

VAASA

KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS

2010
Vaasan kaupunkisuunnittelu

VAASAN KAUPUNKI KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS 2010

VAASAN KAUPUNKISUUNNITTELU

ESIPUHE

Tämä kulttuuriympäristöselvitys on tehty osana Vaasan kaupungin yleiskaava 2030 - työtä. Kulttuuriympäristöselvitys pyrkii tuomaan esille kaupungin rakennetun ympäristön ajallista kerroksellisuutta, sen mittakaavallista ja tilallista kehittymistä sekä omaleimaisuutta. Tavoitteena on ollut koota yhteen riittävä tietopohja ympäristön arvottamiselle ja määräysten antamiselle yleiskaavassa. Toisaalta työn tavoitteena on tukea yksityiskohtaista kaavoitusta sekä rakennetun ympäristön vaalimista. Selvitys perustuu lähinnä olemassa olevaan inventointiaineistoon. Siinä esitetään kootusti valtakunnallisesti, seudullisesti ja paikallisesti arvokkaita alueita sekä rakennus- tai kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kohteita. Työssä selvitetään kaupunkirakenteen kehitystä, rakennettujen alueiden kaupunkikuvallisia ominaispiirteitä sekä analysoidaan niitä kaupunkikuvan yleissuunnittelun näkökulmasta. Tämän pohjalta annetaan toimenpidesuosituksia ja esitykset yleiskaavallisille merkinnöille, joilla ohjataan alueiden säilyttämis- ja muutosprosesseja eri kaavatasoilla ja viranomaistyössä.

Työ on laadittu vv. 2007-2010. Työtä ovat kaupunkisuunnittelussa ohjanneet projektipäällikkö, arkkitehti Marketta Kujala sekä kaavoitusarkkitehti Harri Nieminen. Pääosan kuvista ja historiallisten karttojen muokkauksesta on laatinut arkkitehti Esko Aromaa. Arkkitehtiylioppilas Anna Blomqvist on laatinut asuinaluekuvaukset. Tekstin muokkaamisesta vastaa Marketta Kujala. Raportin taitosta ja saattamisesta painokelpoiseen muotoon vastaa kaava-assistentti Leena Kaijasilta.

Eri aikoina työhön on osallistunut seuraavia asiantuntijoita eri tahoilta:

Kaavoitusinsinööri Ann Holm	Kaupunkisuunnittelu
Maisema-arkkitehti Christine Bonn	Kaupunkisuunnittelu
Arkkitehti Timo Viitala	Vaasan Talotoimi
Tutkija Tuija Mikkonen	Museovirasto/Vaasan alueosasto
Arkkitehti Maria Kurten	Museovirasto/Vaasan alueyksikkö
Rakennustarkastaja Eija Muttonen-Mattila	Vaasan rakennusvalvonta
Intendentti Tuula Airola	Pohjanmaan museo
Maakuntamuseotutkija Kaj Höglund	Pohjanmaan museo
Maakunta-arkkeologi Pentti Rislä	Pohjanmaan museo
Rakennustutkija Anne Majaneva-Virkola	Pohjanmaan museo
Arkkitehti Eva Sund-Knuuttila	Länsi-Suomen ympäristökeskus
Arkkitehtiylioppilas Senni Sorri	Kaupunkisuunnittelu

Kiitämme kaikkia työhön osallistuneita.

Vaasassa 31.12.2010

Projektipäällikkö Marketta Kujala

Kaavoitusarkkitehti Harri Nieminen

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	3
1. JOHDANTO	5
2. LÄHTÖKOHDAT	6
2.1 Maankohoamisilmiö kaupungin määrittäjänä	6
2.2 Pohjanmaan synty ja kaupungin perustaminen	8
2.3 Hallinnollisen alueen muutokset	10
3. KAUPUNKIRAKENTEN KEHITYS	12
3.1 Asemakaavoitetun alueen laajentuminen	12
3.2 Keskustan kaupunkikuva ja muutokset	15
3.3 Asuntoalueiden kehitys	25
3.3.1 Palosaari	25
3.3.2 Vaskiluoto	30
3.3.3 Västervik	35
3.3.4 Gerby	39
3.3.5 Lillby	41
3.3.6 Isolahti	45
3.3.7 Pukinjärvi	48
3.3.8 Vetokannas	48
3.3.9 Kotiranta	51
3.3.10 Kustaala	52
3.3.11 Metsäkallio	53
3.3.12 Asevelikylä	54
3.3.13 Impivaara	57
3.3.14 Purola	58
3.3.15 Teeriniemi	59
3.3.16 Huutoniemi	60
3.3.17 Kiilapalsta	62
3.3.18 Aaltopuisto	63
3.3.19 Pappilanmäki	64
3.3.20 Ristinummi	65
3.3.21 Alkula	68
3.3.22 Hietalahti	70
3.3.23 Korkeamäki	74
3.3.24 Suvilahti	76
3.3.25 Sundom	78
3.3.26 Näset	81
3.3.27 Höstvesi	83
3.4 Teollisuuden kehitys ja vaikutus kaupunkikuvaan	85
3.5 Infrastruktuurin kehitys ja vaikutus	91
4. RAKENNETUN YMPÄRISTÖN ANALYYSI	96
5. KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOTTAMINEN	98
5.1 Kiinteät muinaisjäännökset	99
5.2 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet	100
5.3 Seutukaavan 1995 mukaiset kulttuurimaisema-alueet	102
5.4 Valtion päätöksiin suojellut rakennukset	103
5.5 Valtakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt	104
5.6 Maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt	106
5.7 Arvokkaat kulttuuriympäristöt ja kaavasuoja	108
LÄHTEET	116
LIITE 1. Vaasan koulut	118
LIITE 2. Laivahylkyjen ja tukkiankkurin löytöpaikat	120
LIITE 3. Kiinteät muinaisjäännökset Suvilahdesta Svartöhön	122
LIITE 4. Onkilahden-Pukinjärven laakson maisemaselvitys ja ulkoilualuesuunnitelma	124
LIITE 5. Vanhan Vaasan laaksojen maisemaselvitys ja ulkoilualuesuunnitelma ..	126
KUVALUETTELO	129

1. JOHDANTO

Vaasa on merenrantakaupunki, jonka ominaislaatu liittyy perustaltaan luonnon tarjoamiin lähtökohtiin. Jääkauden muovaama maisema saaristoineen ja maankohoamisilmiöineen tuo kaupungille vahvaa ”genius logia”, paikan henkeä. Luonnon antamaan kehykseen kytkeytyy kaupunkirakentaminen, joka läpi vuosisatojen on etsinyt kunkin ajan synteisiä luonnon ja ihmisten välillä historiallisten aikakausien antamin eväin.

Vuonna 1606 Mustasaaren perustetun ja vuonna 1611 Vaasaksi nimetyn kaupungin historia ulottuu nyt Vanhana Vaasana tunnetun alueen myötä keskiajalle. Korsholman linna, vuonna 1374 mainittu ensi kertaa nimeltä - Krytzeborg, oli keskiajalla hetken Pohjanlahden hallintokeskus. Keskiajan lopulla viimeistään vuonna 1500 alkoi myös Pyhän Marian kirkon rakentaminen. Nykyinen keskus on kuitenkin uusi Vaasa, vuoden 1852 kaupunkipalon jälkeen uudelle paikalleen Klemetsön niemelle rakennettu empire-kaupunki. Keskustasta rautatietä ja pääliikenneväyliä pitkin lähtevät liike- ja yritystoiminnan alueet. Ympäri kiertyvät eri vuosikymmenten asuinalueet. Kaupungin suhteellisen pieni maa-ala, merenrantasijainti ja keskustan historiallinen, yhden aikakauden tuottama asemakaavarakenne antaa kaupunkikuvalle vahvan omaleimaisuuden ja kaupunkimaisen mittakaavan.

Nykyisellään Vaasa on alueensa työssäkäynnin, kaupan, asumisen, opiskelun ja kulttuuripalvelujen keskus. Taloudelliset resurssit ja tuotantolämä ovat keskittyneet kaupunkiin. Tämä on tarjonnut edellytykset kaupunkikuvan erilaistumiseen ja monimuotoisuuteen. Purje- ja höyrylaivakaudesta on siirrytty diesel- ja sähkömootoreihin sekä bioenergiaosaamiseen. Tuotantolämän vetureina toimivat maailmanluokan energia-alan yritykset Wärtsilä, ABB ja Vacon. Alueiden ja rakennusten käyttötarkoituksen muutokset ovat olleet yleisiä erityisesti teollisuuden ja sen tuotantotapojen muutoksen johdosta. Entisen Puuvillatehtaan alueelle sijoittuva yliopisto

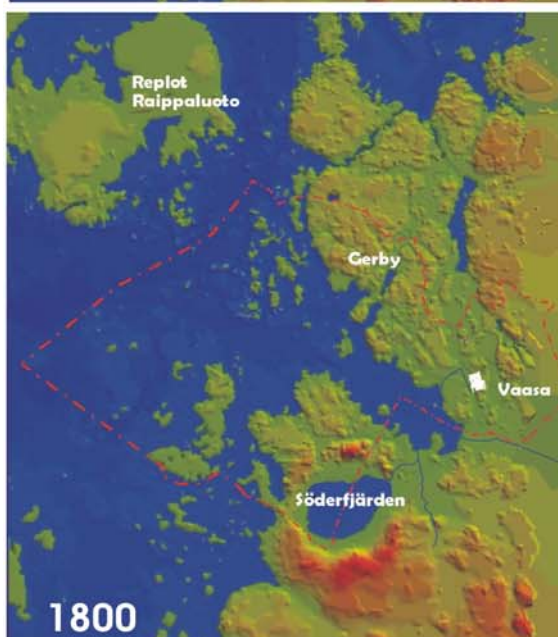
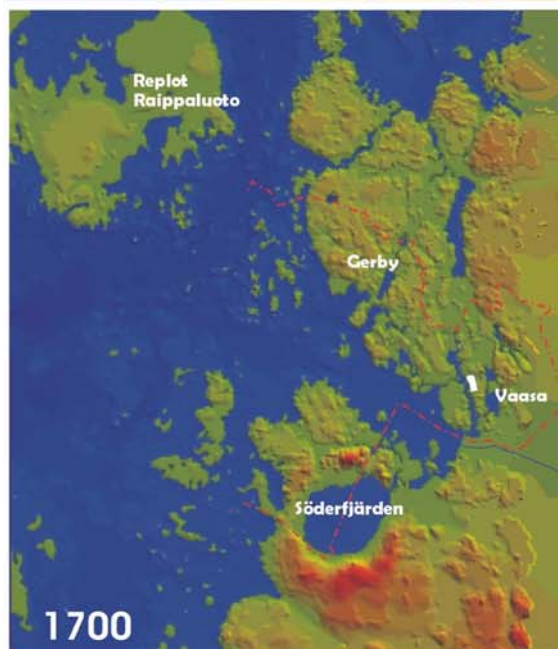
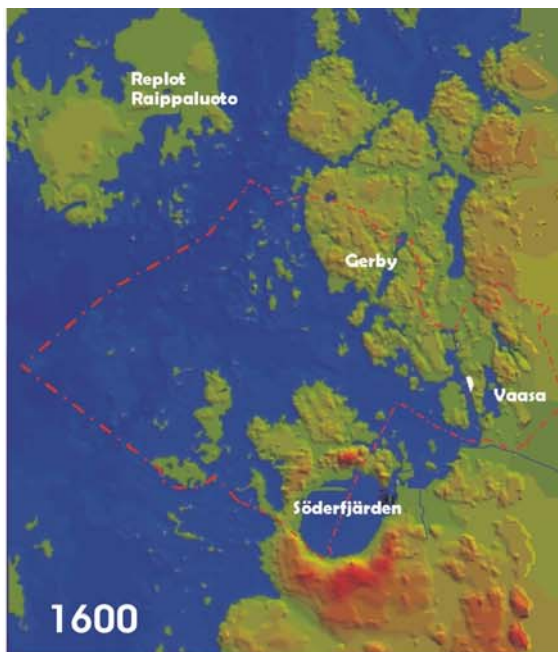
sekä vanhaan Höyrymyllyyn sijoittuva Academill ovat tärkeä osa kaupungin fyysistä muutosta sekä osaamis pääoman tuottamista. Kaupunkikuvallisesti ja ympäristölaadultaan alueet ovat korkeatasoisia ja ajallisesti kerroksellisia.

Asumisen historiassa kerrostumat alkavat uuden Vaasan ja Palosaaren eri aikakausien talotyypeistä ja historiallisista ympäristöistä. Keskustan ympärille asettuvat eri vuosikymmenten aikana eri kaupunkirakenteellisin periaattein ja rakennustyylein rakennetut alueet. Kaupungissa uudet alueet on rakennettu enemmän tai vähemmän säännöllisten asemakaavojen perusteella. Alueliitokset 1930- ja 1970-luvuilla toivat kaupunkiin vanhat kyläalueet ja niiden omaleimaiset piirteet. Uuden Vaasan asutushistoria ulottuu Sundomin kylän liitoksen myötä jo kivikauden lopulle.

1960- ja 70-luvuilla alkanut laaja kaupunki-uudistus merkitsi keskustan kaupunkikuvan radikaalia muutosta sekä laajojen uusien asuinalueiden käyttöönottoa. Keskustassa puukaupunki limittyy kivikaupungin kanssa. Lähiörakentaminen tuli uutena kaupunkisuunnittelullisena ilmiönä myös Vaasaan. Useita uusia asuinalueita rakennettiin kuten Pappilanmäki, Isolahti, Suvilahti ja Ristinummi.

1980-luvulta lähtien kasvu on edelleen jatkunut. Uusin erillinen kerrostaloalue sijoittuu Teerinielemelle. Uusia pientaloalueita on käyttöönotettu Gerbyssä, Västervikissä, Pukinjärvellä ja viimeksi Metsäkalliossa. Keskustan kaupunkikuva eheytyi nopeasti 1990-luvun laman jälkeisellä kerrostalorakentamisella. Liikekeskustan pitkäjänteinen kehittäminen toi tuloksia 2000-luvun alkuvuosina, kun kävelykeskusta ja torinalaiset pysäköintitilat koko laajuudessaan valmistuivat.

2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen voimakas taloudellinen kasvu heijastuu suunniteltuun ja avaa uusia näkökulmia sekä keskustan kehittämiselle ja laajentumiselle entisille teollisuusalueille että uusien alueiden käyttöönotolle, mm. Kuninkaankartanon ja Laajametsän alueella.

2. LÄHTÖKOHDAT

2.1 MAANKOHOAMISILMIÖ KAUPUNGIN MÄÄRITTÄJÄNÄ

Maan kohoaminen

Jääkaudella maankuorta painoi jopa kolmen kilometrin paksuinen jäätikkö. Jää sulii noin 10000 vuotta sitten ja tämän seurauksena koko nykyinen Pohjanmaan maakunta jäi sulamisvesien peittämäksi. Rantaviiva muuttui jatkuvasti, kun vedestä vapautui uusia maa-alueita. Yleisesti uskottiin, että Itämeressä vesi väheni. Maan kuoren ajateltiin pysyvän paikallaan. Veden vähenemistä, esimerkiksi karkaamista Tanskan salmien kautta, epäili mm. Ephraim Otto Runeberg, joka yhdisti vuonna 1765 rantaviivan muutoksen juuri maankuoren liikkeisiin ja loi pohjan 1800-luvun alussa hyväksytylle uudelle ja nykyäityksen mukaiselle maankohoamisilmiölle. E.O. Runeberg kuoli Vaasassa vuonna 1770. Maa nousee Merenkurkussa 7-8 mm vuodessa, mutta maankohoaminen ei ole ilmiönä lineaarinen. Rantaviivan muutos yhdistettynä luonnontieteellisiin menetelmiin on tärkeä muinaisten kulttiirivaiheiden ajoitusmenetelmä.

Pohjanmaan rannikko on alavaa. Maan kohoamisesta johtuen rantaviiva siirtyy toisin paikoin vuosittain useita metrejä. Merenkurkun alue on hyvin saaristoista ja karikkoista. Merestä nousee yhä uusia saaria ja rantojen mataloitumista lisäävät jokien mukanaan tuomat sedimenttikerrostumat.

Vaasan seudulla maan kohoaminen on näkynyt selvimmin kaupungin satamien kohdalla. Kun ne ovat tulleet yhä matalammiksi, ei niiden syvyys ole enää riittänyt suuremmille laivoille ja kasvavalle meriliikenteelle. Tästä syystä satamia on useita kertoja jouduttu siirtämään. Myös Vaasan kaupunki siirrettiin 1852 sattuneen palon jälkeen lähemmäksi silloista Palosaaren ulkosatamaa.

Vastakkainen ilmiö maan kohoamiselle on merenpinnan kohoaminen, joka johtuu mannerjäiden ja jäätiköiden sulamisvesistä. Tämä ilmiö nostaa merenpintaa n. 1,1-1,2 mm vuodessa. Osa

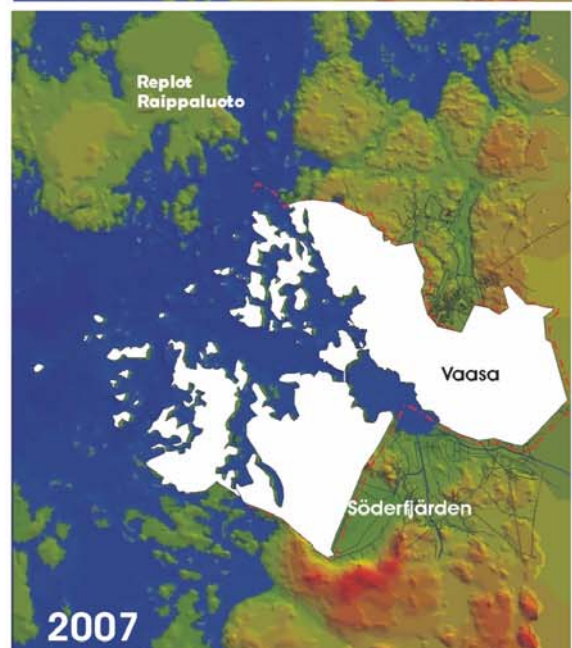
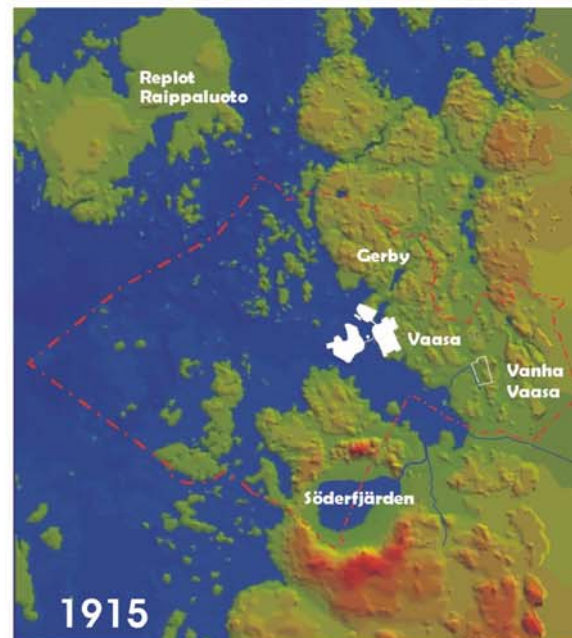
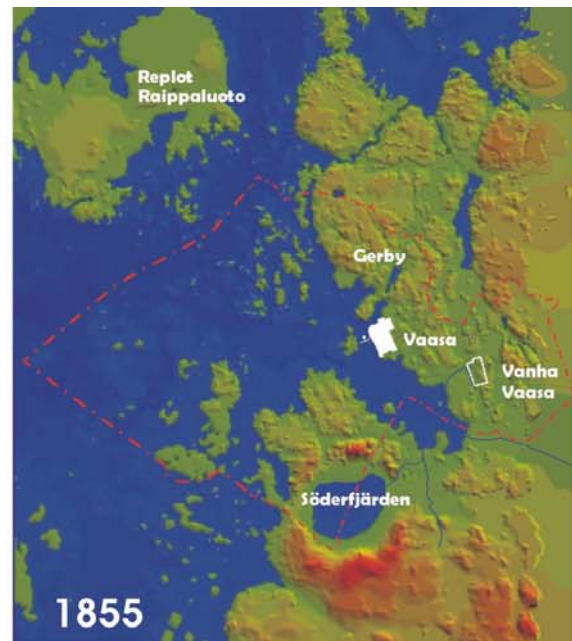
tästä merenpinnan kohoamisesta saattaa johtua ns. kasvihuoneilmiöstä. (Bonn, Christine 1997. Maankohoaminen Merenkurkussa, Merenkurkun rannikon pilottihanke. Vaasa. Ympäristöministeriö).

Maankohoamisen vaikutus

Yleisesti ottaen merenpohjan muodosto Vaasan edessä on suhteellisen pienikuvioista, loivapiirteistä ja matalaa. Syvimät syvänteet Pohjoisella Kaupunginselällä ovat noin 7 metriä merenpinnan alapuolella. Eteläinen Kaupunginselkä on tällä hetkellä keskimäärin vain 1-2 metriä syvä.

Vanhan Vaasan meriyhteys oli maankohoamisen vuoksi pahasti umpeutunut jo noin 250 vuotta kaupungin perustamisen jälkeen. Vaasa paloi vuonna 1852, minkä jälkeen se siirrettiin noin 7 km:n päähän nykyiselle paikalleen Klemetsön niemelle vuonna 1862. Maankohoamisilmiön seurauksena maa nousee edelleen noin 8 mm vuodessa ja meri pakenee kaupungin edestä jatkuvasti. Erityisen suuria ovat muutokset matalalla Eteläisellä Kaupunginselällä, jossa jokien mukanaan tuoma liete nopeuttaa lahden umpeenkasvua. Delta-alue kasvaa kohti kanta kaupunkia keskimäärin 10 metrin vuosivauhdilla. Delta-alueelle levittäytyvä ruovikko on arvokas linnustonsuojelualue, joka tarjoaa rikkaita luontokokemuksia kaupungin asukkaille. Toisaalta matalikon umpeenkasvu supistaa käyttökelpoisen avovesipinnan määrää ja vähentää vesillä liikkumisen mahdollisuuksia. Pohjoisella Kaupunginselällä maankohoamisen vaikutus on vähäisempää jyrkempien rantamuotojen ja syvempien vesialueiden ansiosta.

Globaalin ilmastomuutoksen seurauksena meriveden pinnan ennustetaan nousevan ja siten vähitellen hidastavan maankohoamisen vaikutuksia. Merenkululaitoksen ennusteiden mukaan meren pinta tulee kuitenkin Vaasassa laskemaan vielä 100 vuoden kuluttuakin.

2.2 POHJANMAAN SYNTY JA KAUPUNGIN PERUSTAMINEN

Pohjanmaa alkoi kehittyä omaksi maakunnakseen 1200-luvulla, jolloin alueen asutus oli vahvistunut uudelleen edellisen vuosituhannen lopulla oletetun asutuksen vähenemisen jälkeen. Pohjanmaa oli leimallisemmin kuin mikään maakunta Suomessa kaksikielinen ja suuntautunut Ruotsiin päin. Vanhojen suurpitäjien maantieteellinen muoto - ne ulottuivat yleensä jokien suuntaisesti merenrannalta sisämaahan - takasi sen, että samassa pitäjässä puhuttiin yleisesti ottaen kahta kieltä.

Maakunnan siemenenä voidaan pitää vanhaa Kyrön suurpitäjää. Väestön lisääntyessä 1200-luvun lopulla Kyröstä irtaantuivat Mustasaaren ja Pietarsaaren pitäjät sekä 1300-luvun alussa Närpiö. Omaksi hallinnolliseksi kokonaisuudeksi Pohjanmaa alkoi kehittyä kuningas Albrekt Mecklenburgilaisen aikaan 1360-luvulla. Hänen vuonna 1367 tekemän tarkastusmatkan seurauksen lieenee saanut alkunsa Korsholman linnan rakentaminen. Linnan rakentaminen oli yhtenä ketjuna prosessissa, jolla yritettiin murtaa Novgorodin valtaa Pohjanlahden perukassa.

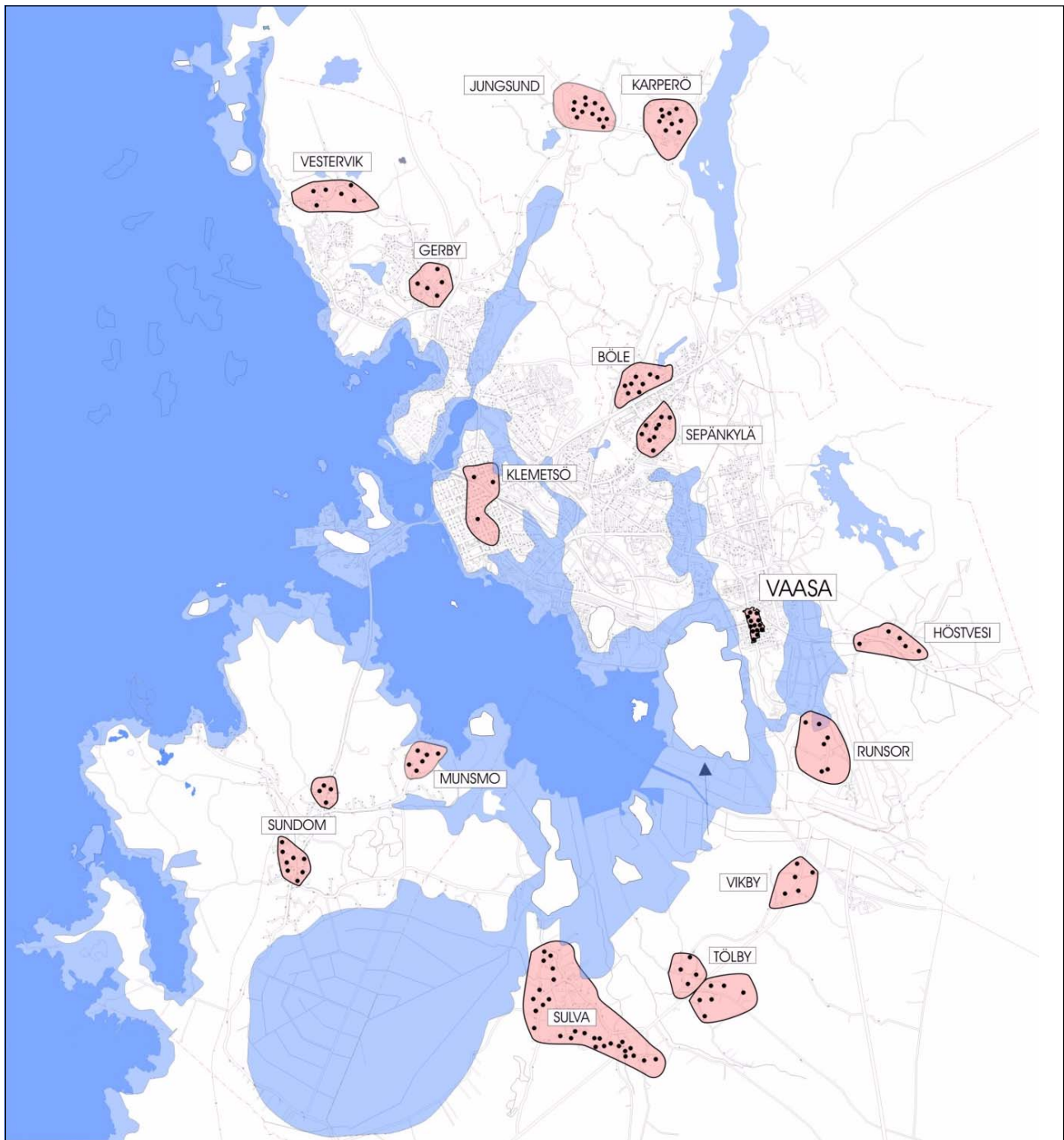
Pähkinäsaaren rauhassa vuonna 1323 oli Oulujoen ja Pyhäjoen välille jäänyt ikivanhojen nautinto-oikeuksien perusteella kaistale maata, jota Novgorodin karjalaiset käyttivät lohenkalastukseen. Läntistä puolustusketjua vahvisti Oulun linna, jonka rakennustyöt käynnistettiin vuonna 1375. Esiin nousivat myös uskonnolliset kysymykset lännen katolisen ja idän ortodoksimaailman vaikutusvallasta. 1370-luvulla ylimystöä edustavan Bo Joninpoika Gripin hallussa oli suurin osa Ruotsin ja kaikki Suomen linnaläänit. Läänityksiään yhdistämällä hän loi vertaansa vailla olevan hallinnollisen kokonaisuuden Pohjanlahden ympärille, Korsholman eli Norrbotenin läänin, joka ulottui Suomen puolella Satakunnan ja Hämeen rajamailta Kemin ja Tornion taakse ja Ruotsin puolella Skellefteåsta Tornioon ja Jäämeren rannikolle. Tutkimuksessa ei ole käsitelty, mitä tällainen yhteinen hallinnollinen kokonaisuus saattoi merkitä väestölle molemmiin puolin Pohjanlahtea. Siteet Ruotsin ja Suomen kesken juontuvat jo tältä ajalta. Yhteinen Pohjanlahden hallinnollinen kokonaisuus hävisi vas-

ta 1600-luvulla. (Heikki Rantatupa, *Chartografia Ostrobotnica* 2006).

Rannikkoalueiden kauppa vilkastui 1600-luvun alussa siinä määrin, että myös hallitus halusi saada siitä hyötyä itselleen. Osana tätä ns. merkantilistista talouspolitiikkaa oli uusien kaupunkien perustaminen ja niveltäminen uuteen keskitettyyn hallintojärjestelmään. Suurvalta-aseman lujittamisessa kaupungit saivat myös esteettisen statusarvon, mistä syystä kaikille perustetuille kaupungeille laadittiin ennalta käsin määritelty asemakaava. Vaasa sai kaupunkioikeudet v. 1606 kuningas Kaarle IX:n päätöksellä. Kaupunki perustettiin alueille, jotka aikaisemmin kuuluivat Mussorin kylään.

Olaus Magnus: *Carta Marina et Descriptio Septentrionalium Terrarum*. 1539. (Chartografia Ostrobotnica 2006).

Vaasa ja sen ympäristökylät vuonna 1651.

Munsmo 6	Runsor 6	Böle 8
Sundom 12	Höstvesi 5	Gerby 5
Sulva 28	Vaasa 13	Vestervik 6
Tölby 10	Klemetsö 3	Karperö 9
Vikby 5	Sepänkylä 9	Jungsund 12
		Iskmo 4

Nimen jälkeinen numero osoittaa kylässä sijainneiden talojen määrän.

2.3 HALLINNOLLISEN ALUEEN MUUTOKSET

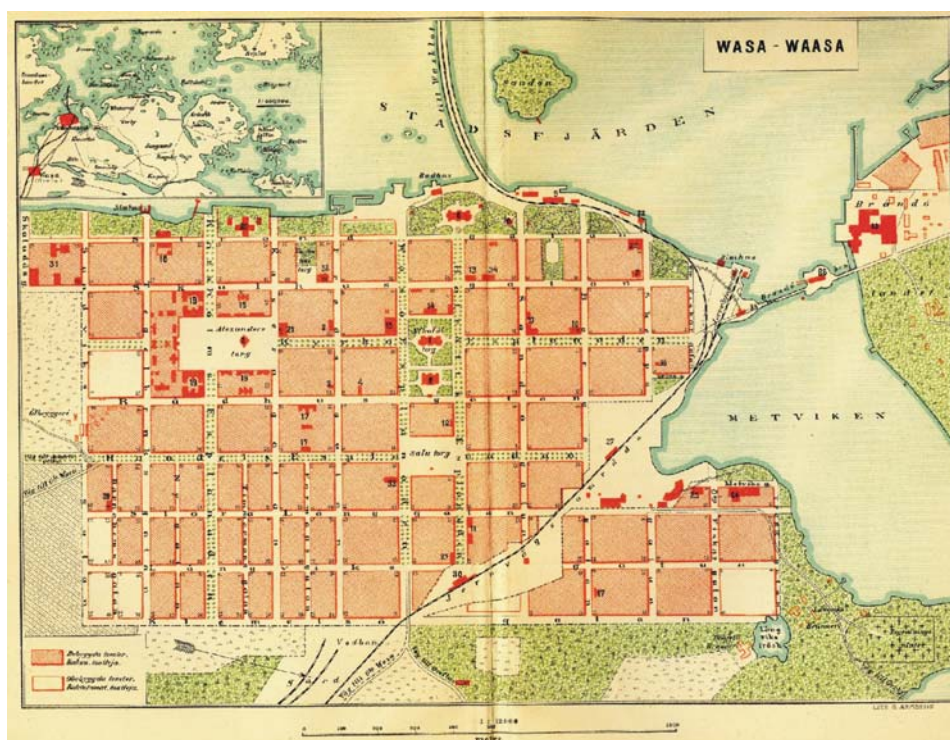
Historiallisesta näkökulmasta hallinnollisten rajojen muutokset ovat tavallisia. Strategisesti niillä on aina pyritty vastaamaan muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksiin sekä takaamaan alueen vauraus ja kehitys. Vaasan kaupungin hallinnollisen alueen laajentuminen on tapahtunut neljä kertaa. Nykyisellään Vaasa kasvaa kohti rajojaan ja katsoo tulevaisuuttaan työssäkäyntialueen kokoisena kuntana. Rajojen muutos ja sitä seurannut toiminnallinen kehitys on heijastunut uuden kaupungin kaupunkikuvaan ja sen fyysisiin rakenteisiin. Perinteen ja uudistuksen suhde on eri aikoina vaihdellut. Fyysisen miljöön tuottaminen on tapahtunut kunkin aikakauden omista lähtökohdista, tarpeista ja arvostuksista riippuen joko uutta rakentaen, purkaen ja uutta rakentaen tai säilyttäen ja uutta rakentaen.

Kaupunki perustettiin osana Ruotsi-Suomen 1600-luvun merkantilistista talouspolitiikkaa, jolloin ns. tapulikaupungeille annettiin oikeus käydä ulkomaankauppaa. Kaupunki perustettiin Korsholman linnan läheisyyteen Mussorin, Höstveden ja Runsorin kylien alueelle, jonka pinta-ala oli 31 km². Kaupungin perustaminen oli poliittinen päätös, joka loi tulevien vuosisatojen vaurauden ja kansainvälisyyden perustan.

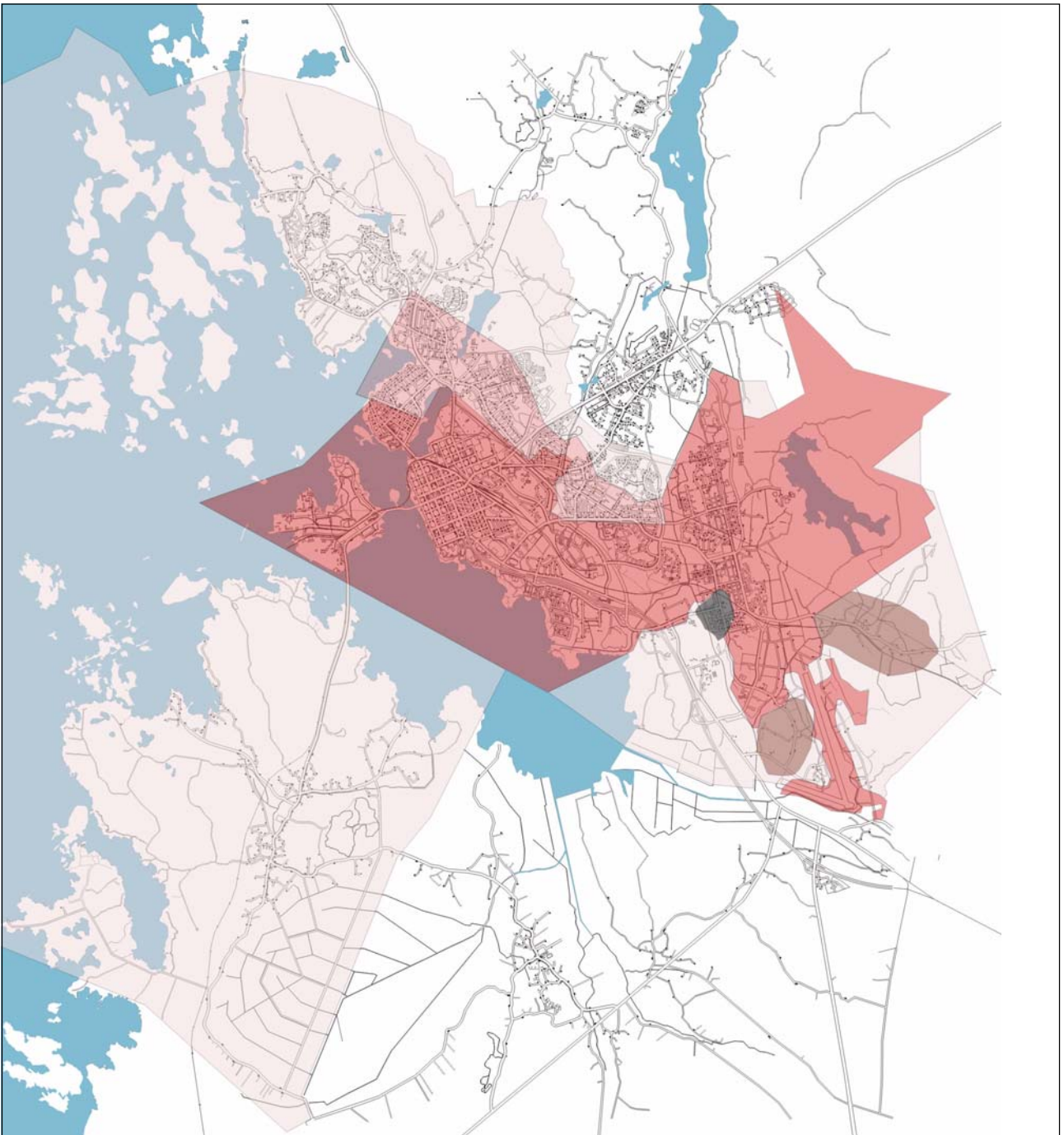
Uuden Vaasan perustamisen yhteydessä kaupunkialue laajeni, kun kaupunkiin liitettiin vuonna 1862 Klemetsönniemi, osa Palosaaresta, Vaskiluoto sekä alue Pilvilammen ympäriltä. Kaupunki sai Klemetsön kylän alueita tuolloin n. 8,5 km². Mansikkasaari ja Palosaaren satama-alue liitettiin kaupunkiin vasta v. 1908. Alue oli 1700-luvun lopulta lähtien ollut kaupungin vuokraamana satama-alueena Munsmon ja Gerbyn kyläisiltä.

Kaupunkirakentamispaineet kasvoivat 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Kaupungissa teollisuus ja kauppa kehittyivät ja väkimäärä kasvoi. Viikinga, Vetokannas, Gerby, Kustaala, Kotiranta, Purola ja Huutoniemi liitettiin kaupunkiin v. 1935. Kiilapalstalta liitettiin useita palstoja 1950-luvulla.

Viimeisin alueliitos tapahtui vuonna 1973, jolloin Gerbyn, Västervikin, Översundomin ja Yttersundomin kylät (Sundom ja saaristo) sekä alueita Runsorin ja Höstveden ympäriltä, osa Bölestä ja Sepänkylästä liitettiin kaupunkiin. Liitoksen jälkeen kaupungin kokonaispinta-ala on 397 km², josta maapinta-ala vajaa puolet eli 183 km². Kaupunkirakenteessa vanhat kyläalueet ovat kehittyneet uudenaikaisiksi kaupunginosiksi samalla säilyttäen kulttuurisen jatkuvuuden ja omaleimaisuuden.

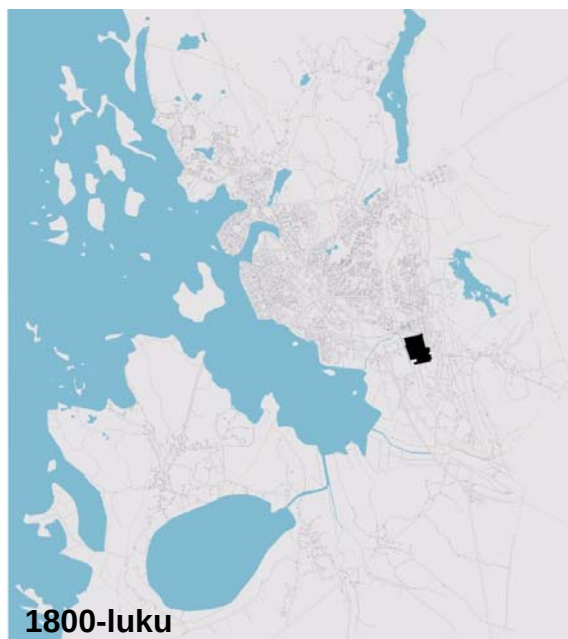
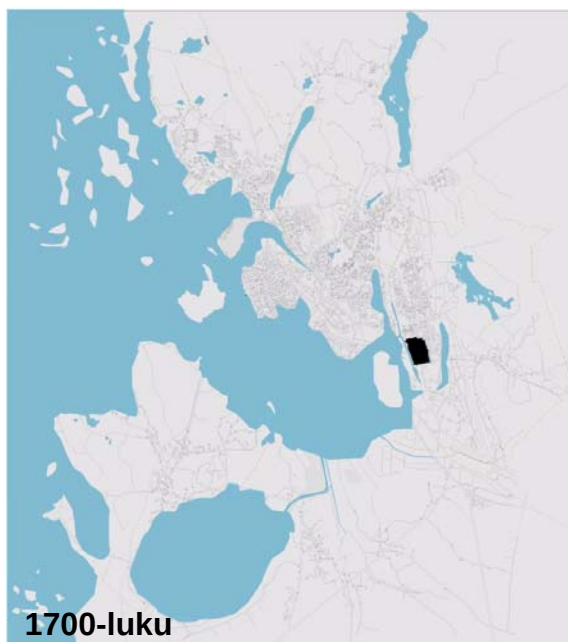
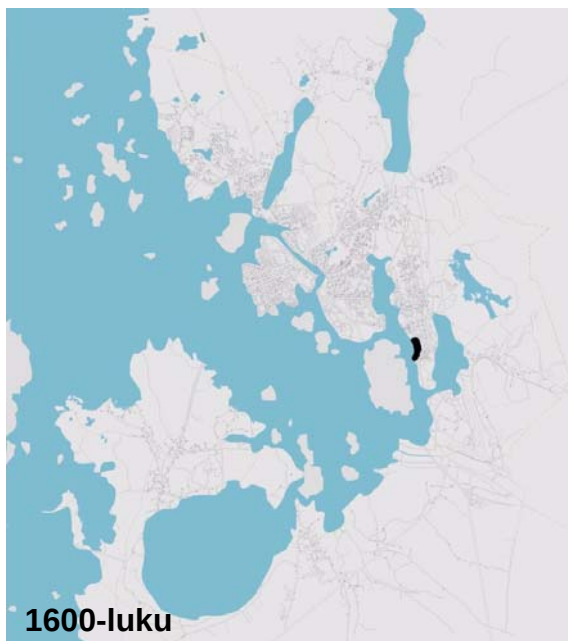

Kaupunkikartta 1902.

Vaasan hallinnollisen alueen laajeneminen.

1606	Mustasaaren kylä	31 km ²
1611	Höstveden ja Runsorin kylät	39,5 km ²
1862	Klemtsön niemi, Palosaaresta osa, Vaskiluoto, alue Pilvilammen ympäristöön saakka, Mansikkasaari ja Palosaaren satama-alue (1908)	
1935	Viikinga, Vetokangas, Gerby, Kustaala, Kotiranta, Purola ja Huutoniemi, 1950-luvulla useana osana Kiilapalsta	
1973	Västervik, Sundom ja saaristo sekä alueita Runsorin ja Höstveden ympäriltä, osa Bölestä ja Sepänkylästä	174 km ²

3. KAUPUNKIRAKENTEEN KEHITYS

3.1 ASEMAKAAVOITETUN ALUEEN LAAJENTUMINEN

Vanha Vaasa

Lähes 250 vuoden ajan Vaasan kaupunki kehittyi nykyisessä Vanhassa Vaasassa. Kaupunkiin laadittiin useita kaupunkimittauksia, ”regularisointeja”, joilla aiemmat vapaamuotoiset tontti-alueet suoristettiin ja kaava-alueita laajennettiin. Claes Claesson ja Mikael Bång olivat Vanhan Vaasan ruutukaavan piirtäjinä 1650-luvulla. Merkityksellistä kaupungin kehityksessä oli Pohjanmaan läänin jakaminen Oulun ja Vaasan lääneiksi vuonna 1775, jolloin Vaasa läänin pääkaupunkina sai oman hovioikeuden ja siihen liittyvän arkkitehtonisen kokonaisuuden Carl Fredrik Adlercrantzin laatimien suunnitelmien mukaan. Kaava-alueen laajennuksessa hovioikeuden asemaa kaupunkirakenteessa korostettiin nelirivisen lehmuksuistikon avulla. Toinen kaupunkikuvan solmukohta oli torin ympärille asettuvat Pyhän Marian kirkko, sen viereinen kellotapuli sekä raatihuone ja triviaalikoulu. Kaupunkirakentaminen oli matalaa puurakentamista.

Maankohoamisilmiön vaikutus kaupunkirakenteessa ilmentyi erityisesti sataman siirtotarpeina. Jo 1700-luvulla satama oli siirretty Vanhasta Vaasasta lähemmäksi merta nykyisin ns. Vanhana satamana tunnettuun paikkaan. 1700-1800-lukujen taitteessa kaupungin saavutettavuus meritse edelleen heikkeni ja satama siirrettiin Palosaarelle.

Kaupunkipalon jälkeen Vanha Vaasa jäi alennustilaan lähes vuosisadaksi. Palossa säilynyt hovioikeus muutettiin Mustasaaren seurakunnan kirkoksi. Rakennuskokonaisuutta täydennettiin oivallisesti uudella maamerkillä, kellotapulilla. Uusi kirkkorakennus oli toimintakelpoinen vuonna 1862. Vielä 1930-luvun alussa Vanhassa Vaasassa oli kirkon ja Falanderin talon lisäksi vain parikymmentä asuintaloa sekä sairaalarakennukset, joka olivat säilyneet palossa. Yleistä huolestumista oli 1890-luvulla aiheuttanut Vaskiluodon satamaraiteen pengermateriaalin hankinta keskeltä Vanhaa Vaasaa. Kaupungin puutarhalautakunta oli jo vuoden 1909 alussa tehnyt kaupunginvaltuustolle esityksen kirkon raunioiden

hoidosta, jotta kasvava rappio voitaisiin estää. Vasta vuonna 1934 kaupunginhallitus asetti komitean valmistelemaan palon yhteydessä pieneksi kyläksi muuttuneen Vanhan Vaasan asioita. Komitean tehtävänä oli toimia lausunnonantajana asutustoiminnan käynnistyessä alueella. Keskeisenä tavoitteena oli myös saada kirkon, kellotapulien ja triviaalikoulun rauniot ympäristöineen kauniiksi ja keskeisiltä osiltaan kunnostettua. Muinaismuistoista vastasi tuolloin valtion Arkeologinen komissio, jonka kanssa käytiin kirjeenvaihtoa alueen kunnosta. Vuonna 1935 arkkitehti A.W. Rancken piti alueella katselmuksen ja antoi suppeahkon työselityksen työtavoista.

Vanha Vaasa rakentui nykyiseen muotoonsa lähinnä 1950-luvulla ja laajentui 1970-luvun uusilla asuinkortteleilla.

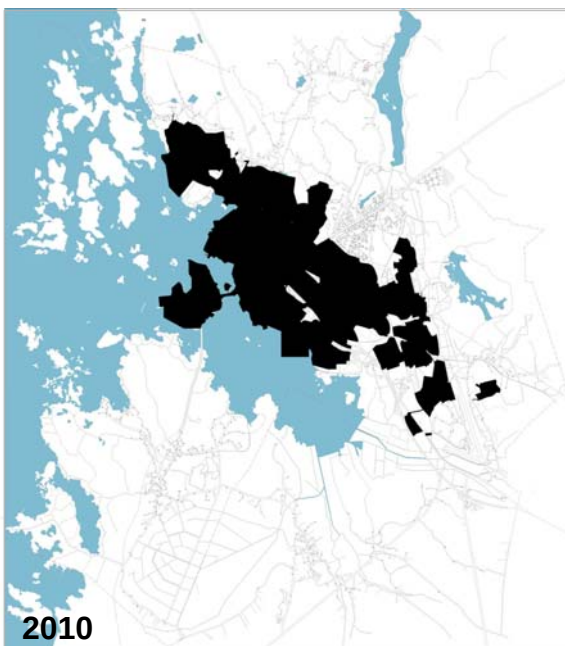
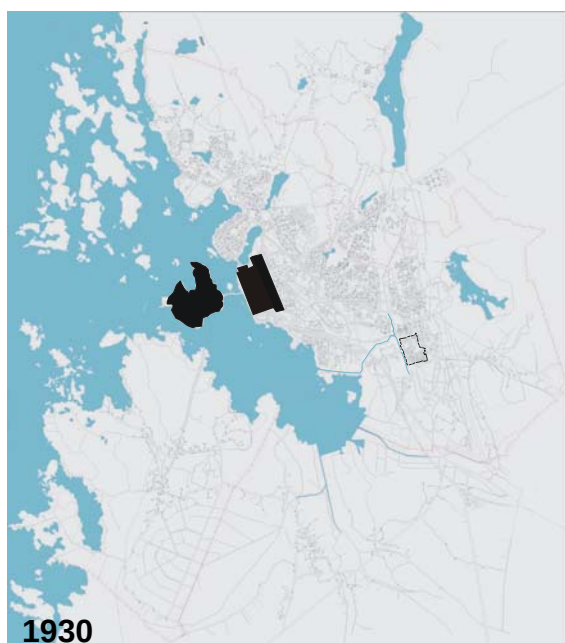
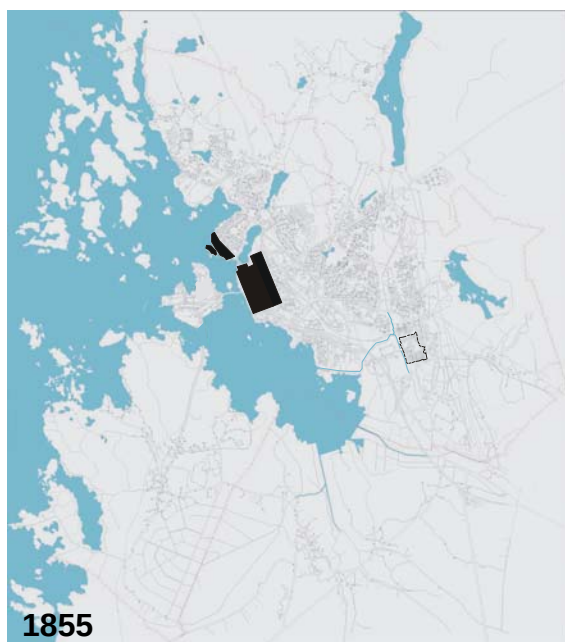
Uusi Vaasa

Nykyinen Vaasa on poikkeuksellinen maamme kaupunkirakentamisen historiassa. Kaupunki siirrettiin palon jälkeen kokonaan uudelle, luonnontilaiselle paikalleen 7 kilometrin päähän alkuperäisestä kaupungista. Uuden Vaasan rakentaminen tarjosi arkkitehti Carl Axel Setterbergille ainutlaatuisen suunnittelu- ja elämäntehtävän. Hän suunnitteli paitsi kaupungin asemakaavan myös sen tärkeimmät julkiset rakennukset ja noin 200 asuinrakennusta. Hän valvoi rakennustarkastajana paitsi omien myös muiden suunnitelmien toteutusta. Toimiessaan samanaikaisesti myös lääninarkkitehtinä hän teki mm. Kokkolan asemakaavan laajennussuunnitelman v. 1884.

Ruotsista Vaasaan vuonna 1853 muuttanut Setterberg otti suunnittelun lähtökohdaksi Klemetsön niemen topografiset ja maisemalliset näkökohdat sekä vallinneet kaupunkisuunnittelu-ihanteet kuten paloturvallisuuden. Kaksi vuotta myöhemmin 1.8.1855 keisari Nikolai II vahvisti kolmannen luonnoksen pohjalta tehdyn uuden Vaasan asemakaavan. Kaupunki sai samalla keisarin kunniaksi nimen Nikolainkaupunki.

Uusi asemakaava perustui 1800-luvun empire-kaavamalliin, jonka tunnusmerkkeinä olivat säännönmukaisuuteen pyrkivä ruutukaava palo- ja puistokatuineen sekä katujen rajaamat torit ja puistot. Setterberg pyrki tiiviiseen kortteli- ja ka-

turakenteeseen. Kaavan pääakselina toimivat pohjois-eteläsuuntaiset puistokadut. Ortodoksi-kirkon Setterberg sijoitti harjun laelle kaupungin korkeimpaan kohtaan suuren aukion keskelle ja luterilaisen kirkon puistoiheen sen pohjoispuolelle kahden yhdensuuntaisen puistokadun ja niihin risteävän puistokadun keskelle.

Kaupunki jaettiin puistikoilla paloalueisiin. Pohjois-eteläsuuntaiset palokadut ryhmittivät kaupunkirakennetta. Julkisten rakennusten ja kauputorin vyöhyke kulkee nauhamaisena kahden puistokadun Vaasanpuistikon ja Hovioikeudenpuistikon välissä. Teatteria, toria, koulua, kirkkoa ja raatihuonetta ympäröi kutakin oma puistonsa. Samaan vyöhykkeeseen kuului rantapuisto.

Kaavaselostuksessaan Setterberg hahmotteli laajasta rantapuistosta saatavan ”pienellä taiteellisella parantelulla” englantilaistyyllisen kävelypuiston. Puisto suojeli kaupunkia länsituulia vastaan.

Kaava korosti rantavyöhykkeen asemaa. Sinne oli sijoitettu merkittäviä hallinnollisia rakennuksia: hovioikeus, lääninvankila, kruununmakasiini ja maanmittauskonttori.

Satamapuisto muodosti julkisine rakennuksineen siirtymävyöhykkeen, jossa julkinen rakentaminen muuttui teollisuudelle ja kaupalle varatuksi alueeksi. Sellaisena alue jatkui Palosaarelle saakka. Sisäsatama oli vilkkaassa toiminnassa aina 1980-luvulle saakka. Tullikonttori toimi tullipakahuoneen tiloissa aina 2000-luvulle saakka.

Setterberg kirjoitti 2-kerroksista rakentamista puoltavan kirjasen, jossa myös korostettiin lehtipuiden palonsuojelumerkitystä.

1900-luvun alku

Setterberg arveli, ettei Vaasasta tulisi yli 3000 asukkaan kaupunkia. Toisin kävi. Keskustan asemakaava on kestänyt kasvavan kaupungin haasteet erittäin hyvin 150 vuoden ajan. Mittakaavaltaan Vaasan keskusta edustaa mannermaista kaupunkia ja pystyy hyvin vielä tänä päivänäkin vastaamaan asukaslukuaan suuremman kaupungin vaatimuksiin.

3.2 KESKUSTAN KAUPUNKIKUVA JA MUUTOKSET

Vaasan kaupunki siirtyi vuonna 1852 tapahtuneen suurpalon jälkeen uudelle paikalleen Klemsön niemelle. Kun kaupunkialuetta alettiin rakentaa, kadut raivattiin ja tasoitettiin. Ensiksi alkoi julkisten rakennusten pystyttäminen.

Yksityistaloja rakennettiin aluksi torilta Sisäsatamaan ulottuvalla alueella. Setterbergin ja Levónin talot olivat rannassa lähellä toisiaan. Rakennettiin hovioikeudentaloa ja kirkkoja sekä raatihuonetta. Ortodoksikirkko oli vielä 1860-luvulla metsän ympäröimänä, vierellään armeijan 3-kerroksinen tiilikasarmi, ns. kasakkakasarmi.

Keskustassa oli muutamia kivirakennuksia ja joitakin rapattuja 2-kerroksisia hirsitaloja varsinkin kirkon pohjoispuolella Kirkkopuistikon varrella. Korsholmanpuistikon itäpuolella oli 12 korttelia jo miltei kokonaan rakennettuina. Näissä kortteleissa ei ole lainkaan palokatuja.

Rannassa metsän takana sijaitsi lääninvankila, josta johti katu suoraan hovioikeuteen. Kaavan eteläosassa oli Levónin omistama höyrysaha, joka oli kukoistavimmillaan juuri 1860-luvulla. Sahasta itään oli kerjäläislapsia varten v. 1861 perustettu Hietalahden lastenkoti. (kts. A. Lasselin kaavakuva rakennuksineen s. 22).

Asemakaava vuonna 1855.

Rautatien rakentaminen Vaasaan v. 1883 muutti silloista kaupunkikuvaa. Radan itäpuolelle muodostui rautatieläisten ja työväestön asuttama Vöyrinkaupunki.

1930-luvulle tultaessa kaupungin keskusta oli jo rakennettu muutamia 4-5-kerroksisia kivisiä asuinrakennuksia. Muut rakennukset, julkisia rakennuksia lukuun ottamatta, olivat 1- tai 2-kerroksisia puutaloja. Pihamaalla oli yleensä palokadun suuntainen, pohjois-eteläsuuntainen hirsinen ulkorakennus.

Keskustan ulkopuolelle rakennettiin jo vuodesta 1925 lähtien Hietalahden omakotialuetta (Välikadun alue).

1960-luvulla arkkitehti Kråkströmin suunnitteleman saneerauskaavan myötä kaupunki sai funktionalistisen, avoimen kaupungin ulkonäön. Keskustaa hallitsivat pitkät, usein korttelin pituiset kerrostalot. Keskuskortteliin, torin varrelle nousi aikansa mittavin hanke, nykyinen Rewell Center. Vöyrinkaupungin ja Korsholmanpuistikon itäpuoleinen osa kaupungista jäi vielä melko yhtenäisiksi. Niissä suurin osa rakennuksista on vielä puisia.

Varsinkin Koulukaudun, Kirkkopuistikon ja Kauppapuistikon varrelle nousi korkeita kerrostaloja, jotka muuttivat katukuvan korkeaksi. Sen seurauksena vanhat, tiilipintaiset julkiset rakennukset ovat jääneet mittakaavallisesti näiden varjoon.

Kuitenkin Setterbergin luoma ruutukaava on säilynyt ja täyttänyt hyvin tehtävänsä liikenteen lisääntymisestä huolimatta.

Kaupungin rakeisuutta kuvaavasta nykytilanteesta voi havaita useita rakentamisen ja mitta-kaavan muutoksia. Teollisuusrakennuksia on noussut Klemetilän alueelle, rautatien itäpuolelle. Korttelin kokoiset kauppaketjut ovat muuttaneet entiset korttelien avoimet pihatilat suuriksi liikkeiden sisätiloiksi. Näin on käynyt keskuskorttelille (Rewell Center) ja kahdelle torin itäpuolella olevalle korttelille. Sairaala-alue kaavan keskustan eteläosassa on kasvanut ja muodostaa nyt oman alueensa rakennuksineen.

Keskustan eteläosaan, Hietalahteen, on noussut useita uusia urheiluun ja palloiluun liittyviä rakennuksia. Yliopistot keskustan luoteisosassa muodostavat kantakaupunkia ja Palosaarta yh-

Asemakaava vuonna 1930.

distävän kulttuuriakselin. Siitä on tulossa kaupungin vetovoimainen nähtävyys uusine siltoineen ja rakennuksineen.

Liikenteen kasvaessa rakennettiin Vaskiluotoon uusi siltapenger 1960-luvulla.

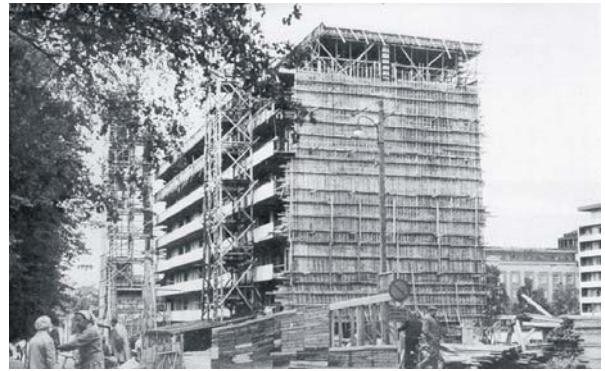
Kävelykatu ja tori saivat uuden ulkomuodon v. 2006. Vuonna 1994 louhittiin torin alle kallioon paikoitustiloja. Toriparkkia laajennettiin v. 2003 niin, että paikoitustiloja on nyt kahdessa kerroksessa n. 840 kpl. Ylä- ja Alatorin kaksoislehmusrivit pehmensivät laajaa torialuetta.

Kauppatori 1961.

Wolffin talo torin laidalla.

Rewell Centeriä rakennetaan 1959.

Koulukatu, kirkko 1961.

Nymansbacken, keskusta 1961.

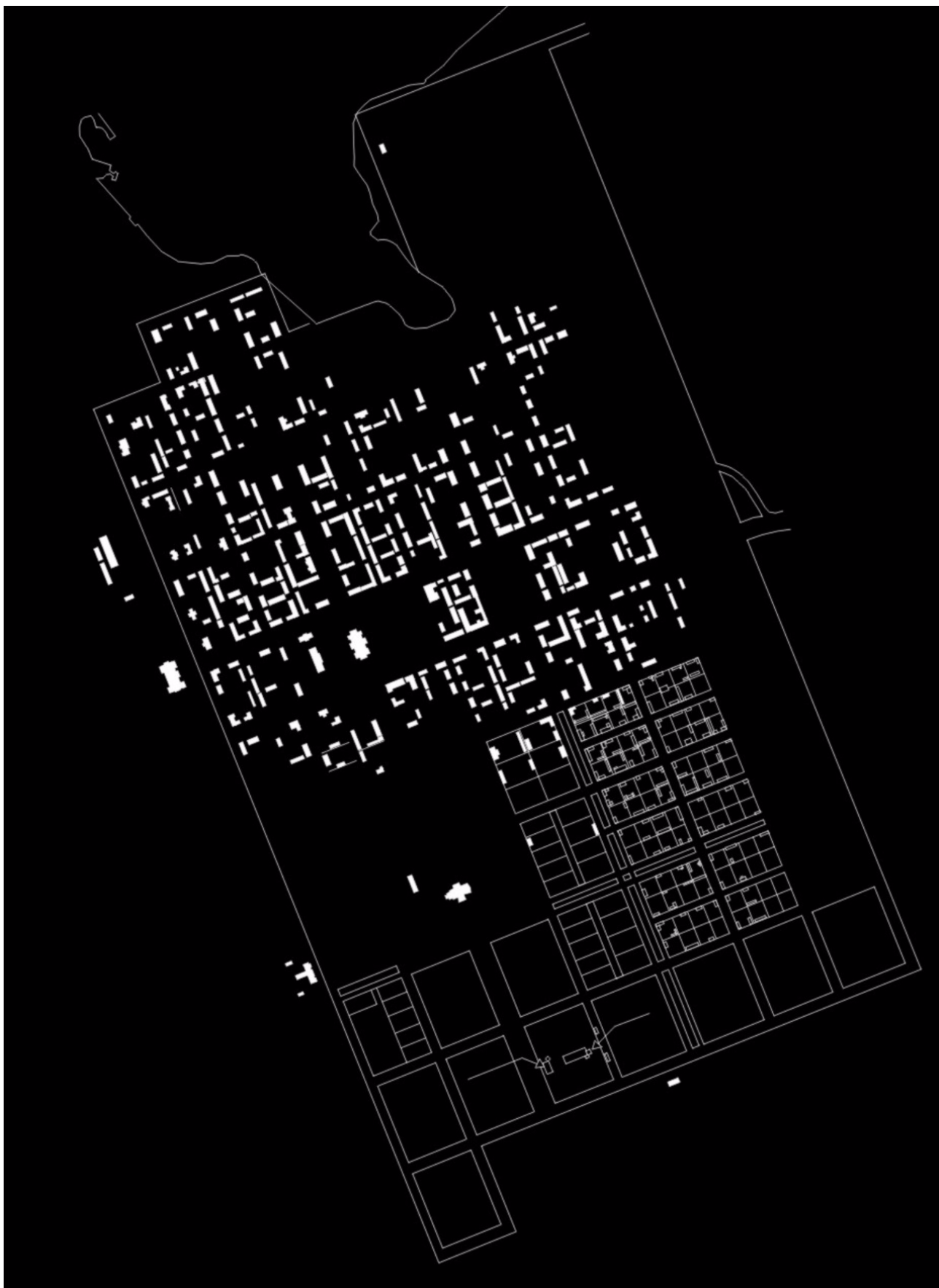
Kråkströmin illustratio vuodelta 1967.

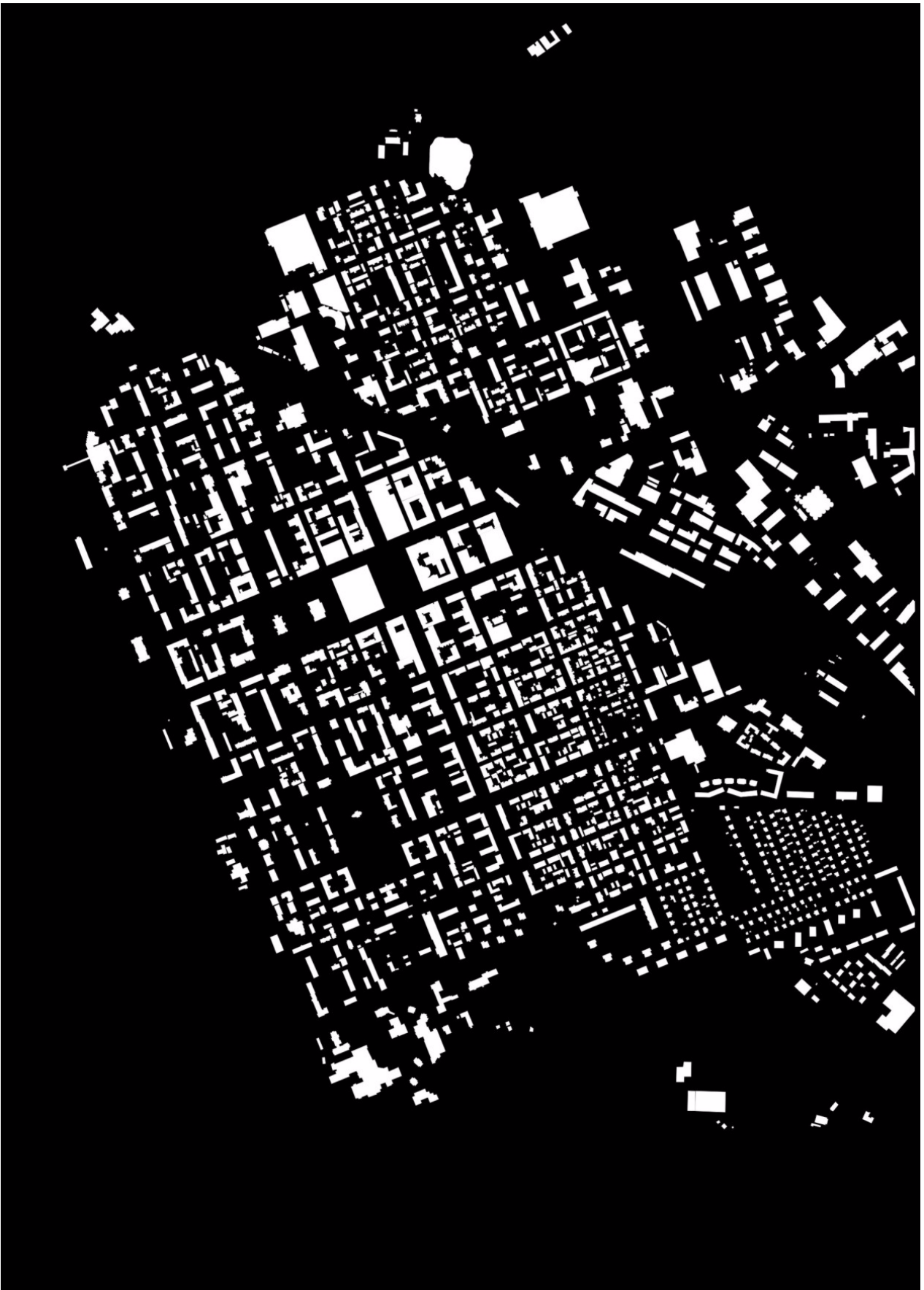
Kaupungin keskusta 1963.

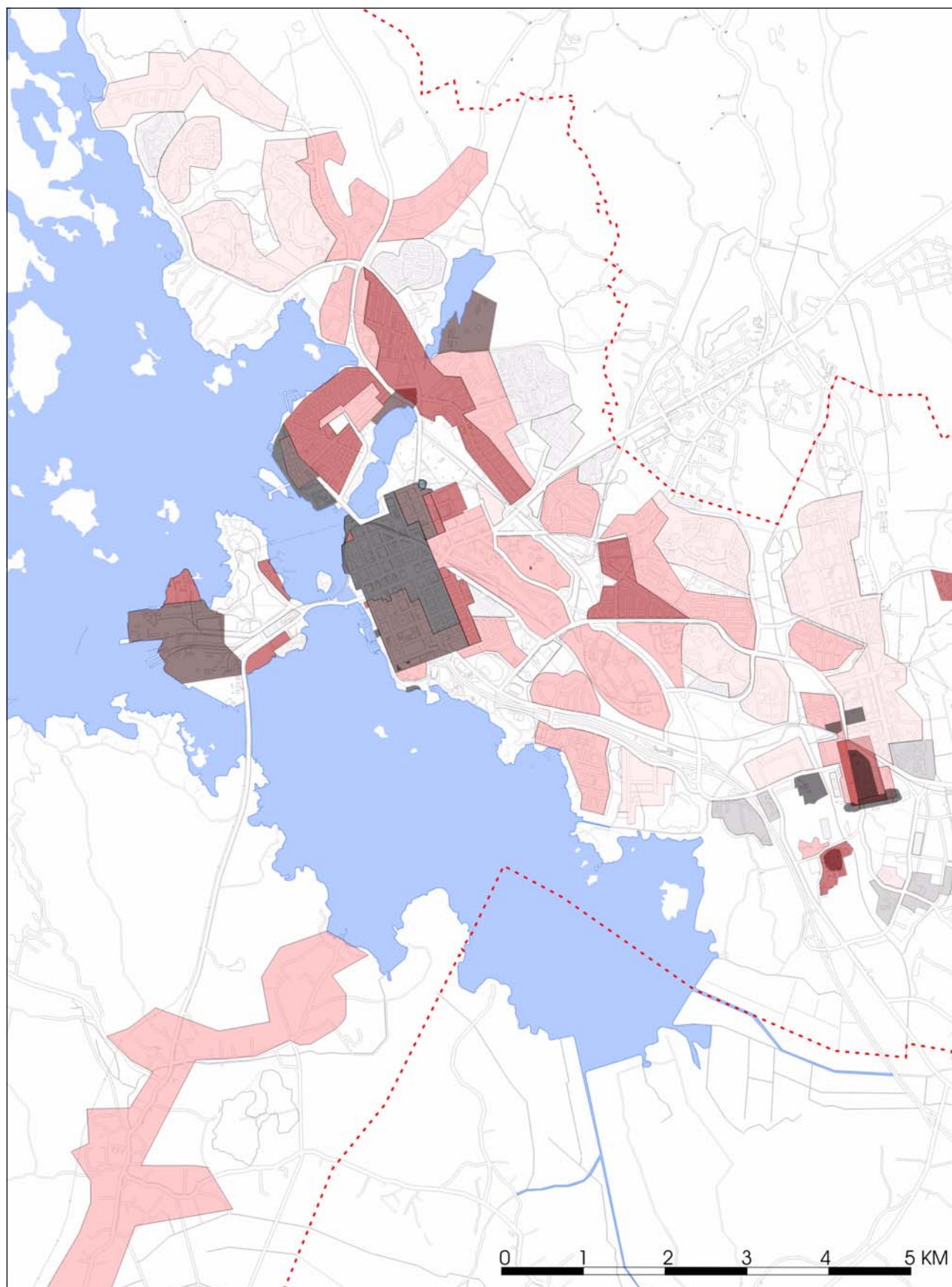
Kaupungin keskusta 2002.

Vaasan kaupungin keskusta vuonna 1860, A. Lassellin mukaan.

Vaasan kaupungin keskusta vuonna 2007.

Kaupunkirakenteen kehitys.

Vuosi	1862	1900	1940	1974	1991	2007-
Asukkaita	3800	12900	25700	54300	53440	57000

3.3 ASUNTOALUEIDEN KEHITYS

Palosaari ja Mansikkasaari, rakennuskanta 2008.

3.3.1 Palosaari (Palosaaren kampuksen ja salmen kulttuuriympäristöselvitys 2008, Arkkitehtuuritoimisto Käpy ja Simo Paavilainen)

Palosaaren rakentaminen voidaan jakaa viiteen päävaiheeseen. Alueen kehitys käynnistyi 1700-luvun lopulla, kun Vaasan ulkosatama siirrettiin Hästholmenilta Palosaaren ja Mansikkasaaren väliseen salmeen. Sataman yhdisti kaupunkiin suurin piirtein nykyisen Palosaarentien linjaa noudattanut maantie. Pian kauppiaat alkoivat rakentaa makasiineja Suntin rannoille ja meri- ja työmiehet vaatimattomia mökkejä sataman itäpuolisille rinteille. Vuosisadan vaihteessa aloitti toimintansa myös Mansikkasaaren laivatelakka. (Vaasan historia 2. s. 370-373). Kauppiaat kokivat kuitenkin sataman sijainnin noin 10 km päässä kaupungista hankalaksi, ja vanhaa sisäsatamaa yritettiin vielä 1840-luvulla elvyttää rakentamalla sinne suurella vaivalla kanava Eteläiseltä Kaupunginselältä. (Vaasan historia 3. s. 138 -142). Pian kanavan valmistumisen jälkeen vuonna 1852 suurin osa Vaasasta tuhoutui suurpalossa ja kaupunki päätettiin rakentaa uudelleen Palosaaren eteläpuoliselle Klemetsön nie-

melle. Uudella paikalla Vaasa alkoi nopeasti kehittyä teollisuuskaupungiksi, ja asemakaavotetun alueen ulkopuolelle jääneestä Palosaaresta muotoutui merkittävä satama-, teollisuus- ja työväenasuntoalue. (Vaasan historiaa 4. s. 139-151). Vuonna 1857 valmistui Onkilahden ylittävä puusilta, joka pari vuotta myöhemmin yhdistettiin vanhaan maantiehen uudella tielinjalla, nykyisen Wolffintien edeltäjällä. (Vaasan historia 4. s. s.96-98). Kaupungin suurin teollisuuslaitos oli pitkään sillan kupeeseen sijoittunut Vaasan puuvillatehdas. Ratkaisevalla tavalla kaupunginosan kehitykseen yli sadan vuoden ajan vaikuttanut yhtiö rakennutti sinne tehdaskiinteistön lisäksi omia satamalaitureita, varastoalueita sekä asuin-kortteleita tehtaan työntekijöille ja johtajille. Vuosisadan lopulla Suntin salmen tuntumaan sijoittui myös suuri tervavarasto, Tervahovi sekä muita teollisuuslaitoksia, kuten Vaasan saippuatehdas ja sianteurastamo.

Säännöllisen asemakaavan Palosaarelle laati kaupungininsinööri K.A. Lassenius vuonna 1901. Kaupunginosan vanhat pääkadut Wolffintie ja Palosaarentie suoristettiin ja levennet-

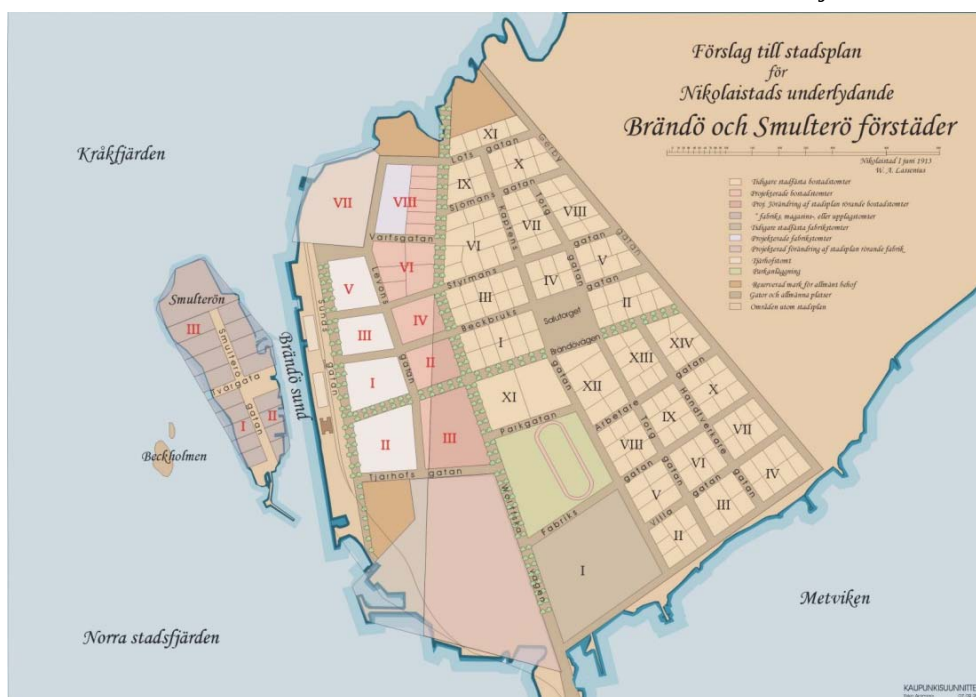
tiin. Niiden varsille suunnitellut puuistutukset sen sijaan näyttävät toteutuneen vain osittain. Pääosin suorakulmaisista kortteleista koostuneen kaupunginosan keskukseksi muodostettiin nelimäinen kauppatori Palosaarentien koillis-sivulle. Julkiselle rakennuksille varattiin oma kortteli sen eteläpuolelle. (Lassenius, K:A: *Plankarta öfver Brändö, 1900. Kansallisarkisto*). Vuonna 1906 rakennettiin suomenkielinen kansakoulu sen lounaisosaan, vastapäätä viisitoista vuotta aiemmin valmistunutta ruotsinkielistä kansakoulua. (Vaasan historia 4, s. 649, 674). Kansakoulun ja Wolffin puiston välinen suuri kortteli varattiin viheralueeksi, jonne muutamaa vuotta myöhemmin raivattiin urheilukenttä. (Vaasan historia 4, s. 589). Jo Setterbergin asemakaavassa (1855) Palosaaren länsirannan kärki oli jaettu tontteihin ja siinä erottuivat kaksi pohjois-eteläsuuntaista katua.

Kaupunki omisti Mustasaaren pitäjän puolella alueen, jolle tilattiin Helsingin kaupunginarkkitehdilta Bertel Jungilta kaupungin laajennussuunnitelma v. 1914. Kaavaa voidaan verrata samaan aikaan suunniteltuun Helsingin Vallilan asemakaavaan. Palosaaren uusi asemakaava perustui kahden puistokadun muodostamaan akselisommitelmaan. Aikaisemmin rakennetut sekalaiset osat vaikeuttivat kaavoitusta ja paljon rakennuksia jouduttiin purkamaan. Uusi kaava liittyi vanhaan reuna-alueeseen luontevasti ja

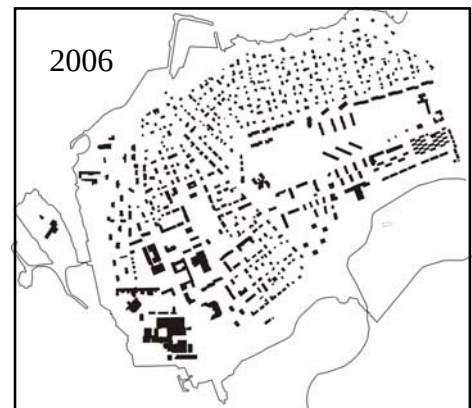
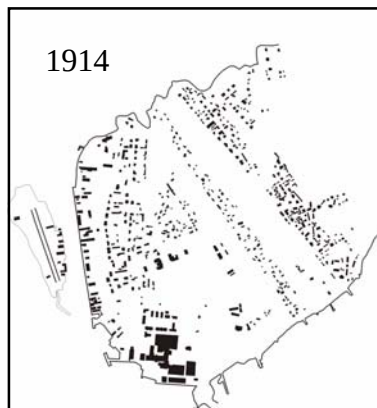
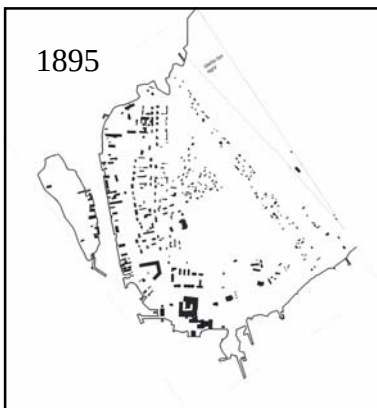
uudisti sen samaan henkeen. Selkeät, hierarkiset liikenneväylät ja julkisten rakennusten korostetut sijoitukset olivat tyypillisiä 1910-luvun kaavoitukselle. (Esko Aromaa 2004).

Asuinkorttelit rakennettiin vaihteittain seuraavien vuosikymmenten aikana. Ne koostuivat pääosin 1-2-kerroksisista puutaloista. Vähitellen kaupunginosa liitettiin myös kunnallisteknisiin järjestelmiin: ensimmäiset sähkövalot syttyivät vuonna 1895, viemärit ja vesijohdot vedettiin 1910-luvulla. (Vaasan historia 4, s. 461-469).

Ensimmäiset kerrostalot nousivat puutalokortteleiden keskelle 1950-luvun puolivälissä. Samalla perinteinen työläiskaupunginosa alkoi vähitellen muuttua keskiluokan asuinalueeksi. (Ehrström, Peter. *Brändö. En stadsdel med själ.*, s. 177-183). Wolffintien varrelta, urheilukentän korttelin lounaissivulta, oli 1930-luvun lopulla lohkaistu rivistö tontteja ammattioppilaitoksille. (Wasa stadsplan Vaasan kaupungin asemakaava 1927-1954, Kansallisarkisto). Niille pystytettiin Talvisodan alla Vaasan teollisuuskoulu ja 1950-luvun puolivälissä Pohjanmaan ruotsinkielinen keskusammattikoulu. 1960-luvun lopulla Wolffintien lounaispuolelle rakennettiin vielä teknillisen oppilaitoksen uudisrakennus. Koulujen laajennukset täyttivät puistokorttelin lopullisesti 1980-luvulla. Samoihin aikoihin hävitettiin myös idyllinen Wolffinpuisto valtion virastotalon ja korkeiden asuinkerrostalojen tieltä.

Palosaaren ja Mansikkasaaren asemakaavaehdotus vuonna 1913. Vaasan ja Mustasaaren raja oli tuolloin nykyisen Varisselänkadun kohdalla.

Palosaaren ja Mansikkasaaren rakennukset eri vuosina.

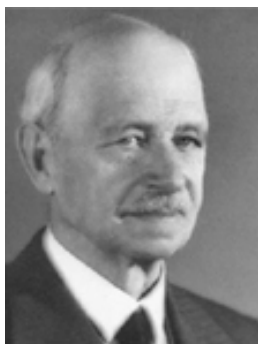
Viimeinen merkittävä muutosvaihe Palosaarella käynnistyi 1980-luvun alussa suurten teollisuuslaitosten lopetettua toimintansa. Puuvillatehtaan tiloihin on sijoittunut eri alojen yrityksiä sekä Vaasan yliopiston ja ammattioppilaitosten tiloja. Yliopiston pää- ja hallintorakennus sekä kirjasto on rakennettu tehdaskorttelin pohjoisosaan. Mansikkasaaren telakka-alueen, saippuatehtaan ja Rahkolan kiinteistön kohtalo on sen sijaan edelleen ratkaisematta.

Palosaaren sataman ja sundin historiaa

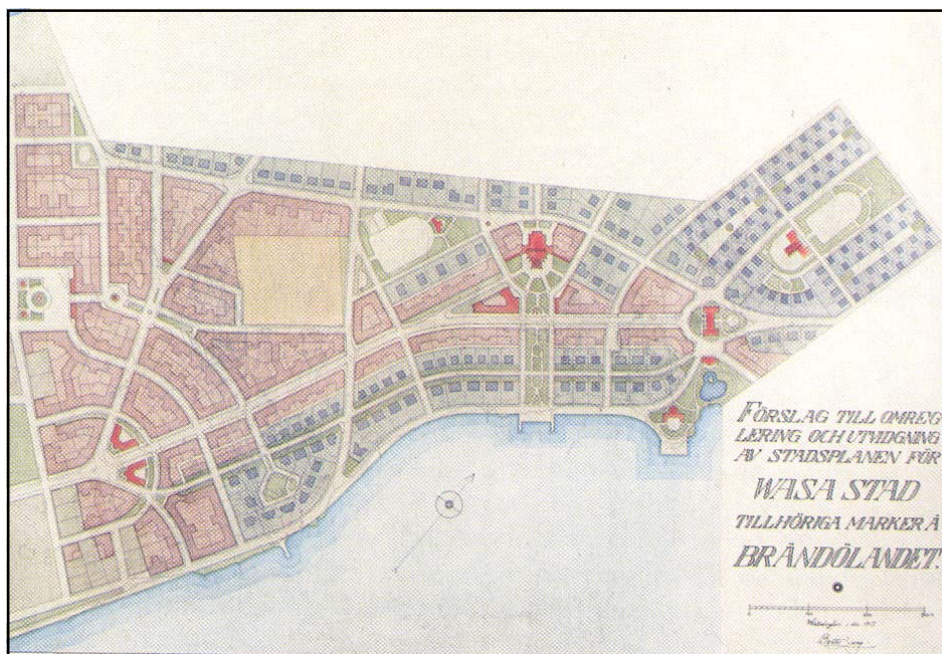
Satamatoiminta Palosaaren ja Mansikkasaaren välisessä salmessa käynnistyi vuonna 1789, kun

kuningas oli antanut luvan siirtää Vaasan ulkosataman sinne. Kaupunkiin johtaneen maantien valmistuttua viitisen vuonna myöhemmin alkoivat kauppiat rakentaa varastoja salmen rannoille. 1800-luvun alussa Palosaarella oli neljä makasiinia ja useita terva-aittoja. Mansikkasaarella oli puolestaan laivatelakka ja kolme asuintaloa. Kruunun vaatima vaaka- ja pakka-huone sen sijaan valmistui vasta vuonna 1804. (Vaasan historia 2, Luukko, s. 370-373). Se sijaitsi kaupunkiin johtaneen maantien päätteenä, suurin piirtein nykyisen Mansikkasaaren sillan kohdalla. (Ernst Saxen: Plankarta öfver Nikolaistad, 1879, Kansallisarkisto). Vaasasta vietiin ulkomaille en-

nen kaikkea tervaa, pikeä, traania, rautaa ja lautoja, myös voi oli merkittävä vientituote 1800-luvun lopulla. Tärkeimpiä tuontitavaroita olivat suola, tupakka, vilja ja kahvi. (*Vaasan historia 2, Luukko: s.443-451*). Vähitellen alkoi myös merimiesten ja satamatyöläisten vaatimattomia mökkejä nousta sataman itäpuolisille kukkuloille, nykyisen Salmikadun varrelle. Paloturvallisuuden vuoksi laivojen rakentaminen ja kunnostaminen päätettiin vuonna 1814 keskittää Mansikkasaaren luoteisosaan, jonne varattiin myös paikka vanhan pien polttamiseen aluksista. Samalla rakennettiin uusi tullitupa kauemmas pakkahuoneesta. (*Vaasan historia 3, Mäkelä: s. 136-138*).

Bertel Jung (1872-1946)

Arkkitehti Bertel Jung laati 1914 ehdotuksen Palosaaren Onkilahden puoleiseksi asemakaavaksi.

Vaasan yliopiston aluetta 2006.

Vaasan kauppalaivasto kasvoi voimakkaasti 1800-luvun alkupuolella. (*Vaasan historia 3, Mäkelä: s. 146-158*). Kaupungin johtava laivanvarustaja oli kauppaneuvos C.G. Wolff, joka vuosisadan puoliväliin mennessä oli rakennuttanut maan suurimman kauppalaivaston. (*Vaasan historia 4, Wester: s. 204-210*). Vuonna 1834 hän perusti Sunnin rannalle, nykyiselle saippuatehtaan tontille laivaveistämön, jonka taklaustyöpaja sijoittui Mansikkasaareen. (*Hoving: Vaasa 1852-1952, s. 54*).

Vaasalainen merenkulku koki 1850-luvun puolivälissä lyhyen taantuman Krimin sodan seurauksena. Vuonna 1855 englantilainen korvetti Firefly pommitti Palosaarta ja Mansikkasaarta

Palosaari Onkilahdelta länteen 1961.

tuhoten useita laivoja ja makasiineja. (*Vaasan historia 4, Kallenautio: s. 57-61*). Menetysten korvaamiseksi perustettiin seuraavana vuonna C.G. Wolffin aloitteesta Vaasan Veistämöyhtiö, joka kymmenen vuoden kuluessa rakensi kuusi purjealusta Palosaaren telakalla. Samoihin aikoihin tapahtunut kaupungin siirtäminen Klemetsön niemelle vilkastutti entisestään satamatoimintaa Palosaarella. Matkustajaliikenne tosin ohjattiin Klemetsön länsirannalle sijoittuneeseen sisäsatamaan, jonne 1870-luvulla pystytettiin uusi pakkahuone ja tullimakasiini. (*Vaasan historia 4, Andersson: s. 639-640*). Tärkeimpiä vientituotteita olivat yhä terva, puutavara ja maataloustuotteet, mutta uusia teollisuuslaitoksia varten nyt tuotiin ennen kaikkea raakapuuviillaa, viljaa, raakariisiä ja raakasokeria. Monet teollisuuslaitoksista kuten puuvillatehdas, saippuatehdas ja sianteurastamo, sijoittuivat sataman välittömään läheisyyteen.

Vuosisadan lopulla Vaasa kasvoi myös läänin merkittävimmäksi tervakaupungiksi. (*Vaasan historia 4, Wester: s. 303-311*). Sen tarpeisiin Suntin eteläosaan rakennettiin vuonna 1871 suuri Tervahovi. (*Peter Ehrström 2005: s. 190*). Laivaliikenteen lisääntyessä ja alusten suurentuessa ei matala ja kapea Suntin salmi enää vastannut

merenkulun vaatimuksia. Ensimmäisen höyrylaivan vaasalaiset varustajat olivat hankkineet vuonna 1867. Seuraavalla vuosikymmenellä kaupungissa perustettiin kolme höyrylaivayhtiötä, joista merkittävin oli vuonna 1873 toimintansa aloittanut Vaasa-Pohjanmeri Höyrylaiva-Osakeyhtiö. Sen alukset liikennöivät vuosisadan lopulla säännöllisesti Kööpenhaminaan, Hulliin, Lyypekkiin, Hampuriin ja Tukholmaan. Vaskiluodon syväsataman valmistuttua vuonna 1893 alkoi satamatoiminta Palosaarella vähitellen hiljentyä. (*Vaasan historia 4; Wester: s. 311-327*). Siitä huolimatta suunniteltiin sataman perusteellista uudistamista tosissaan vielä 1910- ja 20-luvuilla. Vanhat puumakasiinit omine laitureineen oli tarkoitus korvata leveällä yhtenäisellä laiturirakennelmalla ja pitkällä rannan suuntaisilla varastorakennuksilla. Samoihin aikoihin Salmikadun ja Levoninkadun varren kapeita kortteleita yhdisteltiin suuremmiksi yksiköiksi. (*Hollming, I.J: Ehdotus Palosaaren esikaupungin asemakaavan muutokseen 1929*). Tervan varastoinnin loputtua Tervahovissa vuonna 1926 puuvillatehdas osti rakennuksen varastotiloiksi. Se tuhoutui täydellisesti tulipalossa vuonna 1973. (*Peter Ehrström 2005: s. 190*). Suntin rannoilla vuosisadan vaihteessa sijainneesta noin kolmestakymmenestä puumakasiinista kahdeksan on säilynyt nykypäiviin.

Vaskiluoto, rakennuskanta 2008.

3.3.2 Vaskiluoto (Marketta Kujala)

Vaskiluoto on keskustan länsipuolella sijaitseva saari, jonka yhdistää keskustaan Vaskiluodon pengeri ja Sundomin kylään Myrgrundin silta. Alue on toiminnoiltaan erittäin monipuolinen osa Vaasan keskusta-alueita. Se on keskeinen lähivirkistysalue, matkustaja-, tavara- ja öljysatama-alue, huvipuisto- ja matkailualue, voimalaitos-alue, veneilytoimintojen alue ja huvila-alue. Alueesta noin kolmannes on muutosprosessissa olevaa teollisuus- ja satama-alueita, kolmannes asunto-, hotelli- ja huvipuistoaluetta ja kolmannes lähivirkistys- ja leirintäaluetta. Alue on lähes täysin kaupungin omistuksessa.

Satama ja Etelä-Pohjanmaan Voiman voimalaitos ympäristöineen ovat Vaskiluodon keskeisiä alueita. Toiminnot aiheuttavat runsaasti koko

kaupunkiin vaikuttavaa liikennettä, joka suuntautuu keskustan läpi, etelään suuntautuvalla tiellä. Satamaidentiteetin luominen alueelle positiivisena ja siistiä mielikuvaa luovana tekijänä on haaste häiriötekijöistä johtuen. Poistuvat logistiikkakeskukset ja teollisuusrakennukset voisivat tarjota mahdollisuuden uudistamiseen.

Vaskiluodolle ominainen liikennemuoto on veneily, jonka satama- ja telakointitoimintojen toteutuminen on alueen identiteetin luomisessa keskeisessä asemassa. Venekerhot ovat Vaskiluodon merkittävä käyttäjäryhmä ja vierasvenesatama on tärkeä osa matkailutoimintoja. Luonnonalueet ja virkistysalueet liittyvät osaksi matkailun vetovoimaa, mutta ovat samalla asukkaiden "henkireikä" ja suosittu lenkkeilymaasto.

Historiaa

1800-luvun alussa Vaskiluoto koostui kolmesta saaresta: Lill Vassklot, Stor Vassklot sekä Borgar Öran. Vaskiluodon ja kaupungin välillä olevaa Hietasaarta kutsuttiin Ko-Öreniksi. Vaskiluoto oli osa Klemettilän kylän maita, joita kaupunki lunasti uuden kaupungin rakentamista varten. Vaskiluoto ei kuitenkaan sisältynyt Setterbergin tekemään asemakaavaan uutta kaupunkia varten.

Saarella sijaitti pitkään ainoastaan muutamia huviloita ja saari oli metsän peitossa. 1800-luvun lopussa tapahtui huomattavia muutoksia. Maannousun takia kaupungin ulkosatama päätettiin siirtää Vaskiluotoon. Myös rautatie vedettiin saarelle vuonna 1893, jolloin rahtiliikenne päätettiin keskittää sinne ja kuljetus tuli pääasiassa rautateitse.

Vaskiluodon asemakaavakilpailu 1903. Kilpailun voittaja Frosterus - Strengell.

Vaskiluodon itäosa, Varisselkä 2006.

Vaasan satama, Etelä-Pohjamaan Voima 2003.

Rautatieliikennettä varten rakennettiin Vaskiluodon asema vuonna 1900. Piirustukset laati arkkitehti Bruno Granholm. Vaskiluodon asema-alueen rakennuksia ovat asemarakennus, asemapäällikön asuinrakennus vuodelta 1907, tullilaitoksen virkailijan asuintalo vuodelta 1890 sekä talousrakennuksia 1890- ja 1910-luvulta. Vaskiluodon asemarakennus on poikkeuksellinen sii-

nä, että asematilat on yhdistetty tavarasuojaan. Rakennukset ovat rakennussuojelulailla suojeltuja ja kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaisten kulttuuriympäristöjen joukkoon (RKY 2009).

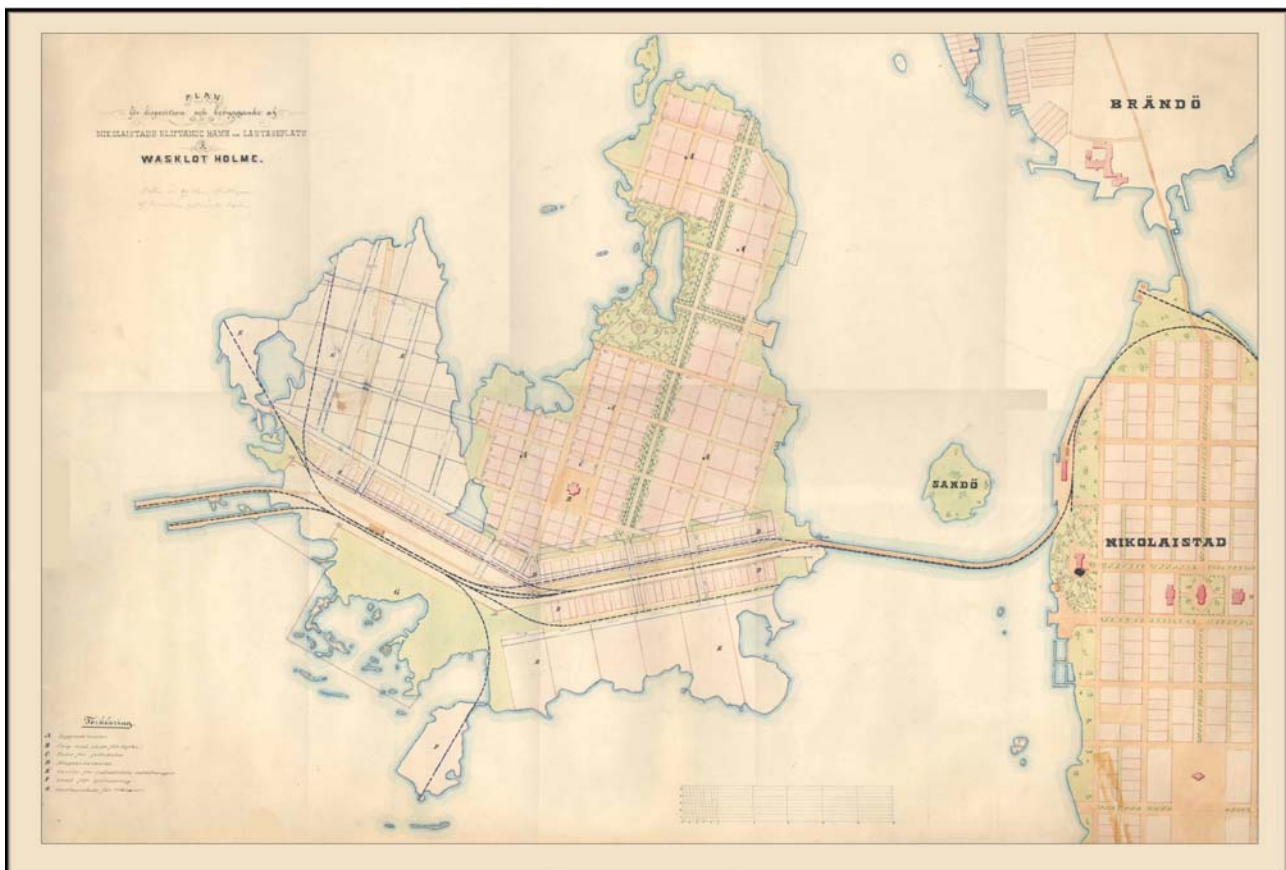
Radan rakentamisen jälkeen voitiin vapaasti kulkea ratapenkerettä pitkin edestakaisin Vaskiluodon ja kaupungin välillä. Saaren käyttö oli alka-

nut jo 1880-luvulla, jolloin sinne oli pystytetty kaupunkilaisten huviloita. Näistä on vielä tänä päivänä jäljellä viisi: Villa Narciss, Villa Finnilä, Villa Kurtén, Villa Roos ja Villa Stenfors. Vaskiluodon huvilarakennukset ja paviljongit on arvotettu Vaasan kaupungin rakennusperinneselvityksessä rakennushistoriallisesti ja miljööarvoltaan merkittäviksi. Toimenpide-ehdotuksena esitetään kohteen tai alueen säilyttämisen tai käytön kannalta tarpeelliset muutokset sallittaisiin. (*Vaasan kaupungin rakennusperinneselvitys*, s. 82, *Vaasan kaupunkisuunnitteluvirasto, Vaasa 1986*).

Saaren teollisuuden alkuna voidaan pitää vuonna 1897 perustettua Waasan sokeritehdasta. Frilundintien varrella sijaitseva sokeritehdas oli merkittävä vaasalainen työnantaja. Sen perustamisen jälkeen myös Vaskiluodon asukasmäärä nousi merkittävästi. Alueelle rakennettiin asuntoja, jotka ovat säilyneet tähän päivään asti. Myös tehdasrakennukset ovat säilyneet monumenttina sokeritehtaan toiminnasta. Rakennukset ovat vieläkin monen yrityksen käytössä. Lääninarkkitehti K.V. Reinius laati piirustukset tehtaan ensimmäisiä rakennuksia varten. Myöhempiä

suunnittelijoita olivat mm. Runar Finnilä ja Leo Lehtikanto. Suomen sokeritehtaan alue on Vaasan kaupungin rakennusperinneselvityksessä merkitty miljööarvoltaan sekä rakennus- että historiallisesti merkittäväksi alueeksi. (*Susanne Öst, Rakennushistoriallinen tutkimus - Vaskiluoto 2009*).

Vaskiluodon historia on värikäs. C.A. Setterbergin suurisuuntainen kaavoitustyö säästi kaupungin vuosisadan vaihteessa monelta muualla esiintyneeltä ongelmalta. Ensimmäinen laajennussuunnitelma koski Vaskiluodon saaren koko aluetta. Vaasan kaupunginhallituksen vuonna 1903 järjestämä asemakaavakilpailu oli ohjelmaltaan vaativa. Se edellytti rautatien, sataman ja teollisuuden sijoittamista saarelle yhdessä monentasoisen asumisen kanssa. Monimutkainen kilpailuohjelma aiheutti sen, että 18 jätetystä ehdotuksesta peräti kahdeksan hylättiin ohjelman vastaisina. Voittajaksi valittiin Sigurd Frosteruksen ja Gustaf Strengellin ehdotus "Domine", vaikka siinä erityisesti todettiin puistoalueiden unohtuneen. Suunnitelman erinomaiset satamajärjestelyt samoin kuin rantaan asti ulottuvat huvilatontit saivat erityisesti kiitosta. Tehdas-

Vaskiluodon asemakaavakilpailu 1903. Toisen palkinnon saanut ehdotus, Jung - Bomansson.

alueitten luokse sijoitetuissa työväenasuntokortteleissa sen sijaan havaittiin puutteita. Toisen palkinnon saivat Valter Jung & Oscar Bomansson. (*Suomen kaupunkilaitoksen historia 2, s. 235-236*). Voittaneessa ehdotuksessa esitettiin Vaskiluotoon Helsingin Eiran kaltaista huvilakaupunginosaa. Ehdotuksen tavoitteet eivät koskaan toteutuneet.

Erityisen osan Vaskiluotoa muodostaa Niemeläntien alkupää asuinrakennuksineen. Näistä rakennuksista viisi on nk. Terijoki-huviloita. Näitä on kuljetettu Terijoelta Vaasan Vaskiluotoon 1920-luvulla. Nämä ovat Niemeläntie n:rot 6, 8, 10, 12 sekä 16 "Torkkeli". Toinen tunnettu rakennus on Villa Grönroos. Villa Grönroosilla on paikallishistoriallista arvoa johtuen kellarissa v. 1914 - 1918 sijainneesta radioasemasta. Tällä pidettiin yhteyttä Saksassa koulutettavana olevaan jääkäripataljoonaan. (*Pohjanmaan museon inventointi,*

v. 1993). Historiaan kuuluvat mm. Jääkäreiden paluu Vaasan Vaskiluotoon Arcturus-laivalla 1918 sekä saksalaisten kauttakulkujoukkojen yllättävä saapuminen Vaskiluotoon syksyllä 1940. 1940-luvulla sodan jälkeen Vaskiluodosta alkoi muodostua teollisuusaluetta sotakorvauksien maksamiseen liittyvän teollistumisen myötä. Vaskiluodon penkereen katuyhteys ja siihen kuuluva silta rakennettiin v. 1961. Sundomin puolelle vievä Myrgrundin silta rakennettiin vuonna 1973. (*Susanne Öst, Rakennushistoriallinen tutkimus - Vaskiluoto, 2009*).

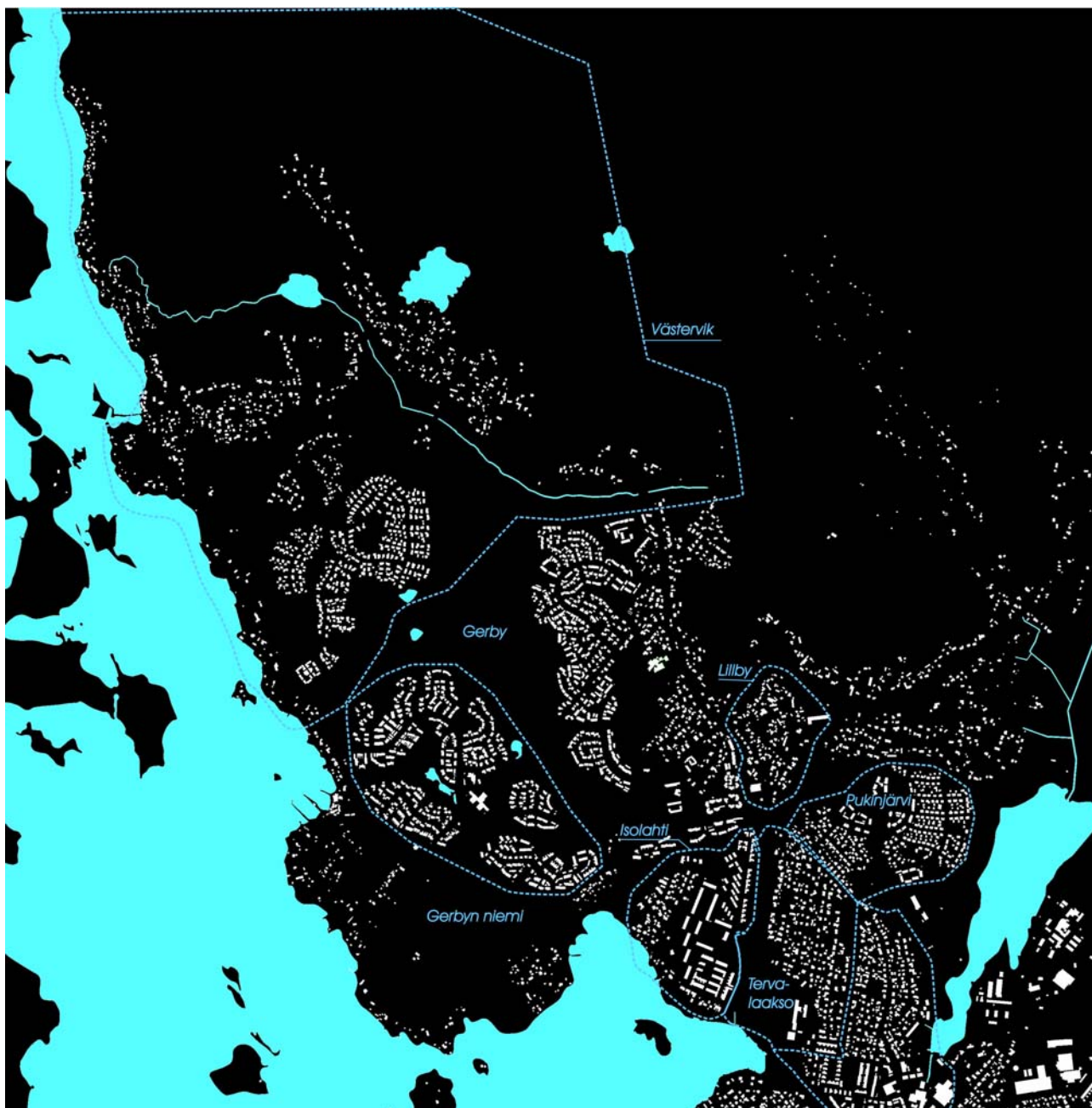
Myöhemmin 60-luvulla Vaskiluotoon ehdotettiin ajalle tyypillisen teknologiauskon mukaisesti jopa ydinvoimalaa. Nykyisin alueella sijaitsee Etelä-Pohjanmaan Voima ja siihen liittyvät kivihiili-, turve- ja dieselpolttolaitokset. Uusia suunnitelmia tuuliturbiineista ja niiden tuottamasta sähköstä on vireillä.

Villa Grönroos 1978. Pohjanmaan museon arkisto.

Villa Stenfors, Kuulahti.

Västervik-Gerby-Lillby-Isolahti-Pukinjärvi-Vetokannas, rakennuskanta 2008.

3.3.3 Västervik (Anna Blomqvist)

Västervik on vanha kylä, jolla on pitkä historia. Asutus on vanhaa kyläasutusta sekä pientaloja, jotka enimmäkseen on rakennettu poikkeusluvvin. Asutus on keskittynyt rannan ja Västervikintien ympärille. Gerbynmäen pohjoispuolella on verrattain uusi, kaavoitettu asuntoalue. Kylä liitettiin Vaasaan vuonna 1973 ja kuuluu pinta-alaltaan Vaasan suurimpiin kaupunginosiin. Västervikissä on pienvenesatama sekä Strömsön virkistysalue, jossa on muun muassa yleinen uimaranta.

Vanha asutus

Västervikin vanha asutus on keskittynyt Västervikintien varteen ja ranta-alueelle. 1970-80-luvuilla täydennettiin rakentamattomat alueet lisäasutuksella. Samalla rakennettiin uusia taloja Hongikontien molemmiin puoliin. Kehitys jatkui 1990-2000-luvuilla. Näiden alueiden rakennuskanta on vaihteleva ja edustaa eri aikojen tyyliihanteita. Punamullanpunaiset talonpoikaistyyppiset pihapiirit, rintamamiestyylliset pientalot limittyvät matalien tiilirakennusten ja pastelliväristen tyyppitalojen kanssa. Muutama rakennus 1800-luvun loppupuolelta on säilynyt.

Västervikin huvilatien varrella on sekä pieniä mökkejä että suuria huviloita. Tonttien koot vaihtelevat. Västervikin huvila-asutus on runsaat sata vuotta.

Uusi asuinalue Storbergetin luoteispuolella

Asuinalue omakotitaloineen ja paritaloineen on 1990-luvulta ja 2000-luvulta. Alueen itäosia käsittevä asemakaava hyväksyttiin vuonna 1987. Sen jälkeen kaava-aluetta on laajennettu luoteeseen. Alue on samoin kuin Uuden Gerbyn asuinalueet rakennettu muutamien isompien kaarevien katujen ympärille, joista pienemmät poikkikadut

lähtevät säteittäin. Tontit ovat pieniä ja asutus tiheää. Asuinalue on puutalovaltainen, mutta siellä on myös yksittäisiä tiilitaloja ja rapattuja taloja. Rakennuksissa on yleensä mustien tai punaisten kattotiilien peittämä harjakatto. Väriskaala on vaalea ja pastellivärit kuten vaaleankeltainen, vihreä, sininen ovat tavallisia. Alueen uusimpien rakennusten joukossa, Rajalahdentien pohjoispäässä, on vähemmän koristeltuja taloja, joiden kattoprofiilit ovat ohuempia ja joiden ikkunoissa ei ole jakopuitteita. Tässä pulpettikatto on tavallisempi. Asuntoalue on metsän ympäröimä.

Västervikintien varrella oleva pihapiiri 1800-luvun alkupuolelta.

Uudella asuinalueella Storbergetin pohjoispuolella on runsaasti esimerkkejä 1990-2000-lukujen elementtirakentamisesta.

Huvila-asutus

Gerby-Västervikin saaristossa sekä rannikkoa pitkin on huvila-asutusta. Varakkaat vaasalaiset, lähinnä liikemiehiä ja ylempiä virkamiehiä, alkoivat rakentaa kesäasuntoja itselleen 1800-luvun keskivaiheilla. Ensimmäiset huvilat rakennettiin mantereella mutta vähitellen asutus levisi saaristoon. Nämä huvilat edustivat silloin vallitsevia tyyllisuuntauksia kuten uusgotiikkaa, kansallisromantiikkaa, uusklassisismia ja jugendia. Ne olivat useimmiten arkkitehtien piirtämiä. Suurin osa näistä Gerbyn ja Västervikin huviloista ovat Revelsundin ympärillä ja Strömmenin rannalla.

1920- ja 1930-luvuilla ”tavalliset” ihmiset ryhtyivät rakentamaan kesämökkejä saaristoon. Rakennukset, jotka omistajat suunnittelivat ja rakensivat itse, olivat useimmiten pieniä ja vaatimattomia. Tyyllillisesti ne olivat perinteisiä mökkejä, joissa oli harjakatto ja useimmiten veranta. Sitä

mukaa kuin omistajien talous salli, mökkejä suurennettiin. Mökit 1920-40 -luvuilta muistuttavat tyyllillisesti toisiaan.

Ennen kuin huvilat rupesivat täyttämään rantoja, rakennuskanta koostui pienistä kalastusmökeistä. (Harjula 2007).

Huvila-asutus Strömmenin rannalla.

Västervikin huvilatien varrella on tyyliään, iältään ja kooltaan vaihtelevia kesämökkejä ja ympärivuotisia asuntoja.

Rantamäen vanhimmat venevajat ovat 250 vuotta.

Strömsö on Vaasan kaupungin omistama virkistysalue. Strömsön päärakennuksen rakensi Mustasaaren Grönvikin lasitehtaan patruuna Johan Grönberg vuonna 1852. Siellä tuotetaan vuodesta 2002 lähtien elämäntapaohjelma ”Strömsö”.

Historia

Nimi Västervik viittaa merenlahteen, joka aikaisemmin kattoi useita kilometrejä nykyisestä mantereesta. Ainut näkyvä jälki siitä tänään on Vikenjärvi.

Träskisbergen ja Lilldegermossberget Västervikissä olivat nyky-Vaasan ensimmäisiä osia, jotka ajanlaskumme alkuaikoina nousivat vedenpinnan yläpuolelle. Västervikin Byträsketin itäpuolella olevalta Träskismyreniltä otetut näytteet osoittavat että siellä on harjoitettu maanviljelyä jo 500-700 j.Kr. Träskisbergenin alueella on myös löydetty asumusten jäännöksiä ja kuppi-kaiverruksia. Aluetta ei ole kuitenkaan tutkittu tieteellisesti. Västervikissä on ollut kiinteätä asutusta useita satoja vuosia. Väestö oli kalastajia ja hylkeenpyytäjiä, myöhemmin myös maanviljelijöitä.

Muutamia vanhempia rakennuksia on säilynyt kylässä. Vanhimmat venevajat rantamaellä ovat vähintään 250 vuotta vanhoja. Heti Koivutien itäpuolella on vähintään 1760-luvulta peräisin olevat tervahaudan jäännökset. Yksi säilynyt vanhempi asuintalo on Hannan tupa vuodelta 1897-98. Siellä asui pyykinpesijä Johanna Gädde kuolemaansa vuonna 1937 asti. Tupaa on kunnostettu ja se toimii tänä päivänä kotiseutumuseona.

Hannan tupa vuodelta 1898 toimii tänä päivänä kotiseutumuseona.

Lähteet:

Till fots genom byn. Promenadstråk i Gerby och Västervik. 2006. Gerby-Västervik hembygdsförening r.f. Vasa.
Gerby-Västervik i gången tid I-III, Skinnar Leif m.fl.
Gerby-Västervik saariston kulttuurimaisema-inventointi. 2007. Annika Harjula. Pohjanmaan museo, Vaasan kaupunkisuunnittelu.

3.3.4 Gerby (Anna Blomqvist)

Gerby, joka sijaitsee noin 4 kilometriä keskustasta pohjoiseen, on yksi Vaasan suurimmista kaupunginosista. Asutus on enimmäkseen omakoti- ja rivitaloja. Kaupunginosa koostuu kahdesta erillisestä alueesta Storbergetin virkistysalueen molemmin puolin. Storbergetin luoteispuolella on Gerbyn mäki, jota kansan suussa kutsutaan Rapatunturiksi. Se on maamassoista rakennettu keinitokoinen mäki. Gerbyn rantatien eteläpuolella, Gerbyn niemellä, on Haukinevan kosteikko.

Kaupunginosassa on suomenkielinen ja ruotsinkielinen ala-aste, päiväkotia, ruokakauppa, terveysasema ja seurakuntakoti. Muuten alueella ei ole varsinaisesti työpaikkoja, vaikka suuri osa Vaasan asukkaista asuu Gerbyssä.

Asutus

Gerbyssä on asutusta 1800-luvun ja 2000-luvun väliseltä ajalta, eniten omakotitaloja ja rivitaloja.

Västervikintien varrella on vanhempaa asutusta, lähinnä 1940-60-luvuilta, mutta myös 1800-luvun loppupuolelta ja 1930-luvulta. Uusi Gerby on ajalta 1980-2009. Länsimetsäntien ympärillä oleva alue Storbergetin länsipuolella on suurimmalta osalta rakennettu vuosina 1980-1994, kun taas Kortelaakson tien ja Mäntymaantien varrella oleva asutus Storbergetin itäpuolella on hieppan nuorempaa, ajalta 1980-2009.

Västervikintien ja Alskatintien välisessä kiilassa on Lillby, jossa on 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuoliskon ajalta olevaa talonpoikaisasutusta. Rantaa pitkin on huvila-asutusta 1800-1900-luvuilta.

Uuden Gerbyn rakennukset ovat enimmäkseen 1-2-kerroksisia harjakattoisia puu- ja tiilitaloja. Puutalojen väri vaihtelee punaisen, keltaisen, valkoisen ja pastellivärien välillä, sekä tiilitaloissa tiilenpunaisen, keltaisen, ruskean ja valkoisen välillä. Yleisesti aivan uusimmat puutalot ovat koristellumpia kuin vanhemmat. Asutus on yleensä kortteleittain yhtenäinen.

Gerbyn muiden osien rakennuskanta on ajallisesti ja tyyllisesti vaihteleva. Alueella on sekä rintamamiestyyppisiä taloja, pieniä puumökkejä

ja talonpoikaistyyppisiä punamullanpunaisia taloja että uusia tyyppitaloja ja matalia seitsemänkymmenluvun tiilitaloja. Tontit ovat yleisesti ottaen suurempia täällä kuin uudemmilla alueilla, jotka on kaavoitettu ennen rakentamista.

Asemakaava

Gerby siirrettiin Mustasaaresta Vaasaan 1973 ja kaavoitettiin 1980-luvun alussa. Uuden Gerbyn kaavoituksessa alueen luonnolliset edellykset on otettu huomioon. Korkeimmat lakialueet on jätetty rakentamatta ja asutus sijoittuu Storbergetin länsi-, itä- ja eteleärinteille. Asemakaava, jossa tontit ovat pieniä eikä turhia teitä ole, noudattaa ”ryhmäasutuksen” periaatteita (eng. cluster development). Lähtökohtana on myös ollut, että pintavesi käsitellään ekologisesti mahdollisimman kestäväällä tavalla purojen, ojien ja kosteikkojen avulla. (Ahponen 2003).

Lähteet:

Kohti luonnonmukaisempaa taajamahydrologiaa, Ahponen Hannele 2003.

Gerby-Vestervik i gångens tid I-III, Skinnar Leif m.fl. 1985, 1987 1992.

Asemakaavan selostus Gerbyn venesatama ja sen lähiympäristö, Vaasan kaupunki, kaupunkisuunnittelu 2008.

Gerby I-IV kaavaselostukset.

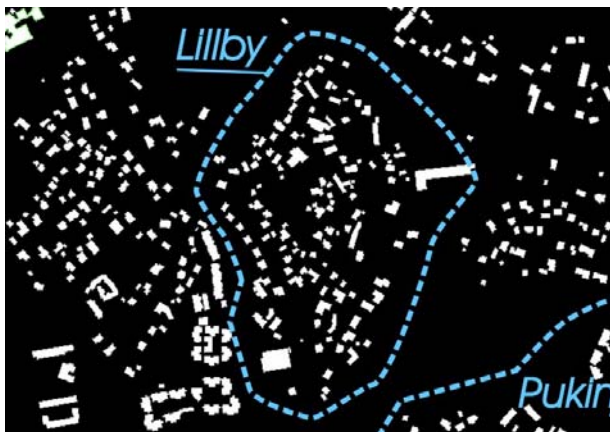
Asuinrakennus etualla on vuodelta 1945 ja ulkorakennus vuodelta 1943. Taustalla näkyvä talo rakennettiin 1957.

Västervikintien varrella rakennuskanta on ajallisesti vaihteleva. Tässä 1960-luvun ja 1918-luvun talot Västervikintien ja Hietanummentien risteyksestä katsottuna.

Kellonevantie.

3.3.5 Lillby (Anna Blomqvist)

Lillby, Gerbyn kylän vanhin osa, sijaitsee Alskatintien, Gerbyn rantatien ja Västervikintien välisessä kiilassa. Kylä rajautuu Gerbyhyn ja Pukinjärveen. Lillbyn pohjoispuolella on peltoa ja metsää. Maisema on pienimuotoinen ja vaihteleva pienine mäkinen ja laaksoineen. Monin paikoin on näkyviä kallioita.

Asutus

Lillbyn asutus on toiminnoiltaan erittäin monipuolinen. Verrattain pienellä alueella on asuin-

talojen lisäksi ulkorakennuksia, varastorakennuksia ja vanhoja navettoja, mylly, nuorisotalo, tehdasrakennuksia ja kaupallisiin palveluihin käytettäviä tai käytettyjä rakennuksia. Asuntokanta koostuu sekä uudemmissa asuintaloista että vanhoista maalaistaloista ja mäkituvista.

Lillbyn vanhassa rannikkokylässä on ollut asutusta useita satoja vuosia. Kylän keskellä, Heimbackalla, on löytynyt 1700-luvun talojen jäännöksiä. Nykyinen pientalovaltainen kyläasutus Lillbyssä on pääosin peräisin 1800-luvun ja 1900-luvun alun väliseltä ajalta. Vanhimmat säilyneet rakennukset ovat 1850-luvulta ja joidenkin rakennusten rungot ovat peräisin 1700-luvulta. Alueella on myös uudempia 1900-luvun myöhemmiltä vuosikymmeniltä olevia rakennuksia. Rakennuskanta on enimmäkseen puuta. Lillby on kaavoittamaton alue, joka uusimmalta osin on rakennettu poikkeusluvoin.

Vanha kylä on verrattain hyvin säilynyt. Asukkaat ovat päätyneet peruskorjaamaan ja laajentamaan olemassa olevia rakennuksia niiden purkamisen ja uuden talon rakentamisen sijasta. Osa pienemmistä taloista on säilynyt melkein alkuperäisessä kunnossaan, mutta useimmat rakennukset on kunnostettu jossain määrin.

Kylän keskusta oli Antuntien, Pienkyläntien ja Isokyläntien kulmassa. Siellä oli myös osuuskauppa, joka rakennettiin 1920-luvulla. Talo on nyt purettu ja tontti on tyhjänä.

Lillby on yleiskaavaehdotuksessa esitetty kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi alueeksi.

Entisiä mäkitupia. Kuvassa lähimpänä oleva talo on vuodelta 1905 ja taustalla oleva talo vuodelta 1928.

Lähteet:

Asemakaavan selostus, Lillbyvägen yit, Vaasan kaupunki, kaupunkisuunnittelu 2008.

Susanne Öst, Byggnadsinventering Gerby, Lillby, Österbottens museum 1995.

Kaapontie 29. Talo on rakennettu 1859. Maalaistalo taustalla on vuodelta 1912.

Palokello ja kylätupa. Vuonna 1888 rakennettu kylätupa toimi vuoteen 1936 kouluna. Taustalla paulatehdas ja asuintalo.

Wijkin maatila. Asuinrakennus taustalla on vuodelta 1910. Tontilla on aikaisemmin ollut neljä taloa. Ulkorakennusten vanhimmat osat talleineen ovat peräisin 1750-60-luvuilta. Rakennus on purettu ja rakennettu uudelleen useita kertoja. Navetan kivijalassa on vuosiluku 1863. Aitta on 1700-luvun alusta ja valkoinen rakennus vuodelta 1954.

Historia Gerby

Gerby ja Västervik ovat alueliitoksesta Vaasaan 1973 lähtien muuttuneet kahdesta pienestä kylästä Vaasan suurimmiksi kaupunginosiksi. Molemmilla kylillä on kuitenkin pitkät perinteet. Muutamia satoja vuosia ajanlaskumme alusta Gerby ja Västervik olivat joukko pieniä saaria ja luotoja. Storberget Gerbyssä, kuten myös Träskisbergen ja Lilldegermossberget Västervikissä kuuluivat nykyisen Vaasan harvoin vedenpinnan yläpuolella näkyviin osiin. Ajan mittaan maa-alueet laajenivat ja pitkän ajan Gerby ja Västervik muodostivat saaren kymmeniä kilometrejä mantereelta. Saarta käyttivät rannikkoasukkaat, jotka hankkivat elantonsa met-

sästämisellä ja kalastamalla. Storbergetillä on löydetty muinaisjäännöksiä, todennäköisesti hautoja, jotka ovat pronssikaudelta peräisin. Osa Gerbyn muinaisjäännöksistä on tuhoutunut Uuden Gerbyn ja Gerbyn mäen rakentamisen yhteydessä.

Pysyvää asutusta on esiintynyt Gerbyssä ja Västervikissä useita satoja vuosia. Historiallisia todisteita on siitä, että siellä asui ihmisiä jo yli 500 vuotta sitten. Vuonna 1560 vajaat 200 ihmistä asui Gerbyssä ja Västervikissä. Näihin aikoihin vauraus ja myös asukasluku kasvoi voimakkaasti. Gerbyn vanhimmassa osassa Lillbyssä on asutuksen jäännöksiä 1700-luvulta.

Kylän mylly. Tässä paikassa on luultavasti ollut myllyjä 1550-luvulta asti. Sodan jälkeen täällä on ollut sekä kauramylly, joka siirrettiin paikalle Sepänkylästä noin 1890, että vehnämylly vuodelta 1936-38.

Nuorisotalo rakennettiin 1928-29. Toiminta oli vilkasta siellä aina 1940-luvulle asti.

Rannikkokylä Gerbyn ja Västervikin asukkaat saivat elantonsa kalastuksesta ja hylkeenpyynnistä. Viljelykelpoisen pinta-alan kasvaessa maankohoamisen myötä yhä useampi gerbyläinen sai toimeentulonsa maanviljelyksestä. Vuosisadan 1800-1900 vaihteeseen Gerbyn venesatama sijaitsi Gerbyn lahdelta, eli nykyisessä Isolahdessa, jossa Gerbyn rantatie ja Huvilatie kohtaavat tänään. Kun ”första strandenin” satama tuli liian matalaksi se siirrettiin ”andra strandeniin” Gusskärsgrundetiin.

Kylänimi Gerby on esiintynyt eri muunnelmissa vuosisatojen saatossa. Varhaisissa asiakirjoissa esiintyy muodot Geraby ja Gereby, 1600-luvulta alkaen kirjoitettiin nimi Geerby ja seuraavalla vuosisadalla käytettiin kirjoitusasua Gierby. Nykyinen nimi Gerby vakiintui 1800-luvulla.

Lähteet:

Gerby-Vestervik i gången tid I, II & III.

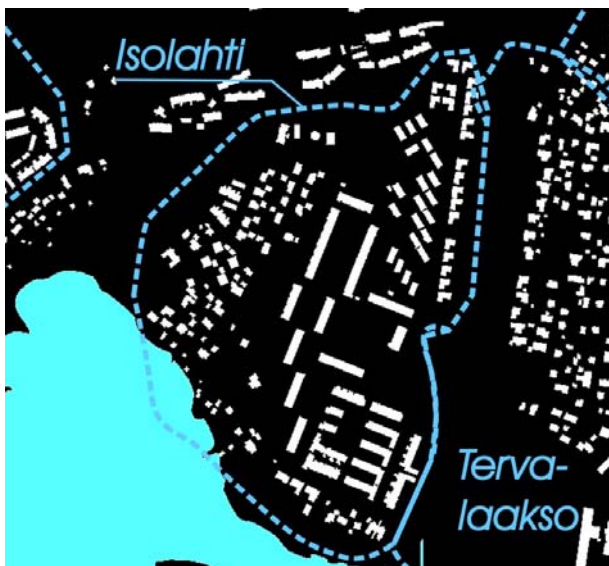
Asemakaavan selostus, Gerbyn venesatama ja sen lähiympäristö.

Kylän vanha keskus Pienkyläntien, Antuntien ja Suurkyläntien kulmassa. Tontilla oli aikaisemmin 1920-luvulla rakennettu osuuskauppa.

Paulatehdas on rakennettu vaiheittain. Vanhin osa vuodelta 1938 on Gunnar Granlundin suunnittelema.

3.3.6 Isolahti (Anna Blomqvist)

Isolahti sijaitsee noin 4 kilometriä Vaasan keskustasta. Pohjoisessa ja idässä kaupunginosa rajautuu Gerbyhyn ja Vetokannakseen. Alskatintie idässä sekä meri etelässä ovat luonnollisia alue-rajajoja. Pohjoisessa kaupunginosan raja kulkee viheralueen halki. Viheralueen pohjoispuolella on kerrostaloja ja rivitaloja, jotka kuuluvat Gerbyn kaupunginosaan.

Asutus

Asutus koostuu kerrostaloista, rivitaloista ja omakotitaloista 1970-luvulta ja eteenpäin. Alueen etelä- ja itäosissa on muutamia rakennuksia 1900-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä. Yleisesti alueen itäosan asutus on 1970-80-luvulta, kun taas länsiosan asutus on 1990-2000-luvulta. Rantaa pitkin on rakennuksia 1920-2000-luvulta. Alueella on päiväkotia, venesatama ja uimaranta ja vuodesta 2010 lähtien palvelutalo. Alskatintien itäpuolella on Isolahden koulu.

Asutus on selvästi jaettu osa-alueisiin. Isolahden itäosassa on alue, jossa on matalia omakotiasumisen tyyppitaloja. Nämä edustavat tiilijulkisivuineen, loivasti kaltevine kattoineen ja pienin ikkunoin 1970-luvun pientalorakentamista. Osa taloista on 45 asteen kulmassa tiehen nähden, mikä luo erilaisen katutilan. Tontit on erotettu toisistaan pensasaidoilla. Pientalokortteleiden puutarhat ovat vehmaita.

Omakotitalojen eteläpuolella on alue, jossa on kolmikerroksisia lamellitaloja. Myös nämä rakennukset ovat tyypillisiä 70-luvulle. Tyypillisellä lamellitalolla Isolahdessa on levyjen tai pellin peittämä julkisivu ja tiiliset päädyt. Valkoinen on hallitseva väri. Yksityiskohdat ovat punaiset, vihreät tai ruskeat. Talossa on tasakatto ja pohjakerros on varattu autotallille ja teknisille tiloille. Rakennuksen toisella puolella on suuri pysäköintipaikka ja toisella yhteinen piha, joihin

Suuri osa Isolahden asutuksesta on matalia lamellitaloja, jotka ovat tyypillisiä 1970-luvun esikaupunkirakentamiselle. Kuvassa lamellitalo Muurahaistiellä.

Rivitalo Hyttystien varrella.

huoneistojen parvekkeet avautuvat. Talojen välillä on pieniä havupuisia metsäalueita.

Kerrostalo kortteileiden eteläpuolella on kaksikerroksisten talojen rivitalokortteli. Myös nämä ovat pääosin rakennettu tiilestä ja niissä on puisia yksityiskohtia. Katot ovat tasaiset tai loivasti kaltevat.

Kerrostaloalueen länsipuolella on pieni omakoti- ja rivitaloalue 2000-luvulta. Nämä talot on useimmiten rakennettu puusta ja niissä on harjakatto tai pulpettikatto. Asemakaavassa vaaditaan punaista katon katemateriaalia ja vaaleita julkisivuja. Osassa taloista on paljon koristelua kun taas toisissa on yksinkertaisempi ulkomuoto.

Kortteileiden ollessa uusia, siellä on niukasti peittävää kasvillisuutta. Siellä eivät aidat eivätkä pensaat erota tontteja toisistaan.

Rannassa oleva asutus on omakotitaloja. Tässä on taloja 1900-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä ja eteenpäin. Osa Huvilatien varrella olevista rakennuksista on Pohjanmaan museon alueella tekemän inventoinnin mukaan rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaita kohteita.

Isolahden läpi, kaupunginosan koillispuolelta sen lounaispuolelle, kulkee viheraluevyöhyke. Isolahdessa on ylipäätään runsaasti metsää. Yllä kuvattujen eri osa-alueiden välillä on metsäalueita.

Isolahden pohjoisosassa on omakotitalokortteileita 1970-luvulta.

Isolahden uusin asuinkortteli, jossa on omakotitaloasutusta 2000-luvulta.

Asutuksen ja vilkkaasti liikennöidyn Alskatintien välillä on myös metsävyöhyke.

Kaupunginosan itäosa, jossa on omakoti-, kerros- ja rivitaloalueita, kaavoitettiin 1960-luvun lopussa. Kaupunginosan länsiosassa, johon uusi pientaloalue sisältyy, suurin osa viheralueesta sekä osa ranta-asutuksesta asemakaavoitettiin vasta vuonna 2004. Tätä aluetta kutsutaan Isolahden pohjukaksi. Vuodelta 2004 olevassa kaavassa on ohjeita omakotitalojen ja rivitalojen julkisivujen väreistä ja kattomateriaalista.

Historia

Isolahti nousi merestä keskiajalla. Alue on aikoinaan kuulunut Gerbyn kylän tiluksiin, ja se liitettiin Vaasaan 1935, kun loput Gerbystä liitettiin vasta 1973.

Vanhin tiedossa oleva rakennuskanta oli rannassa, jossa Gerbyn rantatie ja Huvilatiet kohtaavat tänään. Siellä Gerbyn asukkailla oli satamapaikkansa 1800-1900 vuosisadan vaihteeseen asti, jolloin satamatoiminta siirrettiin nykyiselle paikalleen Gusskärsgrundiin. Huvila-asutus Huvilatie lähetyvillä on peräisin noin 1800-1900 vuosisadan vaihteen ajalta. Vanhimmat huvilat on osittain purettu ja monia on kunnostettu omakotitaloiksi. Ainoastaan kolme huvilaa on säilynyt kesämökkeinä. Alueen vanhimmat säily-

neet rakennukset ovat peräisin 1900-luvun alusta. Rannassa on useita venevajoja ja saunarakennuksia 1900-luvun alusta.

Isolahdessa samoin kuin monilla muilla pohjalaisilla rannikkoalueilla maankohoamisen vaikutus on näkyvä. Monet vanhat rantarakennukset ovat nykyään kaukana vedestä. Isolahden pohjukassa on löydetty useiden kivijalkojen ja laiturien sekä kellarin jäännöksiä.

Kaupunginosa sijoittuu aikaisemman Gylt-vikenin alueelle. Vielä 1770-luvulla käytettiin nimeä Gyltvik, mutta myöhemmissä kartoissa lahti oli nimetön. Maankohoaminen teki tehtävänsä ja aikaisemman lahden koko supistui. Lahden ympäröimässä metsässä on löydetty jälkiä tervahautoista.

Krimin sodan aikaan 1854–1855 vietiin kolme laivanvarustaja Wolffin purjelaivaa turvaan Isolahden vesille. Englantilaiset löysivät kuitenkin nämä ja polttivat ne Isolahden rannassa.

Lähteet:

Asemakaavan selostus, Isolahden pohjukka, kaupunkisuunnittelu 2004.

Rakennusinventointi. Isolahden pohjukka lähialueineen. Pohjanmaan museo. Minna Nygård, Kaj Höglund. 2004.

Huvilatie huvilat Vikingan suunnasta katsottuna.

3.3.7 Pukinjärvi (Anna Blomqvist)

Pukinjärvi, joka sijaitsee noin 4 kilometriä keskustasta pohjoiseen, on yksi Vaasan uusimmista pientaloalueista. Alue on Alskatintien itäpuolella ja rajoittuu Vetokannakseen ja Lillbyhyn. Pukinjärven asuinalueen itäpuolella on Pukinjärviniminen järvi ja pohjoispuolella on poikkeusluvin rakennettu asuinalue. Nykyisen Pukinjärven alueella oli aikaisemmin peltomaata ja koskemattonta metsää. Siellä ei ole löydetty jäännöksiä vanhasta asutuksesta.

Asemakaava

Alue on pääosin 1990-luvulla rakentunutta asuinpientaloaluetta. Sen asemakaavan on laatinut arkkitehti Elmar Baderman ja se on vahvistettu v. 1992.

Aikaisemmalle metsäalueelle sijoitettu asuntoalue sijoittuu maaston lakialueen ympärille, jota alueen pääkatu Ympyrätie kiertää. Kehän sisäpuolella ja kadun ulkokehällä rakennuskanta muodostuu kaksikerroksisista puisista pienkerrostaloista. Ympyrätien ulkopuolelle sijoittuvat omakotitontit, jotka on mitoitettu ja rakennettu 1½-kerroksisina 40- ja 50-luvun malliin. Alueen ulkoreunalla sijaitsee vanha omakotiasutus, uudet väljemmät pientalotontit 1-kerroksisine asuintaloineen sekä virkistysalueet. Etelä-pohjoissuuntainen puistovyöhyke jakaa kaava-alueen. Pientalot ovat omistusasuntoja, rivi- ja pienkerrostaloista osa on kaupungin vuokrataloyhtiön omistamia, osa yksityisomistuksessa.

Ympyrätien varrelle on kaavoitettu pieni keskusta julkisia palveluita mm. päiväkotia varten. Lähikauppa ja apteekki ovat alle puolen kilometrin etäisyydellä, suomen- ja ruotsinkieliset ala-asteet noin kilometrin etäisyydellä alueelta.

Virkistysalueella sijaitsee hevosharrastuskeskus Hubertus talleineen sekä opetusaitauksineen ja puistoalueella kiertävät polut myös hevosille. Syringin puutarhan jäänteitä on Pukinjärvellä, mm. kiviaitoja ja vanhoja omenapuita.

Alueella asuu yhteensä noin 900 asukasta. Asukasrakenne on lapsiin ja nuoriin aikuisiin painottunut.

Alueelle on hyvät liikenne- ja kevyen liikenteen yhteydet keskustasta. Bussireitti kiertää alueen kautta.

Yhtenäinen asutus Ratsutien varrella.

Hevosmiehentie.

3.3.8 Vetokannas (Anna Blomqvist)

Vetokannas rajautuu Kustaalaan ja Pukinjärveen. Lännessä Alskatintie toimii aluerajana Gerbyhyn, Isolahteen ja Viikingaan.

Vetokannaksen rakennukset ovat valtaosaltaan rivitaloja ja omakotitaloja. Suurin osa rakennuksista on rakennettu 1930- ja 2000-lukujen välisenä aikana. Muutama vanhempi rakennus on Gerbyntien varrella ja Näkinkujan tuntumassa. Vetokannaksen rakennukset edustavat eri ajanjaksoja ja tyylejä. Vanhemmat talot ovat enimmäkseen yksi- tai kaksikerroksisia puurakennuksia, joissa on erityyppisiä harjakattoja. Uudemmat rakennukset ovat puu- ja tiilirakennuksia, joissa on loivasti kalteva harjakatto.

Puutarhat ovat vehmaita ja aidoin tai pensain erotettu toisistaan. Monin paikoin on rakentamattomia tontteja. Maasto on kevyesti kumpuileva. Gerbyntie, joka toimii aluerajana itään päin, on Vetokannaksen pääkatu. Nummikatku on ainoa katu, joka katkeamattomana kulkee alueen läpi itä-länsisuunnassa. Pohjois-eteläsuunnassa kulkevat kadut ovat kapeita ja osa niistä on asfalttoimattomia.

Vetokannaksen kirkko vihittiin käyttöön 1961 ja on arkkitehti Gösta Bergmanin suunnittelema. Kellotapuli, jonka on suunnitellut maisema-arkkitehtiopiskelija Marianne Pulli, vihittiin käyttöön neljäkymmentä vuotta myöhemmin, 2001.

Monet kaupunginosan kaduista ovat pitkiä, suoria ja hyvin kapeita. Tässä Honkakatu.

Historia

Vetokannas on vanha työläiskaupunginosa, joka on voimakkaasti alueen teollisuuksien leimaama. Kaupunginosa liitettiin Vaasaan 1935. Vetokannaksen ensimmäinen asemakaava hyväksyttiin vuonna 1942.

Nimen alkuperä juontaa juurensa 1300-lukuun. Tuolloin Onkilahtea ja Pukinjärveä erotti kapea kannas, jonka yli veneet vedettiin puroa pitkin. Ensimmäinen tie Vetokannaksen läpi syntyi, kun Vaasan satama siirrettiin Palosaareen 1780 ja Vaasa sai tapulioikeudet. Tie Västervikin, Gerbyn ja Vanhan Vaasan välille rakennettiin 1782 ("Gambla vägen"). Siitä tehtiin liittymä Palosaaren satamaan. Jo ennen 1757 kulki kuitenkin ratsastustie Gerbyn ja Vaasan välillä, Vetokannaksen läpi.

Vuonna 1900 rakennettiin silta Pitkänlahden yli, jonka ansiosta Vetokannaksen asukkailla oli paljon helpompi päästä kaupunkiin. 1950-luvulla Pitkälähti kuivatettiin. Kouriintuntuvin muistutus tästä on Pitkänlahden pumppaamo. Kuivatetulla alueella rakennettiin 2002 Yhdystien jatke, mikä huomattavasti helpotti liikennekuormitusta Vetokannaksen ja Kotirannan läpi.

Alskatintie, jota nykyään pidetään rajana Vetokannaksen ja Palosaaren välillä, rakennettiin vv. 1979-81. Ennen tätä kaupunginosan rajan katsoittiin kulkevan Vapaudentien kohdalla Viikingassa. Tien rakentamisen myötä aikaisempi luonnollinen yhteys Vetokannaksen ja Palosaaren välillä katkesi, jolloin kadut katkeamattomina kulkivat toisesta kaupunginosasta toiseen. Kannaksenkatu Viikingalla jatkui esimerkiksi ennen jakoa aina Vetokannaksen Muuntajankadulle asti. Ennen kuin Alskatintie rakennettiin Gerbyn ja Västervikin asukkaat tulivat kaupunkiin Gerbyntien kautta, joka silloin oli vilkkaasti liikennöity.

Vetokannaksen keskusta on muodostunut suurimpien teiden, Palosaarentien, Gerbyntien ja Kustaalantien, yhtymäkohdassa. Nykyään siellä on kaksi liiketaloa, joissa on useita eri yrityksiä: posti, kukkakauppa, kampaamo, apteekki ja elintarvikekioski. Aikaisemmin siellä oli myös ruokakauppa ja pankki.

Talo Verkkokadun varrella.

Vetokannaksen talot on rakennettu 1930- ja 2000-lukujen välisenä aikana. Nämä Gerbyntien varrella olevat talot on rakennettu 1930-luvulla ja kuuluvat näin ollen kaupunginosan vanhimpiin taloihin.

Vetokannaksen, Kustaaalan ja Kotirannan teollisuuslaitokset

Palovaaran vuoksi teollisuuslaitosten sijoituspaikoiksi valittiin aikaisemmin alueita, jotka olivat asianmukaisella etäisyydellä kaupunkiasutuksesta. Vetokannaksella ja Kustaaalassa on näin ollen useita teollisuus- ja yritysalueita. Pukinjärven itäisellä rannalla, Pohjolankadun pohjoispuolella

sijaitsee Kemiran alue. Pohjolankadun eteläpuolella on teollisuusalue, joka käsittää useita yrityksiä. Pukinkulmassa on kymmenkunta pienyritystä sekä suurehko painoalan yritys.

Vetokannaksella, Kustaaalassa ja Kotirannalla on ollut yhteensä viisi vaihtelevan kokoista panimoa. Näistä Broströmin panimo Kotirannalla on edelleen olemassa. Vetokannaksella ja Kustaaalassa on muun muassa ollut laatikkotehdas, verkotehdas, pitsitehdas, pajoja, pesula, ruumisarkkuvalmistus, nahkatehdas sekä useita kauppa-putarhoja. Useat teollisuuslaitokset ja yritykset johtivat siihen, että myös monet kaupat sijoituivat alueelle. 1930-luvulla oli jopa 25-30 ruokakauppaa Vetokannaksen ja Kustaaalan alueella.

Gerbyntien varrella on muutamia entisiä tehdasrakennuksia, joita on muutettu asuinrakennuksiksi. Yksi näistä on Vaasan Pitsitehdas, joka oli toiminnassa vuosina 1910-1986. Vuonna 1913 rakennettiin puinen tehdasrakennus ja 1919 tiilirakennus. Tiilirakennuksessa on nykyisin liikehuoneistoja pohjakerroksessa, toinen kerros on kunnostettu asunnoiksi. Puurakennus paloi 1990-luvulla. Puuhuvila, joka aikaisemmin oli johtajan perheen asunto, on myös säilynyt. Pitsitehdasta vastapäätä on entinen verkkotehdas. Tämä tiilirakennus rakennettiin 1920 ja siellä on myös nykyään asuntoja.

Lähde:

Dragnäsbäck - en småstad i staden. 2007. Ingalill Hagman m.fl. Vasa.

Pitsitehtaan yläkerrassa on nykyään asuntoja. Taustalla olevat kerrostalot on rakennettu 2000-luvulla.

Kotiranta-Kustaala-Metsäkallio-Asevelikylä-Impivaara, rakennuskanta 2008.

3.3.9 Kotiranta (Anna Blomqvist)

Kotiranta rajautuu Kustaalaan ja Kivihakaan. Lännessä ja etelässä Yhdystie ja Kokkolantie toimivat aluerajoina. Kaupunginosa on muodostettu ruutukaavana, jossa Kustaalantie on pääkatu. Se oli vilkasliikenteinen vuoteen 2002 asti jolloin Yhdystietä jatkettiin. Rinnakkain Kustaalantien kanssa kulkee huomattavasti pienempi Ainonkatu. Suorassa kulmassa näihin katuihin nähden kulkee lyhyempiä poikkikatuja.

Rakennukset Kotirannalla ovat omakotitaloja. Nämä edustavat eri tyyliä ja aikoja ja raken-

nusten kunto vaihtelee. Suurin osa rakennuksista on kuitenkin rakennettu ennen 1940-lukua. Vanhemmat talot ovat usein harja- tai mansardikattoisia puurakennuksia. Uudemmissa taloista suurin osa on puu- tai tiilirakennuksia. Uudemmissa taloissa on usein harjakatto, mutta myös tasakattoja ja loivasti kaltevia kattoja on edustettuina.

Pääosa Kotirannan tonteista on suorakulmaisia ja väljiä. Puutarhat ovat vehmaita ja erottuvat toisistaan pensain ja aidoin. Muutama tontti on rakentamaton. Kotirannan maasto on kumpui-

levä. Jyrkin rinne on alueen lounaispuolella, viettäen Sorsantielle päin. Erottajakadun eteläpuolella ja Ainonkadun itäpuolella on viljelypalsta-alue.

Eisnäsinkadun varrella on rivitaloja 1970-luvulta.

Talo Riihikadulla on rakennettu 1920.

3.3.10 Kustaala (Anna Blomqvist)

Kustaala rajautuu Vetokannaksen, Kotirannan ja Metsäkallion kaupunginosiin. Kustaalan pohjoispuolella on Kemiran teollisuusalue ja kaupunginosan länsipuolella on Pukinkulman teollisuusalue. Kustaalan pohjoisosassa on vielä yksi teollisuusalue. Kaupunginosan keskellä sijaitsee Borgaregatans skola.

Kustaalan rakennuskanta on samantyyppinen kuin Kotirannan ja Vetokannaksen, eli omakotitaloja ja rivitaloja. Rakennuskanta on tyyllisesti ja ajallisesti vaihteleva. Vanhemmat talot

ovat harjakattoisia puutaloja, uudemmat harjakattoisia puu- tai tiilirakennuksia. Kustaalassa on sekä rintamamiestyyliä puutaloja, vanhempia ennen sotaa rakennettuja puutaloja, matalia tummatiilisiä 1970-luvun taloja sekä uusia puutaloja. 1970-luvun asutus on ensisijaisesti keskitetty Kumpukadun itäpuolella olevalle alueelle. Siellä tontit ovat suorakulmaisia, kun taas kaupunginosan muut tontit ovat epäsäännöllisiä muodoiltaan. Rusnarinkadun varrella olevat korttelit, jotka on rakennettu 2000-luvulla kuuluvat tyyllisesti Metsäkallioon. Kustaalan puutarhat ovat vehmaita ja ne on erotettu toisistaan aidoilla ja pensaila.

Historia

Kotiranta on muodostunut Kustaalantien ympärille, osana Vanhan Vaasan ja Palosaaren sataman välistä vanhaa maantietä. Alueen asutus sai alkunsa 1920-luvulla. Kotirannan ja Kustaalan kaupunginosat liitettiin Vaasaan 1935 ja alueiden ensimmäinen asemakaava hyväksyttiin 1943. Silloin alueen olemassa oleva asutus oli etupäässä keskitetty Kustaalantielle - Kotirannalla Ainonkadun eteläpuoleisiin kortteleihin ja Kustaalassa kaupunginosan länsiosaan. Kotirannalla ensimmäinen kaava ei poikkea paljoakaan tämän päivän asemakaavasta, kun taas Kustaalan nykyinen katuverkko monin kohdin

1930-luvun jälkipuoliskolta oleva talo Kustaalantiellä.

Eisnäsinkadun ja Kalevankadun kulma. Vasemmanpuoleinen talo rakennettiin 1935, oikeanpuoleinen vuotta aikaisemmin.

on erilainen kuin ensimmäisessä kaavassa. Muun muassa useita puistikkomaisia katuja oli suunniteltu alueelle.

Ennen kuin Kotirannalle ja Kustaalaan ruvettiin rakentamaan asuintaloja siellä oli Kronanin panimo ja Gustafsrön tilukset. Pitkänlahden rannalla oli puutarhuri Palmqvistin talo.

Yksittäiset arvokkaat rakennukset

Kaupunginosassa on useita vanhoja taloja, jotka muistuttavat suurilta osin hävinnyttä 1800-luvun huvila-asutusta.

Kustaalan kaupunginosalle nimensä antanutta Villa Gustafsrö:tä ruvettiin rakentamaan 1850-luvulla. Rakennus on nykyään tyhjiään, mutta on aikaisemmin toiminut muun muassa kansakouluna ja lastenkotina.

Alueen pohjoisosassa, Kustaalantien varrella, on Villa Gustafsrö. Sen vanhimmat osat ovat 1850-luvun lopulta. Gustaf Wilhelm Lundén perusti näihin aikoihin tiilitehtaan tilalle, joka laajennettiin ulkorakennuksilla, navetalla ja varastolla. 1900-luvun alussa siellä toimi Ossian Lundénin puutarhakoulu ja kaupapuutarha. Villa Gustafsrö, joka on antanut nimensä Kustaalan kaupunginosalle, on myös toiminut kansakouluna, lastenkotina ja vammaisten toimintakeskuksena. Nykyisin rakennus on tyhjiään. Naapurikiinteistössä vuodelta 1952 on lastenkoti. Tontti on puistomainen. Kustaalantien toisella puolella Villa Gustafsrö:tä vastapäätä olevassa talossa on toiminut 1940-luvulta asti päiväkotia.

Lähteet:

Pohjanmaan museo.

Dragnäsback - en småstad i staden. 2007. Ingall Hagman m.fl. Vasa.

Asemakaavat.

3.3.11 Metsäkallio (Anna Blomqvist)

Metsäkallio on Vaasan uusimpia asuntoalueita. Sen asemakaava on vuodelta 2000. Kaavoittajana toimi helsinkiläinen arkkitehtitoimisto A-Konsultit/Ann-Mari Lindgren ja Staffan Lodenius. Metsäkalliota ympäröivät metsäalueet, jotka ovat laajoja pohjoisessa ja idässä, ja kapeita lännessä ja etelässä, jossa Metsäkallio rajautuu Kustaalaan ja Kivihakaan. Viheralueiden läpi kulkee kevyen liikenteen reittejä.

Metsäkallion asutus on keskitetty Metsäkallionkadun ympärille sekä poikkikaduille ja kujille, jotka lähtevät säteittäin tästä. Asutus muodostuu omakotitaloista ja 1- tai 2-kerroksisista rivitaloista. Rakennusten materiaali on tiiltä tai puuta ja värit ovat muun muassa punamullanpunainen, keltainen, valkoinen, tiilenpunainen sekä pastellivärejä. Kaavassa on perusteelliset ohjeet jokaisen korttelin julkisivujen materiaaleista ja väreistä, sekä katon muodosta, materiaalista ja väristä. Materiaalivalinnat perustuvat ajatukseen että pääkadun ympärillä olevien rakennusten julkisivuilla on raskaampi materiaali punatiiltä, kun taas pienkatujen varrella olevilla taloilla on materiaaliltaan kevyemmät puujulkisivut. Rakennuksissa on harjakatto, pulpettikatto tai kaksipulpettikatto. Katot ovat mustia, punaisia tai harmaita pelti- tai tiilikattoja.

Metsäkallionkatu kiemurtelee koko asuntoalueen läpi.

Suurin osa omakotitonteista on alle 1000 m². Tontit ovat aitojen, muurien tai pensasaitojen ympäröimiä. Alueella on sekä suorakulmaisia että epäsäännöllisesti muotoiltuja tontteja. Rakennusten sijoitus tontilla vaihtelee.

Tiet ovat kaarteivia ja kapeita, kun taas pääkadulla Metsäkallionkadulla on yhdistetty pyörä- ja kävelytie molemmilla puolilla. Useimpien tonttien liittymät ovat pienten poikkikatuja kautta. Maasto on kumpuileva ja kivinen. Koska alue on verrattain uusi, puut ja pensaasit eivät ole ehtineet kasvaa isoiksi ja näkyvyys on edelleen hyvä. Metsäkalliota ympäröivä metsä on näkyvissä melkein koko ajan. Kun kasvillisuus alueen sisällä on varttunut, se tulee yhdessä kaarevien teiden kanssa lyhentämään näkyvyyslinjoja.

Lähteet:

Metsäkallion asemakaavaselostus.

Rakennukset ovat tiiltä tai puuta. Tässä näkymä Liuskekivenkadun ja Luolakivenkadun välisille tonteille.

3.3.12 Asevelikylä (Anna Blomqvist)

Asevelikylä, joka sijaitsee noin kahden kilometrin etäisyydellä Vaasan keskustasta, on sodan jälkeen entisille rintamamiehille ja heidän perheilleen rakennettu asuntoalue. Alueen tekee yhtenäiseksi 1½-kerroksiset tyyppitalot satu-

lakattoineen. Asevelikylä arvotetaan kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti arvokkaaksi alueeksi.

Asemakaava

Asevelikylän asemakaava vahvistettiin 1946. Vuonna 1945 kaupungingeodeetti John Weckström oli laatinut asemaakaavan, joka kaarevine katuineen poikkesi paljon Vaasan ruutukaavasta. Weckströmin kaava otti luonnon ja maaston huomioon ja tuloksena oli vaihtelevia katunäkymiä. Sama ajatus jatkuu Korkeamäen ja Haapaniemen kaupunginosien kaavoissa, jotka kaavoitettiin Asevelikylän jälkeen. Kaavoitus-työn aikana Weckström sai myös innostusta Suomen Aseveljien Liiton jäsenmerkistä vuodelta 1940.

Asevelikylän asemakaavalla ja Suomen Aseveljien Liiton logolla vuodelta 1940 on selvät yhtäläisyydet. Logo on Aarne Nopsasen piirtämä. (Aseveljien perintö. Vaasan asevelikylän 50-vuotishistoriikki. s. 45 ja 89).

Alueen kadut ovat Kiemuratietä lukuun ottamatta nimetty Aleksis Kiven ”Seitsemän veljestä” -kirjan perusteella. Sepänkyläntie, joka kulkee alueen eteläosien halki pirstoaa kokonaisuutta jossain määrin. Heti Asevelikylästä länteen on tavaratalo Prisma, joka tuo lisää autoliikennettä alueelle. Sepänkyläntien ja Toukolantien risteykseen suunniteltiin kiertoliittymää, joka kuitenkin ei koskaan toteutunut. Suunniteltiin myös omaa poliisiasemaa ja paloasemaa alueelle.

Suurin osa tonteista on noin 1000 m², suorakulmaisia ja sijoitettu kaksinkertaisissa riveissä lyhyt sivu tiehen päin. Talot on yleensä sijoitettu katujen varteen ja näin suuria pintoja vapautuu korttelin keskellä. Osalla Aapontietä alue on

alava. Siellä talot on sijoitettu etäämmälle tiestä. Asevelikylän puutarhat ovat lehteviä ja usein pensasaitojen tai muiden aitojen ympäröimiä.

Kun Asevelikylää ruvettiin rakentamaan, alueella oli metsää ja köyhäntalon väen viljelemiä pelloja. Alueen ainoat rakennukset olivat kuusi latoa sekä kolme räjähdysainevarastoa.

Taloja Aleksis Kiventien varrella.

Tyypitalot

Alueen ensimmäiset 195 tonttia jaettiin arpomalla 25.1.1946. Talojen rakentaminen aloitettiin kesällä 1946. Suurin osa Asevelikylän taloista rakennettiin vuodesta 1947 aina 1960-luvun alkuun asti. Tämän jälkeen ainoastaan muutama talo on tullut lisää alueelle. Alueen uusimmat talot 1990- ja 2000-luvuilta ovat Aleksis Kiventien varrella.

Asevelikylän talot suunnittelivat Reino Marjanen, Erkki Kankaanpää ja Helge Österberg kaupungin rakennustoimistosta. Taloilla on neliömäiset pohjapiirroksot keskellä olevan savupiipun ympärillä. Taloissa on kellarikerros, jossa on sauna, sekä alun perin erilliseksi asunnoksi suunniteltu ullakko. Suunnitellut talot oli myös saatavissa peilikuvina. Pohjapiirrosten koko vaihteli 65 ja 100 m² välillä. Useimmat talot oli-

vat kuitenkin kooltaan 65, 75 tai 85 m². Julkisivumateriaali oli puuta ja vesikatot peitettiin aluksi kattohuovalla tai päreillä, myöhemmin pellillä.

Monet talonrakentajista aloittivat rakentamalla pienen mökin, joissa asuivat sillä aikaa kun varsinainen asuinrakennus rakennettiin. Tarkoituksena oli että mökit puretaan, kun rakennustyöt on lopetettu. Useat näistä ovat kuitenkin vielä jäljellä.

Asevelikylän taloja on menneiden vuosikymmenten aikana peruskorjattu ja laajennettu valitsevien ihanteiden ja asukkaiden maun mukaan. Alkuperäiset puujulkisivut on osassa rakennuksista päällystetty julkisivulevyillä tai tiilellä. Jotkut talonomistajat ovat peruskorjanneet talonsa romanttisten ihanteiden mukaan. Alunperin säästeliäästi koristelluissa taloissa on nykyään risti-ikkunat, kaikenlaisia koristelijoja ja yksittäistapauksissa jopa kolonneja. Muutama talo on lisäeristetty ulkopuolelta, jonka tuloksena on syvällä olevat ikkunat. Etenkin kuisteja on laajennettu ja rakennettu sisätiloiksi.

Lähteet:

Aseveljien perintö. Vaasan asevelikylän 50-vuotishistoriikki. 1996. Jussi Kangas. Vaasa.

Helge Österbergin suunnittelema tyypitalo, 1946 ja kaupunkisuunnitteluviraston suunnittelema uudempi malli, 1989. (Aseveljien perintö. Vaasan asevelikylän 50-vuotishistoriikki s. 68).

Asevelikylän taloja on vuosien varrella peruskorjattu ja laajennettu.

Edvininpolku

Veistos- ja korsupuisto Edvininpolku, Purolan ja Asevelikylän rajalla olevalla metsäalueella, on tärkeä virkistysalue Purolan, Asevelikylän, Impivaaran ja Sepänkylän asukkaille. Edwin Hevonkoski on 1980-luvun alusta sijoittanut veistoksiaan alueen noin 1500 metriä pitkän kuntopolun varteen, joka valmistui 1983. Enimmillään siellä on ollut 300 veistosta muun muassa puusta ja metallista. Nyt siellä on noin 200 taideteosta sekä useita rakennuksia, muun muassa kappeli ja muutamia korsurakennuksia, jotka rakennettiin 1990-luvun alussa. Edvininpolun taideteokset ovat herättäneet huomiota myös Vaasan ulkopuolella.

Lähteet:

Aseveljien perintö. Vaasan asevelikylän 50-vuotishistoriikki. 1996. Jussi Kangas.

3.3.13 Impivaara (Anna Blomqvist)

Asevelikylän pohjoispuolella, Kokkolantien ja Asevelikylän välisessä kiilassa sijaitsee Impivaara. Vuonna 1954 Hiidenkiventien lähialue liitettiin 23. kaupunginosaan, vuonna 1973 Isonkiventien alueesta tuli osa Vaasaa. Vasta v. 1994 koko alue asemakaavoitettiin ja se sai nimen Impivaara.

Impivaaran asutus on syntynyt kahdessa vaiheessa. Noin puolet alueen rakennuksista ovat peräisin 1940-60-luvuilta, toinen puolisko 1990-2000 -luvuilta. Uudempi asutus sijaitsee lähinnä alueen itäosassa. Impivaaran asutus edustaa montaa eri tyyliä. Julkisivumateriaalien joukossa on muun muassa puuta, hirttä, perinteistä tiiltä sekä koristetiiltä. Alue on vehmas ja maisema jonkin verran kumpuilevampaa kuin naapurikaupunginosassa Asevelikylässä.

Impivaara ja Asevelikylä käsitellään asemakaavassa erillisinä yksikköinä ja niitä yhdistää vain

Aapontie, joka jatkuu Hiidenkiventielle. Sen lisäksi on kevyen liikenteen liittymä Laurintien ja Hiidenkiventien välillä.

Edvin Hevonkosken veistoksia on myös nähtävissä Asevelikylän puistossa.

Korsupuisto rakennettiin 1990-luvun alussa.

Seitsemän veljestä.

Purola-Teeriniemi-Huutoniemi-Kiilapalsta-Aaltopuisto-Pappilanmäki-Ristinummi-Alkula, rakennuskanta 2008.

3.3.14 Purola (Anna Blomqvist)

Purola rajautuu Asevelikylään, Huutoniemeen, Teeriniemeen sekä Mustasaaren Sepänkylään. Purolan rakennuskanta on enimmäkseen omakotitaloja. Alueella on myös muutama isompi monen perheen talo. Asutus on pääosin keskitetty Sepäntyläntien varteen.

Noin 40 prosenttia taloista on rakennettu vuosina 1971-2005 ja noin 50 prosenttia vuosina 1941-1970. Vanhimmat asuintalot ovat vuosisadan vaihteesta 1800-1900. Purolan talot edustavat eri aikoina vallitsevia rakennustyyliä. Pihapiirit ovat vehmaita puiden ja muun kasvillisuuden ansiosta ja usein pensasaidan tai muurien ympäröimiä.

Purolan pohjoisosassa on metsäalue, jossa Edvininpolku kulkee. Purolassa ei ole palveluja. Kaupat, päiväkotit, koulu, kirjasto ja seurakuntatilat sijaitsevat kaupunginosan rajojen ulkopuolella.

Historia

On olemassa dokumentoituja tietoja siitä, että Sepänkylän tiloilla oli jo 1400-luvulla niitty- ja metsäpalstoja Purolassa. Purolan ensimmäiset asuintalot rakennettiin luultavasti 1800-luvun

loppupuolella. Nämä rakennettiin tien ympärille, joka jo ennen uuden Vaasan rakentamista kulki Purolan läpi, Sepänkylän ja Klemettilän niemen välillä. 1900-luvun aikana tuli lisää asutusta Purolaan ja 1940-luvun alussa siellä oli noin 45 asuintaloa. Näistä vajaa puolet on jäljellä, kun taas useimmat talousrakennukset siltä ajalta eivät enää ole säilyneet. Aikaisemmin palvelujaan tarjosivat kolme kauppa, leipomo ja meijeri Purolassa. Tämän lisäksi siellä oli muun muassa useampi kettutarha ja paja. Paukkulan ampumarataa käytettiin 1880-luvun ja 1980-luvun välillä. Purola liitettiin Vaasaan Mustasaaresta kahdessa vaiheessa, 1935 ja 1972.

Keltaisia puutaloja eri vuosikymmeniltä, 1960- ja 1920-luvulta.

Laaksotie. Vasemmalla olevat talot ovat 1920-30-luvulta.

Viisikymmen- ja kuusikymmenluvun taloja Paukkulantien varrella.

Lehtevä maisema Ojatien varrella.

Asemakaavoitettu alue

Keväälle 2009 asti ainoastaan eteläisellä Puroalla on ollut asemakaava. Alueen ensimmäinen asemakaava vahvistettiin vuonna 1942. Koko Purolaa käsittävä kaava hyväksyttiin keuhäällä 2009. Siihen sisältyy jo asemaavoitettu alue eteläisessä Purolassa, rakennettu mutta kaavoittamaton alue lännessä, sekä rakentamattomia metsä- ja peltoalueita. Uusia asuinalueita suunnitellaan lähinnä metsäalueille, jotka sijaitsevat olemassa olevan asutuksen pohjoispuolella. Aluetta laajennetaan myös Teeriniemen sekä Asevelikylän suuntaan. Suurin osa tonteista on varattu pientaloille, muutamat korttelit rivitaloille ja pienkerrostaloille. Rakennukset sijoitetaan niin, että korkeimmat alueet sekä laaksopainanteet jäävät rakentamatta. Sepänkyläntietä on myös jatkossa suunniteltu toimivaksi kaupunginosan

pääkatuna. Välttien jatko Kokkolantien suuntaan on myös suunniteltu.

Lähteet:

Asemakaava ja asemakaavan muutos nro 931.

3.3.15 Teeriniemi (Anna Blomqvist)

Teeriniemi sijaitsee keskellä metsäaluetta n. 3,5 kilometriä Vaasan keskustasta. Lähimmät asuinalueet ovat Purola, Huutoniemi, Kiilapalsta, Ristinummi sekä Sepänkylä Mustasaaressa. Asutus käsittää omakotitaloja, rivitaloja ja matalia kerrostaloja. Teeriniemessä on kauppa, ala-aste, päiväkotij ja monitoimihalli. Alue sijaitsee lähellä Huutoniemen palveluja.

Asutus ja asemakaava

Teeriniemi liitettiin Vaasaan v. 1973. Asemakaava vahvistettiin v. 1977 ja alue rakennettiin 1980-luvulla.

Rakennukset ovat pääosiltaan matalia, auma- ja harjakattoisia asuinpienitaloja. Julkisivumateriaalina on käytetty punaista, ruskeaa tai keller-tävää tiiltä ja maalattuja, puisia yksityiskohtia. Teeriniemenkadun kerrostalot ovat kolmikerroksisia punatiilirakennuksia, joiden parvekkeet ovat julkisivujen tärkeitä elementtejä. Pohjakerroksen asuntojen yhteydessä on omat pensasaidatut puutarhat.

Teeriniemen katurakenne muodostuu alueen kolmesta pääkadusta, Haukankadusta, Teeriniemenkadusta ja Huuhkajankadusta, jotka haarahtavat pienempiin teihin. Haukankadun ja Huuhkajankadun varrella asutus muodostuu matalista, yksi- ja kaksikerroksisista omakoti- ja rivitaloista. Alueen kerrostalot on keskitetty Teeriniemenkadun varteen. Omakoti- ja rivitalotonteille tulo tapahtuu pienten poikkikatu-

kautta, koska tontit on suljettu Haukankadulle ja Huuhkajankadulle päin. Matalat talot ovat korkeiden pensasaitojen takana, mikä antaa Haukankadun ja Huuhkajankadun katutiloille yksitoikkoisen ilmeen. Alueen lievästi kaarevat tiet ja hieman kumpuileva maasto luo yllätysmomentin. Isojen katujen ajoteiden ja pyöräilyteiden välissä on nurmikaistale, jossa kasvaa pieniä puita.

Kaupunginosan ympäri kiertävällä metsäalueella on runsaasti virkistysreittejä, jotka jatkuvat Huutoniemelle, Kiilapalstalle ja Ristinummelle.

Kerrostaloja Teeriniemenkadun varrella.

Puutarhat on suljettu Haukankadulle päin.

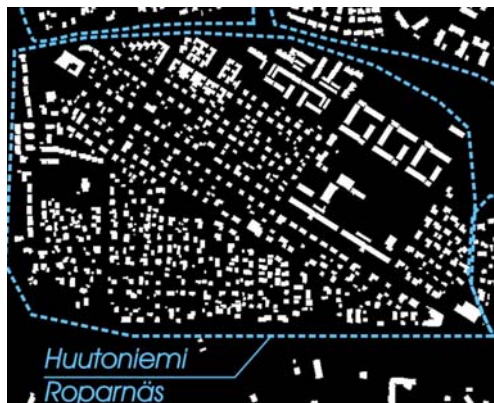

Omakotitaloja Hiirihaukankadun varrella.

3.3.16 Huutoniemi (Anna Blomqvist)

Huutoniemi on Vaasan vanhimpia omakotialueita. Se sijaitsee neljä kilometriä Vaasan keskus-

tasta kahden vilkasliikenteisen tien välisessä kulmassa: Yhdystien ja Huutoniementien. Kaupunginosa rajautuu Purolaan, Teeriniemeen ja Kiilapalstaan. Huutoniemellä on laaja palvelutarjonta mm. useita kauppoja, apteekki, pankki, kirkko, terveysasema ja useita kouluja. Kaupunginosassa sijaitsee myös Vaasan keskussairaalan psykiatrinen yksikkö.

Asutus ja asemakaava

Alue pitkinne suorine katuineen on asemakaavoituksellisesti yhtenäinen. Kyröntien pohjoispuolella tontit ovat suorakulmaisia, 1000-1350 m² kokoisia. Rakennukset sijoittuvat tien varteen. Kyröntien eteläpuolella tontit ovat muodoltaan vaihtelevampia eikä niiden sijoitus ole yhtä tiukka kuin Huutoniemen pohjoisosassa. Tontit on rajattu pensasaidoilla ja puutarhat ovat reheviä.

Rakennuskannan vanhimmat osat sijaitsevat Huutoniemen mäellä ja ovat peräisin 1900-luvun alkupuolelta. Myös huomattava osa Kuninkaantien ja Huutoniementien välisestä omakotialueesta on rakennettu ennen sotaa. Kuninkaantien pohjoispuolella sijaitsevat alueet sekä Kiilapalsta ovat peräisin 1950- ja 1960-luvulta. Kerrostalokorttelit on rakennettu 1970-luvulla. Rakennuksista heijastuu eri aikakausien tyyli-ihanteet. Huomattava osa omakotitaloista on puutaloja, kun taas kerrostalot on rakennettu betonielementeistä.

Vuosina 1944-45 Oy Strömberg Ab rakennutti 13 paritaloa Mannerheimintien varteen. Talot on suunnitellut arkkitehtitoimisto Alvar Aalto - Y.Lindegren - V.Rewell. Kaikki talot ovat säilyneet, vaikkakin useimmissa on tehty muutos- ja lisärakentamista ja julkisivut on maalattu erivärisiksi. Paritalot on rakennettu sillä ajatuksella, että pienet asunnot voidaan parempina aikoina yhdistää suuremmiksi asunnoiksi.

Huutoniemen osayleiskaavassa Aarno Ruusuvuoren v. 1963 suunnittelema Huutoniemen kirkko ja Alvar Aallon suunnittelemat 13 paritaloa on merkitty kulttuurihistoriallisesti arvokkaiksi rakennuksiksi. Huutoniemen sairaala-alue sekä Keskuskadun päiväkotialue ovat alueita, joiden ympäristöarvot tulee säilyttää.

Aarno Ruusuvuoren v. 1963 suunnittelema Huutoniemen kirkko on esimerkki 60-luvun betoniarkkitehtuurista.

Kerrostaloja Kuninkaantien varrella.

Mannerheimintien varrella sijaitsevat talot on rakennettu 1940-50-luvuilla.

Alvar Aallon suunnittelemat paritalot Mannerheimintien varrella.

Historia

Huutoniemi nousi merestä 1000-luvulla. Vaasan perustamisen aikoihin vuonna 1660 saari oli muuttunut mantereen osaksi. Pääosin Huutoniemi sijaitsi ”Wasastjærnska Haga”-nimisellä alueella, etenkin Vanhan Vaasan puoleinen pää. Vuonna 1789 Vaasan ja Palosaarella sijaitsevan uuden sataman välille rakennettiin tieyhteys. Tie kulki Huutavanmäen yli, kuten alueen nimi siihen aikaan oli. Kun uutta Vaasaa alettiin rakentaa Klemetsön niemelle vuonna 1852, liikenne Klemetsön niemen ja Huutavanmäen välillä vilkastui, jolloin Huutavanmäestä kehittyi merkittävä asuinalue lähellä kaupunkia. Jo vanhan Vaasan aikoihin Huutavanmäellä oli asutusta, todennäköisesti kalastajamajoja.

Kaupungin laidoilla sijaitsevat tontit olivat huomattavasti halvempia kuin keskustassa tai Palosaarella, jonka takia vähävaraiset asettuivat Huutoniemeen. Vuosina 1914-17 kylään rakennettiin paljon uusia taloja vilkkaan teollisuustoiminnan myötä muodostuneen lisääntyvän asuntotarpeen tyydyttämiseksi.

Huutavanmäki liitettiin Vaasaan vuonna 1935. Vuonna 1938 kaupunginosan nimi virallisesti muuttui Huutoniemeksi, mutta asukkaiden keskuudessa siitä käytettiin nimitystä ”Vanha Pakka”. Huutoniemen ensimmäinen asemakaava hyväksyttiin vuonna 1942. Kaavan tonttijako oli suoraviivainen, eikä se vastannut olemassa olevien tonttien rajoja. Kylän lounaisosa eli Vanha Pakka alkoi ränsistyä, koska korjaustöitä ja uutta rakentamista sai tehdä ainoastaan uuden kaavan mukaisesti. Rakentaminen keskittyi näin ollen nykyisen Keskuskadun itäpuolella sijaitseviin kortteleihin, Takapakkaan, ja nykyisen kirkon läheisyydessä sijaitseviin kortteleihin, Peräpakkaan (Galabacka). Etupakan kehitys pysähtyi.

Vuonna 1942 vahvistetun asemakaavan mukaan tarkoituksena oli, että liikenne kaupunkiin johdettaisiin maantietä pitkin, se oli nykyisen Yhdystien ’esiaste’. Tarkoituksena oli, että tie kulki Huutoniemen vierestä. Moottoritien rakentamisen yhteydessä 60-luvulla suunnitelmat kuitenkin muuttuivat ja Yhdystietä suunniteltiin johtamaan raskas liikenne ydinkeskustan ohi. Nyt tie suunniteltiin kulkemaan suoraan kylän lou-

naisosan yli. Yhdystien asemakaava hyväksyttiin vuonna 1980 ja uudet tiejärjestelyt toteutettiin vuosina 1981-84. Tätä ennen kaupunki oli lunastanut alueella sijaitsevia tontteja. Valtio pakolunasti ne tontit, joiden omistajat eivät olleet suostuneet myymään. Huomattava osa Vanhasta Pakasta purettiin Yhdystien rakentamista varten. Jäljelle jääneet alueet ränsistyivät ja ne rakennettiin uuden asemakaavan mukaisesti.

Lähde:

Wanha Pakka. Huutavanmäen-Huutoniemen-Huutoniemen historiaa asiakirjojen ja haastattelujen pohjalta. 1999. Jussi Kangas, Vaasa.

Osayleiskaava 2003.

Yksi Huutoniemen vanhimmista taloista. Mökki Puskantien ja Huutoniementien kulmassa on rakennettu 1855.

3.3.17 Kiilapalsta (Anna Blomqvist)

Huutoniemen itäpuolella sijaitsevan alueen eli Kiilapalstan asemakaava hyväksyttiin vuonna 1957.

Alue on kasvanut hitaasti. 1930-50-luvuilla, ennen alueen asemakaavoitusta rakennetut vanhimmat talot sijaitsevat Mansikkatien, Mesimarjantien ja Puolukkatien ympäristössä. 1960-70-luvulla alue kasvoi etelään, länteen ja itään päin, kun taas pohjoisimmat korttelit rakennettiin 1980-luvulla. Muutamat talot ovat sitäkin uudempiä.

Useimmat rakennukset ovat viistokattoisia, yksikerroksisia taloja. Alueen yleisimmät julkisivumateriaalit ovat kivi, laatta ja tiili. Tontit ovat muodoltaan epäsäännöllisiä. Rakennukset sijoituvat yleensä lähelle katuja.

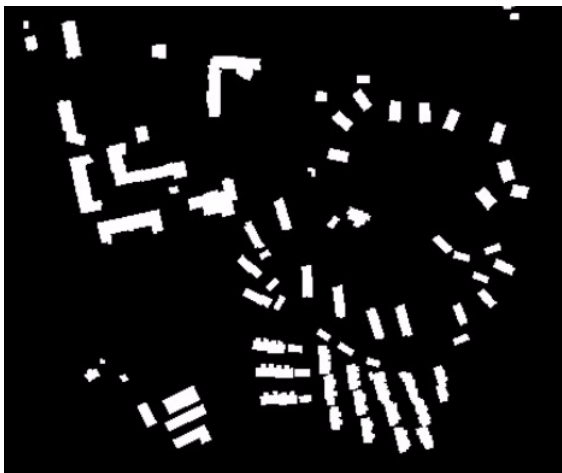
Vanhan Pakan asutus kiemurtelevine teineen ja asemakaava vuodelta 1942 suorine katuineen eivät puhuneet samaa kieltä. Tämä oli Vanhan Pakan lopun alku. (Huutoniemen-Huutoniemen historiaa s. 20).

Omakotitalo Kuninkaantien varrella.

Mustikkatie.

3.3.18 Aaltopuisto (Anna Blomqvist)

Oy Strömberg Ab rakennutti asuntotarpeen tyydyttämiseksi työntekijöillensä asuntoja. Mannerheimintien paritalojen rakentamisen jälkeisinä vuosina Huutoniemen eteläpuolelle Strömbergin tehdasalueen läheisyyteen rakennettiin tehtaan työntekijöille asuntoja. Vuosina 1946–49 rakennettiin yhteensä 12 puurivitaloa ja viisi kaksikerroksista kivistä rivitaloa. Suunnittelusta vastasi Alvar Aallon arkkitehtitoimisto. Rivitalot on sijoitettu vapaasti luontoon, ja ne ovat erinomainen esimerkki Aallon tavasta suunnitelmisissaan ottaa huomioon luonto. Alun perin rivitalojen julkisivut olivat tervattuja, jonka johdosta aluetta ruvettiin kutsumaan Neekerikyläksi. Tänäpä alueen nimi on Aaltopuisto. Puutalot on maalattu valkoisiksi.

Asuintalot, sekä rivitalot että paritalot, on rakennettu tarkoituksena voida parempina aikoina

yhdistää pienet asunnot suuremmaksi asunnoksi. Jokainen asunto muodosti kuitenkin alusta alkaen yksityisen kokonaisuuden omalla sisäänkäynnillä ja omalla pienellä puutarhalla.

Alue on kulttuurihistoriallisesti, maisemallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas alue.

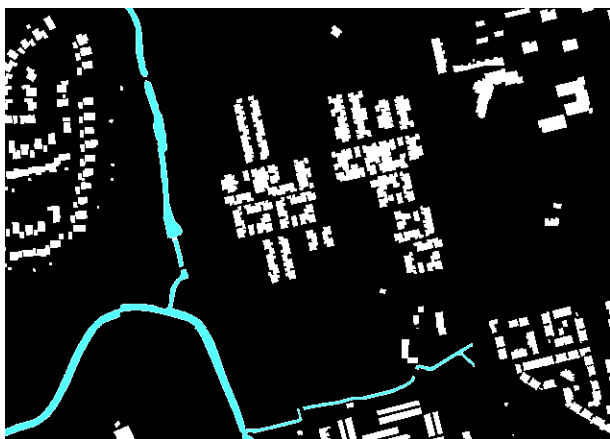

Alueelle vuosina 1948–49 rakennetut viisi kaksikerroksista kivistä rivitaloa.

Vuonna 1946 rakennetut kaksitoista rivitaloa on sijoitettu vapaasti maastoon ja keskitetty puiston ympärille.

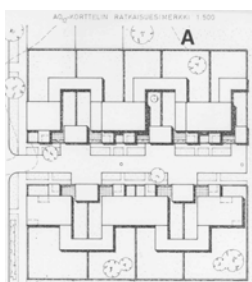

3.3.19 Pappilanmäki (Marketta Kujala)

Pappilanmäen rakentaminen liittyy kaupungin nopeaan kasvuvaiheeseen 1960-70-luvuilla. Alue sijaitsee Vanhan Vaasan 1700-luvulta peräisin olevan pappilarakennuksen välittömässä läheisyydessä ja on saanut nimensä sen mukaisesti.

Pappilanmäen asuntoalue on noin 20 ha:n, 140 asunnon ja alun perin noin 500 asukkaan pientaloalue. Alue edustaa modernia tiivistä ja matalaa rakennustapaa, jossa asemakaava ja sitä toteuttavat tyyppitalot suunniteltiin samanaikaisesti. Alueen suunnittelija arkkitehti Pentti Rii-

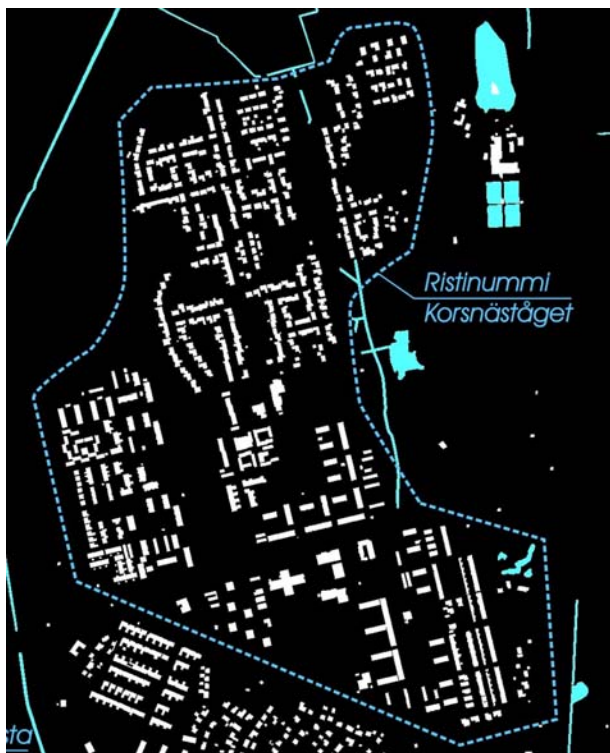
Korttelirakenne Pappilanmäellä.

helä oli aikakautensa johtavia kaupunkisuunnittelijoita ja teoreetikkoja, jotka v. 1958 hyväksytyn rakennuslain pohjalta käynnistivät nykyajan kaupunki- ja liikennesuunnittelun. Nämä ominaispiirteet ilmentyvät Pappilanmäellä toisaalta tiiviissä, yhtenäisessä rakennustavassa, toisaalta jäsennöidyssä liikennejärjestelmässä.

Alueella on tiiviydeltään kaksi erilaista kokonaisuutta, joiden rakenteeseen vaikuttavat mm. tonttien koko ja liikenteen järjestely. Alueen keski-osassa ovat tiiviimmät asuinpienalojen ja rivitalojen korttelit, jotka muodostuvat 8-10 tontin kokonaisuudesta ja niitä palvelevista yhteispyysköinti- ja huoltorakennustonteista. Jalankulku on eroteltu autoliikennekaduista. Alueen ulkokehällä sijaitsevat omakotitontit lyhyine tonttikatuineen. Tonttikoko on pieni, noin 500 m². Kaupungin tontinluovutusehtoina oli tyyppipiirustusten noudattaminen. Hyvällä suunnittelulla ja aitaamisella kaikille asunnoille on saatu omat suojatut piha- ja ulko-oleskelutilat. Alueen rakentaminen perustui 120 cm:n moduuliin, jolloin tyyppipiirustusten mukaan toteutus saattoi olla 1- tai 2-kerroksinen. Rakennusten ulkoväri-tyylinä oli tummankeltainen tai punamullanpunainen. Alkujaan rakennukset olivat tasakattoisia. 1980-90-luvuilla useimmat rakennuksista varustettiin harjakatoilla, paikoin detaljoiduilla koristeilla ja ullakkoikkunoilla, jotka tyyllisesti vähentävät alueen kaupunkikuvallista arvoa.

Pappilanmäki, Pictometry 2007.

3.3.20 Ristinummi (Anna Blomqvist)

Ristinummi sijaitsee n. 5 kilometriä kaupungin keskustasta itään, lyhyen matkan päässä kulttuurihistoriallisesti arvokkaasta Vanhasta Vaasasta. Ristinummen asuinalue on rakennettu 1970-luvulla ja 80-luvun alkupuolella ja on hyvä tyyppiesimerkki 70-luvun suomalaisesta lähiörakentamisesta. Kaupunginosassa on paljon erityyppisiä asuinrakennuksia, lähinnä omakotitaloja ja matalia kerrostaloja, mutta myös rivitaloja ja muutamia korkeita pistetaloja.

Kaupunginosan laajaan palvelutarjontaan kuuluu mm. kaksi ala-astetta, useita päiväkoteja, terveysasema, nuorisotalo, seurakuntatila, huoltoasemia ja ostoskeskus, jossa mm. ruokakauppa, apteekki, parturi, pubi ja ravintola. Kaupunginosassa on myös urheilukenttiä ja lukuisia leikkipaikkoja. Ristinummen ympärillä on pelto- ja metsäalueita. Myös kaupunginosan sisällä on isoja luonnontilaisia viheralueita. Alueen länsipuolella sijaitseva Ämmänmäki tarjoaa virkistysmahdollisuuksia. Kaupunginosan itäpuolella sijaitsee Pilvilampi.

Asemakaava

Vuonna 1965 järjestettiin Vanha Vaasa-Ristinummi-alueesta suunnittelukilpailu. Arkkitehtien Erkki Kairamon ja Erkki Juutilaisen ehdotus ”Lakeuden pistooli” voitti kilpailun ja otettiin alueen osayleiskaavasunnittelun lähtökohdaksi. Osayleiskaava hyväksyttiin vuonna 1974.

Katujen koordinaattijärjestelmä on sama kuin Vanhan Vaasan ruutukaavassa. Staattinen ruutukaava ei ota huomioon luontoa. Asutusta on sijoitettu tarkoitukseen sopimattomille alueille, kuten esim. vedenjakajille ja kosteikkoalueille. Avoimet korttelit tekevät kaupunkitilasta määrittelemättömän ja kerrostalokortteleissa yksityisen ja julkisen tilan raja jää epäselväksi.

Vuonna 1975 asuntomessut järjestettiin Vaasassa. Messut sijoitettiin Ristinummen länsiosaan, osittain jo valmiiksi kaavoitetun alueen viereen.

Kerrostaloja Eräpolun varrella.

Omakotitaloalue. Karjakonkatu.

Rakennukset

Useimmat Ristinummen kerrostaloista ovat kolmikerroksisia lamellitaloja. Niiden materiaalit ja muotokieli ovat tyypillisiä 70-luvun elementtitalorakentamiselle. Rakennukset ovat tasakattoisia ja julkisivut tiiltä tai betonia. Julkisivuelementtien väliset liitokset ovat arkkitehtuurin osia. Porraskäytävien sisäänkäynnit ovat yhdellä pitkällä sivulla ja parvekkeet toisella. Asuintalot on useimmiten ryhmitelty 3-5 talon rykelmiksi. Suurten yhteispysäköintialueiden yhteydessä on usein pitkät, matalat autotallirakennukset. Harvaan sijoitettujen talojen välissä on laajat nurmikot. Alue on erittäin rationaalisesti suunniteltu.

Asustuksesta suurin osa on omakotitaloja, jotka sijoittuvat Eräpolun pohjoispuolen kortteleihin sekä alueen kaakkoisosaan Sepänkadun itäpuolelle. Useimmat pientalot ovat 1970-80-luvuilta, muutama täydennysrakentamiskortteli on 2000-luvulta. Useimmat vanhemmat talot ovat viistokattoisia, yksikerroksisia taloja. Julkisivumateriaalina on käytetty puuta tai tiiltä, usein niiden yhdistelmiä. Tontit ovat pieniä ja erittäin kapeita, ja talojen väliset etäisyydet ovat lyhyitä. Tämä yhdistettynä rehevään kasvillisuuteen tarjoaa piha-alueille hyvän näkösuojan. 2000-luvun rakennukset ovat harjakattoisia, pastellivärisiä puutaloja.

Kaupunginosassa on myös muutama rivitalokortteli, ja alueen lounaisosassa on kuusi pistetaloa.

Omakotitaloja Sala-ampujankadun varrella.

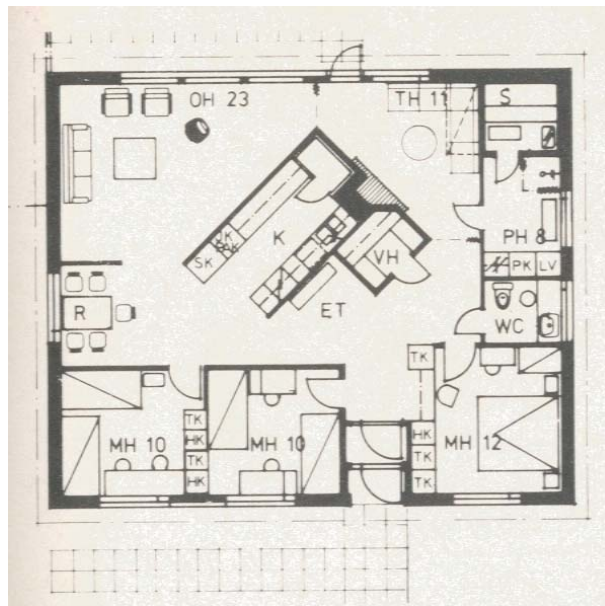
Ristinummen koulun Domino-elementtiset julkisivut.

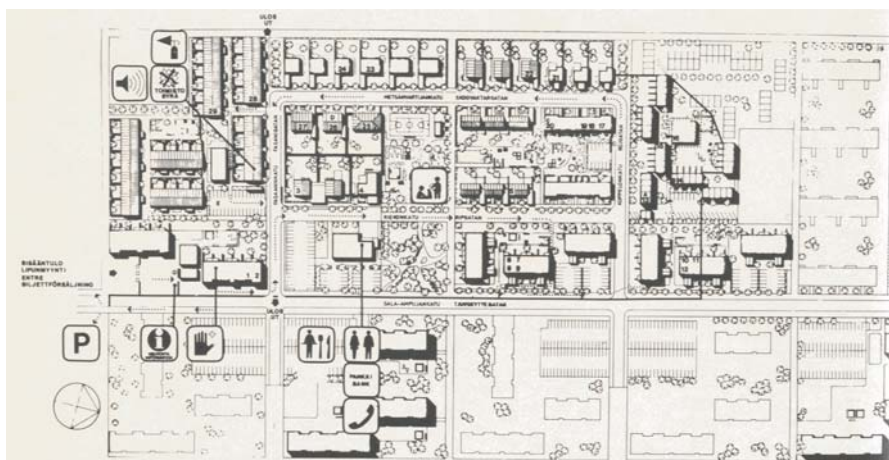
Suuret pysäköintialueet ja niihin liittyvät matalat autotallirakennukset ovat tavallinen näky Ristinummella.

Asuntomessualue vuodelta 1975

Sala-ampujankadun länsipuolella ja Eräpolun eteläpuolella sijaitsevalle 7 hehtaarin suuruiselle messualueelle rakennettiin vuoden 1975 asuntomessuja varten yhteensä 170 asuntoa. Asunnot jakautuvat 25 omakotitaloon, 15 rivitaloon ja kahdeksaan matalaan kerrostaloon. Messujen tavoite oli luoda monipuolista kaupunkirakentamista. Siksi alueen kerrostalojen joukossa on sekä lamellitaloja että luhtitaloja. Alueella on myös opiskeluasuntoja. Messualueella on lukuisia leikkipaikkoja ja pienempiä viheralueita. Messualueen asutus on erittäin vaihtelevaa. Vaikutelma on hieman sekava. Tämä johtunee siitä, että samaan aikaan järjestettiin asuntomessuja monella eri paikkakunnalla, ja näytteilleasettajien mielenkiinto messuja kohtaan ei ollut riittävän suuri. Näin ollen ehdotuksia ei voitu karsia. Vastaanotto oli kuitenkin kaiken kaikkiaan hyvä, ja alue koettiin viihtyisäksi ja lapsiystävälliseksi. Talot eivät kuitenkaan herättäneet suurempaa huomiota muualla maassa. Ainoastaan J.E. Ollilin omakotitalo, jossa oli vinoon sijoitettu keittiö, koettiin innovatiivisena.

Rakennusliike J.E.Ollilin talo, jossa oli vinoon sijoitettu keittiö, herätti eniten huomiota messulla. (Parempaan pientaloasumiseen asuntomessut Suomessa s. 54, 55, 57).

Alueen kehitys

Ristinummen suunnittelun tavoitteeksi 1970-luvulla asetettiin, että alue kehittyisi elinvoimaiseksi lähiöalueeksi. Sen tuli tarjota asukkailleen hyvää palvelua ja luonnonläheistä elinympäristöä. Suurin osa asunnoista oli Arava-rahoitteisia, mikä houkutteli lapsiperheitä alueelle. Myös yritykset omistivat alueella asuntoja, joita työntekijät saivat vuokrata. Aluksi uusi lähiö vastasi odotuksia. Palvelutaso oli hyvä ja paikallisliikenne Ristinummen ja Vaasan keskustan välillä oli vilkas. Vähitellen asuntojen hinnat kuitenkin alkoivat pudota ja Ristinummen vetovoima hiipui.

Vuonna 1995 Suomen Arkkitehtiiliitto SAFA ja Vaasan kaupunki järjestivät arkkitehtikilpailun, jonka tavoitteena oli Ristinummen ympäristön parantaminen kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Kilpailuehdotuksia oli yhteensä 33. Mikään ehdotuksista ei kuitenkaan ratkaissut tehtävää niin tyhjentävästi, että ensimmäistä palkintoa olisi voitu antaa. Kilpailun jälkeen toteutettiin lähiöparantamisprojekti kunnostamalla ja uusimalla joitakin rakennuksia ja piha-

alueita. 2000-luvun alussa kerrostaloihin rakennettiin hissejä ja uusia porraskäytäviä. Alueella on edelleen monipuolinen palvelutarjonta ja sitä tukeva asutus. Ristinummen läheisyys Vanhaan Vaasaan ja Alkulaan antaa alueelle historiallista arvoa.

Lähteet:

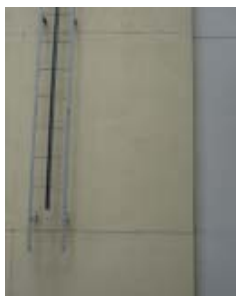
Asemakaavamuutos, 29. kaupunginosa, Ristinummi, Puistoalue.

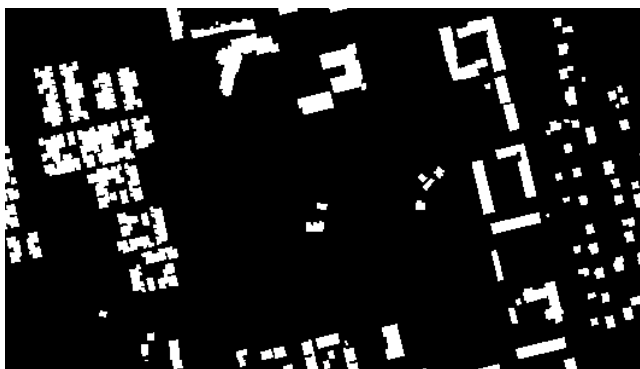
Parempaan pientaloasumiseen asuntomessut Suomessa. 1983. Rakennuskirja Oy.

Ekologinen lähiöuudistus Vaasan Ristinummi - suunnittelukilpailu. Lyhennelmä arvostelupöytäkirjasta 25.05.1996.

3.3.21 Alkula (Marketta Kujala)

Alkula on merkittävä osa Pohjanmaan teollisuus-historiallista menneisyyttä. 1720-luvulla Alkulan tilalla alettiin viljellä tupakkaa Bladhien suvun toimesta. Tupakkaplantaasi oli Suomen ensimmäinen. Vuonna 1774 kokkolalainen Abraham Jakob Falander laajensi tupakkaplantaasia ja manufaktuuria. Vuonna 1847 proviisori August Alexander Lévon osti tilan. Tällöin tila sai ni-

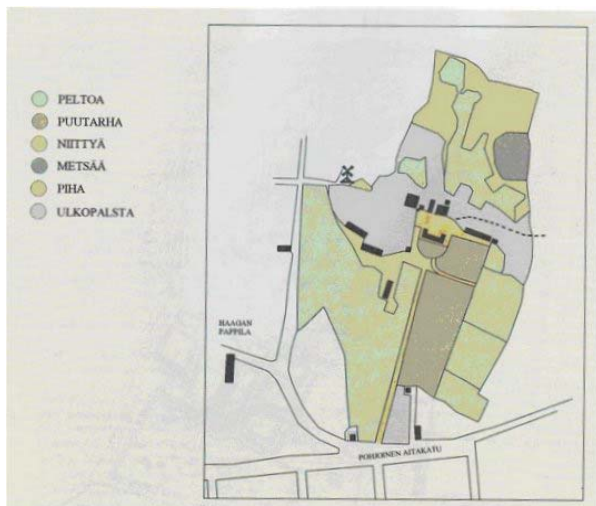

Alkulan tila. Lévon perusti 1800-luvun puolivälissä Alkulaan kemiantehaan sekä höyrymyllyn.

Alkulan päärakennus on epäilty siirretyn paikalle vuoden 1808 jälkeen. Rakennus edustaa kustavilaista rakennustyyliä, jolle on ominaista suoralinjaisuuden ja rakenteellisuuden korostaminen. Aikakauden taloille on tyypillistä loiva katto kulma, pystysuora lautavuoraus, ikkunoiden kuusiruutuisuus, räystäslistan korostaminen ja ovien peilijako. Alkulan tilan punamullalla maalattu päärakennus toimi esikuvana monille rikastuneille talonpojille, jotka kävivät katsomassa Alkulasta mallia omille taloilleen. Lévon oli myös innokas puutarhanhoidon harrastaja ja edistäjä ja omistautui puutarhanhoidolle erityisesti Alkulassa.

Vuodet 1849-1850 olivat Alkulassa kiihkeää rakentamisen aikaa. 1849 väriaine- ja etikatehtaalle valmistui kaksikerroksinen rakennus jota seuraavana vuonna laajennettiin höyrymyllyä varten. Vaasan palossa vuonna 1852 Alkula säilyi. Vuonna 1876 Alkulan höyrymyllyn käyttö päättyi Lévonin kuoltua.

Kartta: Berger 1834-36. Piispala, Eija: Vanhan Vaasan puutarhojen ja puistojen historiaa. Vaasa 2002.

Alueella tapahtunut kehitys ja uudelleenrakentaminen on havaittavissa eri aikakausilta olevista kartoista. Pihapiirissä ja alueella purettiin tai siirrettiin rakennuksia aina 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun asti. 1900-luvun alussa Alkulan tilaa vuokrattiin ahkerasti.

1902-1925 Alkulan tila tuli Vaasan kaupungin omistukseen ja alueella asuivat vuokralaiset aina vuoteen 1977 saakka. Tuolloin alueelle laadittiin rakennuskannan purkamiseen tähtäävä asemakaava ja asukkaat joutuivat muuttamaan pois. Alkulasta muodostui poliittinen kiistakapula ja arvokasta taloa ja sen ympäristöä laiminlyötiin. Vaasan ympäristöseura aloitti taistelun kohteen säilyttämisen puolesta vuonna 1977. Lähes 20 vuoden kiistelyn jälkeen vuonna 1995 Alkulan päärakennus pihapiireineen suojeltiin rakennus-suojelulaille. Tänä päivänä alueella toimii 4H-yhdistys.

Alkulan tilalla ja sen ympäristöllä on merkittävä kulttuurihistoriallinen, rakennushistoriallinen ja maisemallinen arvo. Alkulassa asutuksen jäänneet ovat levittäytyneet ympäri koko aluetta. Alue on vuosisatojen kuluessa ollut voimakkaan uudelleenrakentamisen kohteena. Rakennuksia on purettu, jatkettu ja siirrettykin, mikä tekee rakennuskannan historian selvittämisen hankalaksi. Huolestuttavaa on, että Alkulan kohteet ovat kokonaisuutena huonossa kunnossa, pääosin peittävän ja rakenteisiin tunkeutuvan kasvillisuuden sekä siellä olevan romun takia. Alkulan aluetta pitäisi siistiä ja hoitaa, jotta sitä voitaisiin paremmin tulkita ja tuoda esiin. (Pohjanmaan museo/Juha-Matti Lehto: Alkulan tila, arkeologinen inventointi 2008).

Alkulan alue, Pictometry 2007.

Hietalahti-Korkeamäki-Suvilahti, rakennuskanta 2008.

3.3.22 Hietalahti (Anna Blomqvist)

Hietalahdessa on sekä ajallisesti että toiminnallisesti hyvin erilaisia alueita. Ydinkeskustaan liittyy kaksi omakotitaloaluetta sekä rivi- ja kerrostaloja. Kaupunginosassa on myös useita puistoalueita, urheilulaitoksia ja kouluja, kuten Hietalahden koulu ja Vaasan ammattiopiston talousalan ja hotelli- ja ravintola-alan yksiköt. Alueen eteläpuolella sijaitsee Ravirata ja Kaarlenkenttä sekä Hietalahden urheilupuisto, jossa sijaitsevat mm. uimahalli, pesäpallostadion ja tenniscenter. Ruutikellarintien ja Huutoniementien eteläpuolella on monitoimiviheriö. Ruutikellarintien pohjoispuolella sijaitsee Rytilaakson Arboretum. Hietalahden eteläosassa, Pesäpallostadionin merenpuolella sijaitsee Hietalahden puisto ja Hietalahden villa sekä Bragen ulkomuseo. Hietalahden puisto yhdistyy Kustaan puistoon. Sen poh-

joispuolella sijaitsee sairaala-alue. Moottoritie kulkee Hietalahden alueen läpi.

Hietalahden asuinrakennukset ovat peräisin hyvin lyhyeltä ajanjaksolta, useimmat niistä jälleenrakentamisen ajalta, eli 1940-60-luvuilta. Nk. vanha omakotitaloalue rakennettiin 1920-30-luvuilla ja edustaa tyyllillisesti 20-luvun klassismia.

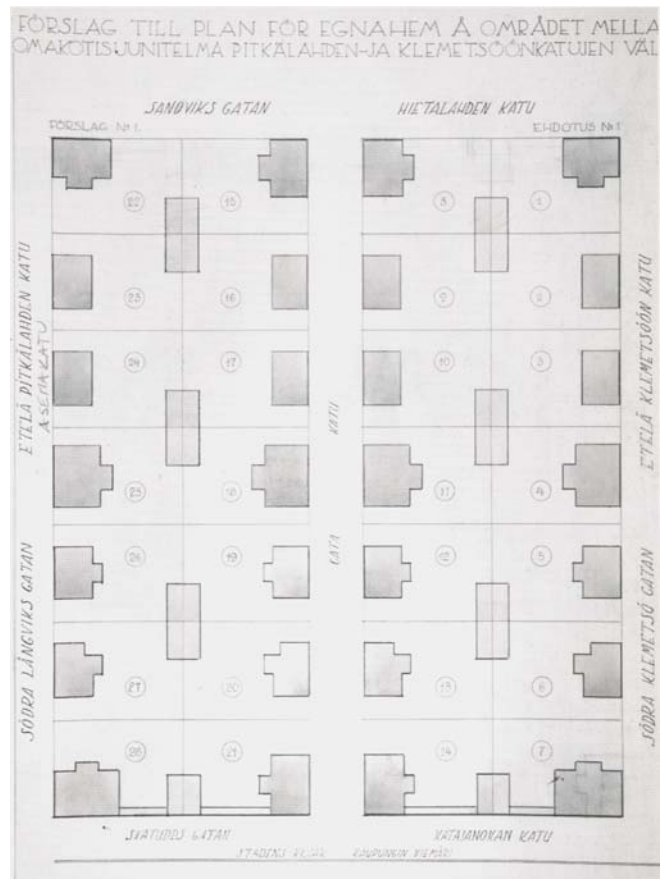
Vanha omakotitaloalue

Hietalahden vanha omakotialue sijaitsee Klemetinkadun, Hietalahdenkadun, Asemakadun ja Malmönkadun välisissä kortteleissa. Alueen on suunnitellut kaupunginarkkitehti Carl Schoultz, joka myös on suunnitellut siellä sijaitsevat rakennukset. Ensimmäinen talo rakennettiin vuonna 1925. Kaava vahvistettiin vasta vuonna 1933, jolloin viimeinen talo jo oli valmistunut.

Rakennukset sijoittuvat kadun linjan mukaisesti, minkä johdosta suuria tiloja vapautuu kortteleiden sisällä. Talousrakennukset on sijoitettu kortteleiden sisäpuolelle tonttien rajoille. Kortteleiden päissä ja keskellä on isompia taloja ja niiden väliin on sijoitettu pienempiä taloja. Talot ovat harjakattoisia laudoitettuja hirsitaloja. Julkisivut ovat kirkkaanvärisiä.

Alue on kulttuurihistoriallisesti, ympäristöllisesti ja rakennustaiteellisesti arvokas alue.

Kaupunginarkkitehti Carl Schoultz suunnitteli Hietalahden vanhan omakotitaloalueen. Asuinrakennukset on sijoitettu katujen varsiin ja talousrakennukset kortteleiden sisälle. Asuinalueella on kaksi erilaista talomallia, pienempi ja isompi. (Hietalahti Sandviken kaupunginosa Vaasassa. Historiikki 1350-1992. s. 47).

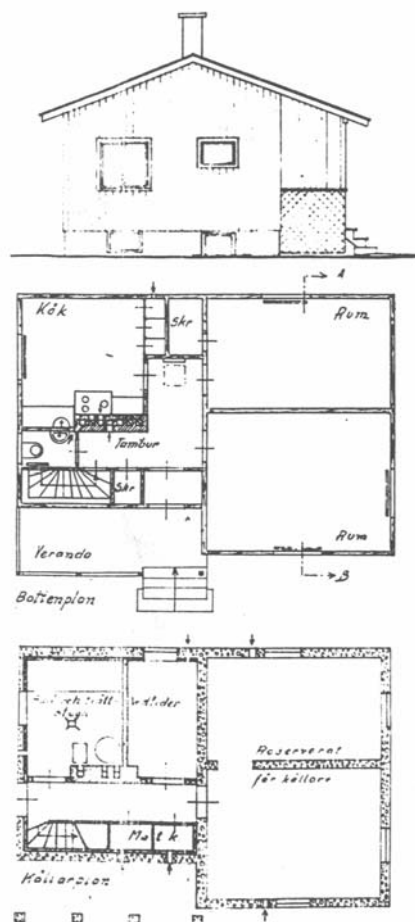
Uusi omakotialue - Malmön kaupunginosa

Tiilitehtaankadun, Klemetinkadun, Skoonenkadun ja Kurteninkadun korttelien välissä sijaitsee Malmön kaupunginosa, 1940-50-luvulla rakennettu omakotialue. Talot ovat yksikerroksisia, kellarilla varustettuja harjakattoisia puutaloja. Suorakulmaiset tontit on sijoitettu kahteen vierekkäiseen riviin. Rivien väliset kadut noudattavat samaa koordinaattijärjestelmää kuin Vaasan keskustan muut kadut. Rakennukset sijoittuvat pääsääntöisesti tontin kadunpuoleiselle sivulle. Useimmat tontit ovat 660-550 m².

Malmön kaupunginosan taloista 37 kpl on ruotsalaisia lahjataloja, joiden tarkoitus oli lievittää sotien välisen ajan asuntopulaa. Vuonna 1940 talojen elementit saapuivat Vaasaan ja maaliskuussa 1941 talot seisoivat valmiina. Lahjataloja on Malmönkadun, Karjalankadun ja Hanganonkadun varrella. Taloissa oli kaksi huonetta ja keittiö, joiden asuinpinta-ala oli 53 m², sekä kellari ja kuisti. Useimmat talonomistajat rakensivat kuitenkin pian kuistit umpeen lisäasuutilaksi.

Lahjatalojen valmistuttua aluetta laajennettiin Esseninkadulle ja Kurteninkadulle sekä Karjalankatua ja Hangankatua pitkin. Asuntotoimisto suunnitteli talotyyppin, jonka pinta-ala oli 78 m². Näitä taloja rakennettiin yhteensä 51 kpl ennen 50-luvun alkua.

Malmön kaupunginosa on kulttuurihistoriallisesti arvokas alue.

Malmön kaupunginosan lahjatalot olivat alun perin 53 m² kokoisia asuntoja, jossa oli kaksi huonetta ja keittiö. Useimmat talonomistajat rakensivat kuitenkin pian kuistit umpeen lisäasuutilaksi. (Hietalahti Sandviken kaupunginosa Vaasassa. Historiikki 1350-1992. s. 56).

Katutila Malmön kaupunginossassa.

Hietalahden kerrostalo- ja rivitaloalueet

Kerrostalot ja rivitalot on rakennettu 1940-luvun lopun ja 60-luvun puolivälin välisenä aikana.

Ravikadun, Ansaankadun ja Kurteninkadun välisellä alueella sijaitsevat 17 rivitaloa on rakennettu 1950-luvun puolivälissä, ja ne ovat kaupungimme ensimmäiset elementtitalot. Kaksikerroksisia taloja sanottiin Selvaag-taloiksi eli Norjalaistaloiksi, koska malli oli suunniteltu Norjassa. Rivitalojen julkisivut olivat alun perin vaaka-suoraa ponttilaudoitusta, 80-luvulla julkisivut kuitenkin päällystettiin karaattilevyillä.

Kerrostalot Ravikadun, Ansaankadun, Kurteninkadun ja Skoonenkadun välisessä korttelissa on

rakennettu vuosien 1953 ja 1964 välillä. Näiden osalta on poikettu suorakulmaisesta sijainnista katuverkkoon nähden, joka on ominaista keskustan asutukselle.

Raviradan pohjoispuolella, Malmönkadun varrella on viisi Viljo Revellin piirtämää kerrostaloa, jotka on rakennettu 50-luvun puolivälissä. Revell on myös suunnitellut Malmönkadun pohjoispuolella, Asemakadun ja Hietalahdenkadun välissä sijaitsevan korttelin kerrostalot. Näistä kolme, Malmönkatu 3, 7 ja 9, Oy Strömberg Ab rakensi yrityksen työntekijöiden asuntopulan lievittämiseksi. On oletettu, että Alvar Aalto on osallistunut suunnittelutyöhön, ainakin Malmönkatu 3 osalta.

Selvaag-talojen julkisivut olivat alun perin puuta.

Kerrostalot, jotka Viljo Revell suunnitteli Oy Strömberg Ab:n toimeksiannosta.

Historia

Vielä 1870-luvun lopulla Hietalahti oli vesijätömaata. Vuoden 1879 kaavakartan mukaan asuinrakentaminen ei vielä ollut levinnyt Tiilitehtaankadun eteläpuolelle. Itä-länsisuuntainen kiemurainen tie kulki suunnilleen nykyisen Lastenodinkadun kohdalla. Tien varteen oli karttaan merkitty höyrysaha ja olutpanimo. Alueella oli myös tiilitehdas. Muutama vuosikymmen aikaisemmin 1840-luvulla Hietalahden villa rakennettiin ja Hietalahden puistoa alettiin rakentaa.

1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä kaupungin asutus päättyi nykyisen Hietalahdenkadun pohjoispuolelle. Hietalahden pohjoispuolella, nykyisen Lastenodinkadun kohdalla sijaitsevilla kortteleissa asui enimmäkseen ihmisiä, jotka olivat muuttaneet maalta kaupunkiin ansaitakseen elantonsa. He edustivat monia eri ammattiryhmiä. Useimmat olivat kuitenkin käsityöläisiä, sekatyöläisten ja tilapäistyöläisten määrä oli pieni. Hietalahdenkadun kaakkoispuolella

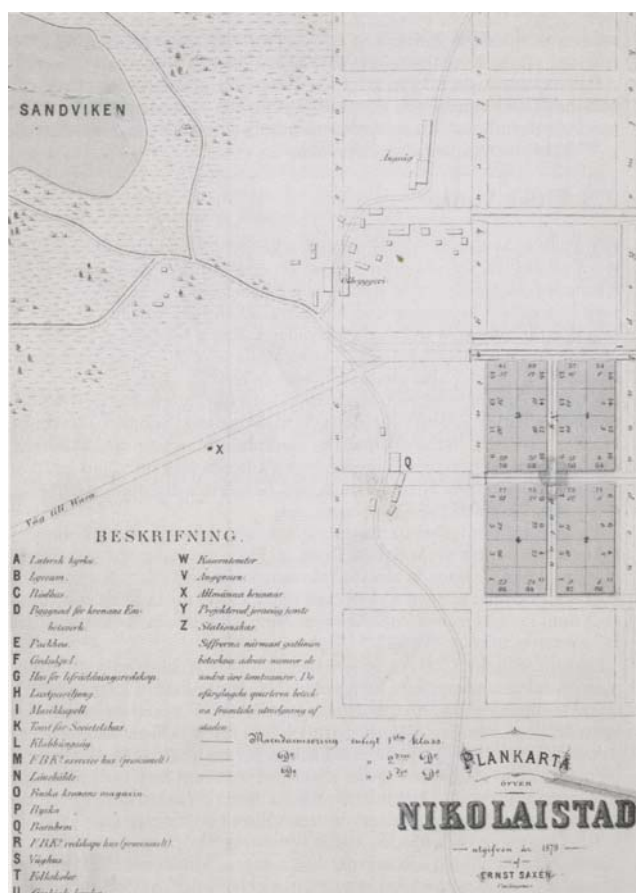
metsät ja niityt levittäytyivät Rytilaaksoon asti, kun taas nykyisen uimahallin alue oli vesijätömaata.

Hietalahden kaupunginosaan rakennettiin ensimmäiset varsinaiset asuintalot 1920-luvulla. Rakennustoiminta oli 1930-luvulla verrattain laimeaa, joten kaupunki kasvoi hitaasti etelään. Suurin osa nykyisestä Hietalahdesta on rakennettu 1940-60-luvuilla, jolloin useimmat asuintalot sekä uimahalli, ravirata ja Hietalahden koulu rakennettiin. 1960-luvulla moottoritie rakennettiin Hietalahden läpi. Moottoritien alle hävisi mm. pesäpallokenttä. 60-luvulla rakennettiin myös Vaasan kauppapuutarhoja. 1980-2000-luvuilla rakennettiin useita urheilulaitoksia kuten pesäpallostadion, Kaarlenkenttä sekä tennis- ja squashcenter. Lisäksi Rytilaaksoon rakennettiin Silveria ja Arboretum.

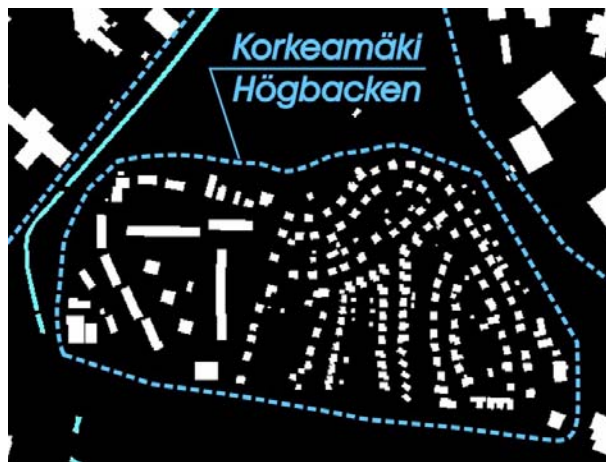
Hietalahdessa on kuluneella vuosisadalla ollut useita puutarhoja, muun muassa kauppapuutarhoja ja koulupuutarhoja sekä kaupunginpuutarha, joka sijaitsi Hietalahdenkadun-Asemakadun-Malmönkadun-Rantamaantien muodostamassa korttelissa 1960-luvulle saakka. Rytilaaksossa oli siirtolapuutarhapalstoja.

Lähteet:

Hietalahti Sandviken kaupunginosa Vaasassa. Historiikki 1350-1992. 1992. Lars Sundqvist ym. Vaasa. 1930-1950. Arkkitehtuurimme vuosikymmenet. 2008. Elina Standertskiöld. Suomen rakennustaiteen museo.

Osa Ernst Saxenin asemakaavasta vuodelta 1879. Asutus Hietalahdessa oli säästeliästä. (Hietalahti Sandviken kaupunginosa Vaasassa. Historiikki 1350-1992. s. 16).

3.3.23 Korkeamäki (Anna Blomqvist)

Korkeamäki sijaitsee noin 2,5 kilometriä Vaasan keskustasta. Asuinalue sijaitsee moottoritien ja rautatien välisessä kiilassa. Idässä, rautatien

toisella puolella on teollisuusalueita, mm. Strömberg Park, ja lännessä alue rajoittuu Hietalahden. Korkeamäen ja rajoittuvien alueiden välissä on metsikköjä. Kuten kaupunginosan nimi kertoo, Korkeamäki sijaitsee mäenharjalla.

Korkeamäen asuinalue muodostuu 1950-60-luvuilla rakennetuista omakotitaloista sekä 1960-luvulla rakennetuista kerrostaloista. Kerrostalokorttelit sijaitsevat Hirventien länsipuolella ja omakotitalot sen itäpuolella. Omakotitalot ovat osittain puolitoistakerroksisia 1950-luvulla rakennettuja nk. rintamamiestalomallisia rakennuksia, osittain matalia 1960-luvulla rakennettuja viistokattoisia elementtitaloja. Julkisivumateriaali on yleensä puuta tai rapattua kiveä. Väriasteikkoa hallitsee vaalea väri kuten valkoinen, vaaleankeltainen, beesi, vaaleanharmaa. Omakotitalojen puutarhat ovat reheviä, ja pihojen välissä on pensasaidat. Talot on sijoitettu lähelle katuja, kuitenkin niin että tontin rajan ja rakennuksen väliin jää muutama metri.

Useimmat Karhuntiellä ja Hirventien länsipuolella sijaitsevat kerrostalot ovat 2-4-kerroksisia. Poikkeuksen muodostavat kolme 8-kerroksista pistetaloa. Tiili on yleisin käytetty materiaali kerrostaloissa.

Korkeamäellä on päiväkotikoti sekä liiketila, jossa tällä hetkellä sijaitsee pitseria. Alueen lounaiskulmassa sijaitsee kaupungin puutarha. Hietalahden urheilulaitokset ja virkistysalueet sijaitsevat kivenheiton päässä.

Asemakaava

Korkeamäen asemakaava vahvistettiin vuonna 1953. Sen jälkeen on tehty useita asemakaavamuutoksia. Asemakaava ja sen kaarevat kadut muistuttavat Asevelikylän asemakaavaa. Kuten Asevelikylässä myös Korkeamäellä omakotitalot on sijoitettu kadunpuoleiselle tontin rajalle, ja näin ollen kortteleiden sisällä vapautuu suuria viheralueita. Alue on saanut nimensä aikoinaan Vanhaan Vaasaan johtavan vanhan maantien korkeimman kohdan mukaan.

Karhuntien varrella on 1970-luvun kerrostaloasutusta.

Ilveksentien talot on rakennettu 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa.

1960-luvun taloja Ahmantien varrella.

3.3.24 Suvilahti (Anna Blomqvist)

Suvilahti sijaitsee noin 3 kilometrin etäisyydellä Vaasan keskustasta. Alue rajautuu etelässä ja lännessä mereen ja pohjoisessa moottoritiehen. Alueen itäosassa sijaitsee Suvilahden teollisuusalue. Lähimmät asuntoalueet ovat Korkeamäki ja Hietalahti.

Suvilahti koostuu kahdesta osasta: vanhemmasta 1960-luvun alueesta ja uudemmasta asunomessuja 2008 varten rakennetusta alueesta. Lisäksi rannan varrella on puuhuviloita puutarhoineen. Huvilat ovat peräisin vuosisadanvaihteen 1800-1900 tienoilta.

Suvilahdessa on runsaasti virkistysalueita sekä Ahvensaaren yleinen uimaranta. Vaasan jäähalli sijaitsee alueen luoteisosassa. Palvelut koostuvat ostoskeskuksesta, kirjastosta, koulusta ja päiväkodista.

1960-luvun asuntoalue

Suvilahden asemakaava on vahvistettu 1969. Kaava perustuu arkkitehtien Simo Järvisen, Raimo Savolaisen ja Eero Valjakan kilpailutyöhön ”Kulmankiertäjä”, joka voitti ensimmäisen palkinnon alueen arkkitehtuurikilpailussa 1965. Asemakaava on esimerkki 60-luvun suomalaisesta asumisen ihanteesta pienine metsäalueineen ja talojen välisine yleisalueineen. Alueella noudatetaan periaatetta, jonka mukaan kevytliikenteelle ja autoliikenteelle on osoitettu erilliset väylät. Pysäköintialue on keskitetty suurempiin alueisiin katujen yhteyteen. Tämä järjestely merkitsee suuria kontrasteja laajojen asfaltoitujen pysäköintialueiden ja autottoman, talojen välisen pienimuotoisen miljööän välillä.

Alue rakennettiin 1969-80 ja se tarjosi valmistuttuaan asuntoja 4500 ihmiselle. Asuinrakennekset ovat hissittömiä, enintään kolmikerroksisia kerrostaloja sekä yksi- ja kaksikerroksisia rivitaloja. Talot ovat tasakattoisia elementtitaloja. Julkisivumateriaalina on käytetty mm. tummaa tiiltä ja vaaleaa betonia. Luonto on alueen keskeinen elementti. Talojen välissä on metsikköä, ja puutarhat ovat autojen puuttuessa puistomaisia. Rivitalojen pihat ovat hyvin reheviä. Tämän lisäksi koko alue on metsän ympäröimä.

Rivitaloasuntoihin kuuluvat pienet aidoitetut puutarhat.

Ostoskeskus on rakennettu 1976.

1960-luvulla suunnitellun asuntoalueen liikennematkaisu on erikoinen, alueella on erilliset kevyenliikenteen ja autoliikenteen väylät. Pysäköinti on sijoitettu alueille suurten katujen yhteyteen, mikä merkitsee että pihat ovat autottomia.

Asuntomessualue

Asuntomessualueen rakennukset ovat kolmea lajia: omakotitaloja, pistetaloja ja rivitalomaisia pientaloja.

Liito-oravankadulla on 19 kaksikerroksista omakotitaloa. Rakennukset sijaitsevat kadun varrella. Julkisivut ovat sekä kiveä että puuta. Rakennukset edustavat monta eri tyyliä ja väriä.

Ketunkadun varrella on neljä valkoista pistetaloa. Materiaalina on käytetty pääasiassa tiiltä ja betonia. Myös Teirinkadun ja Rinnakkaiskadun välinen kortteli on varattu tulevalle kerrostalorakentamiselle.

Majavanpolun varrella, koulun eteläpuolella, on tiheitä matalia asuntokortteleita. Asunnot ovat rivitalojen ja omakotitalojen välimuoto.

Asuntomessualueen asemakaava noudattaa samaa koordinaattijärjestelmää kuin vanhemman alueen asemakaava. Ainoastaan Liito-oravankatu poikkeaa koordinaattijärjestelmästä ja seuraa sen sijaan rantaviivaa. Liito-oravankadun edustalle on maamassoista rakennettu kaksi keinotekoista saarta mereen. Saariin pääsee siltoja pitkin.

Puuhuvilat

Suvilahden rannoilla on säilytetty muutama puuhuvila. Suurin osa niistä on rakennettu 1880-1887. Huvilat ovat runsaskoristeisia ja edustavat täten venäläistä rakennustyyliä, joka oli tyyppillinen tämän ajan puuhuviloille. Useimmat huvilat sekä näihin kuuluvat piharakennukset ovat alkuperäisessä kunnossaan. Alueella on myös selkeitä jälkiä aikaisemmasta rakennuskannasta, esim. kivilaitureiden, rantamuurien,

kiviaitojen, kiviportaiden, kivijalkojen ja kalliopiirrosten jäännöksiä.

Puuhuviloiden ja kivijalkojen sijainnit ovat esimerkkejä maankohoamisesta. Talot sekä jäännökset useasta kivilaiturista, jotka rakennettaessa olivat rannan läheisyydessä, sijaitsevat nykyään metsässä.

Historia

Suvilahti sijaitsee veden äärellä, aikoinaan Vanhaan Vaasaan johtaneen väylän varrella. Paikalla, missä Suvilahden teollisuusalue nyt sijaitsee, oli aikaisemmin 1700-luvulta peräisin oleva piki-tehdas. Tehdasta on ympäröinyt makasiineja ja todennäköisesti myös pieniä kalastajamajoja. Tehtaalle johti myös Suvilahden vanhin tie. Tie on mahdollisesti 1700-luvulta.

1840-luvulla rakennettiin kesäasuntoja alueen rannoille. Alkuperäisistä puuhuviloista on jäljellä enää muutama.

Lähteet:

Asemakaavan selostus Suvilahti/asuntomessut .

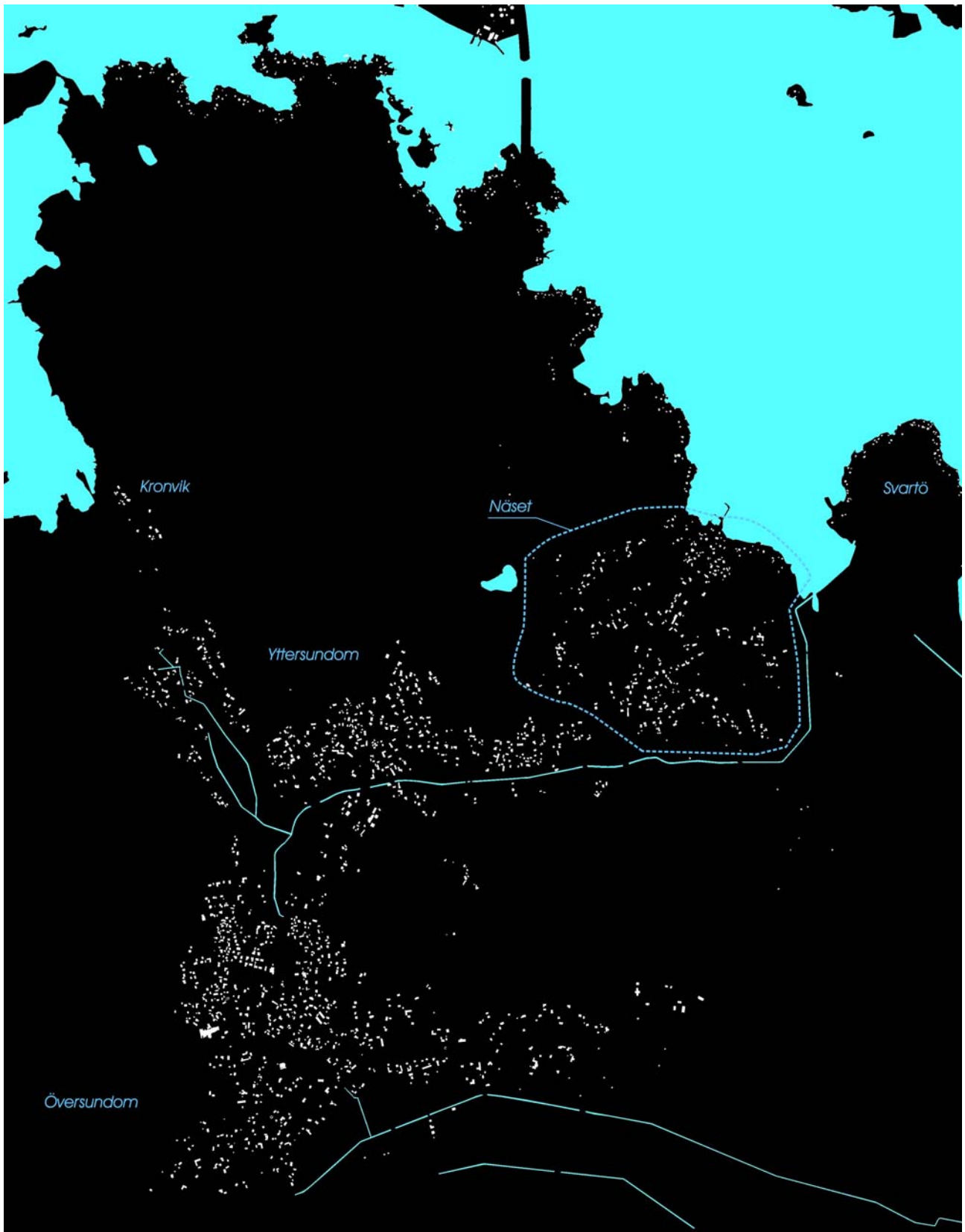
Suvilahden kulttuuriympäristön täydennysinventointi.

Kaupunginosassa on useita suuria pysäköintialueita, tämä alue sijaitsee Kotkankadun ja Hämeenlinnankadun välissä.

Asuntomessualue mereltä päin katsottuna.

Sundom-Näset, rakennuskanta 2008.

3.3.25 Sundom (Anna Blomqvist)

Sundom on Vaasan eteläisin kylä. Kylä liitettiin Sulvasta Vaasaan vuonna 1973. Kolme vuotta myöhemmin avattiin tieyhteys Myrgrundin penkereen yli, mikä lyhensi matkaa Vaasan keskustaan n. 16 kilometriä. Tämän ansiosta Sundomissa

ta tuli aikaisempaa houkuttelevampi asuinalue. 1980-luvun alusta Sundomin väestö on kasvanut jatkuvasti - 60 prosenttia aikavälillä 1980-2007. Joka vuosi alueelle rakennetaan kymmeniä uusia omakotitaloja. Tällä hetkellä Sundomissa on noin 750 taloutta ja saaristossa noin 1000 kesä-

mökkiä. Sundomia arvostetaan kaupunginläheisestä maaseutumaisesta kyläasutuksestaan. Palvelutarjontaan sisältyy mm. päivittäistavara-kauppa, pankkeja, kioski, koulu, päiväkotia, kirjasto ja terveydenhuollon toimipiste. Virkistystyksen varten on laskettelurinne, hiihtolatuja, luontopolkua ja uimaranta.

Norrbacken, Svarvarsbacken, Långnäset, Södersund sekä koko Söderfjärden luokitellaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaiksi ympäristöiksi. Söderfjärden on myös luokiteltu arvokkaaksi maisema-alueeksi.

Asutus

Asutus kaartaa Näsetistä koillisessa, Yttersundin läpi Översundomiin päin, jossa se jakautuu ja kulkee Söderfjärdenin reunoja pitkin. Asutus sijaitsee pääasiassa Sundomintien, Sulvantien ja Näsintien sekä näiden lyhyiden poikkiteiden varrella. Översundomissa on suurehko rakennettu alue. Asutuksen takana on suuria peltoalueita, mutta myös talojen välillä on pieniä pelloja ja niittyjä. Maisema on pienimuotoista pienine mäkineen ja laaksoineen.

Sundom ei ole asemakaavoitettua aluetta ja rakentaminen tapahtuu poikkeusluvoin. Suuri osa Sundomin taloista on 1-1½-kerroksisia punamullanpunaisia rakennuksia. 1900-luvun erilaiset rakennustyyli-tyylit ovat myös edustettuina. Muun

muassa on runsaasti kaksikerroksisia taloja 1920-30-luvuilta, osassa on uusklassismin ja jugendin piirteitä. Rakennuskanta käsittää myös suuren määrän ulkorakennuksia, varastoja ja vanhoja karjarakennuksia.

Yksinomaan uudemman rakennuskannan alueita ovat Eriksdal, Norrbackenin takana oleva alue, osa Svarvarsbackenia sekä Ollesbacken. Eriksdalin asutus on peräisin 1960-70-luvuilta, Norrbackenin 1990-luvulta, ja muut alueet on rakennettu 2000-luvulla. Sundomin rakennuskanta käsittää omakotitaloja ja muutamia rivitaloja.

Sundom on saaristokylä - 2/3 kylän pinta-alasta on saaria ja vettä. Mannerrannoilla on ympärivuotista asutusta ja saarilla asutus on lähinnä loma-asutusta.

Ollesbacken rakennettiin 2000-luvulla. Tässä kuva Svarvarsbackenilta.

Sundomin asutus on kylämäistä, pihoidella on ulkorakennuksia ja talojen välissä on pieniä pelloja. Näkymä Svarvarsbackenilta Norrbackenille.

Historia

Sundomin kylän historia ulottuu ajassa kauas taaksepäin. Noin 4000 vuotta sitten Öjberget nousi merestä. Jo silloin noin 30 kilometriä mantereelta sijaitseva saari oli ihmisten käytössä. On löydetty 3800 vuotta vanhoja jälkiä sesonkiasutuksesta Öjbergetillä. Nämä ovat vanhimpia ihmisen toiminnan jälkiä Vaasan alueella. Vanhimmat asukkaat ovat luultavasti saaneet elantonsa kalastuksesta ja hylkeenpyynnistä. Vasta keskiajalla alueella on ruvettu harjoittamaan maan-

Sundomin kirkko on vuodelta 1929 ja sen on piirtänyt Oskar Berg.

*Söderfjärden kuivatettiin 1920-luvulla ja alueesta tuli pelto-
tomaata. Metsänreunassa alueen ympärillä on pientalo-
asutusta.*

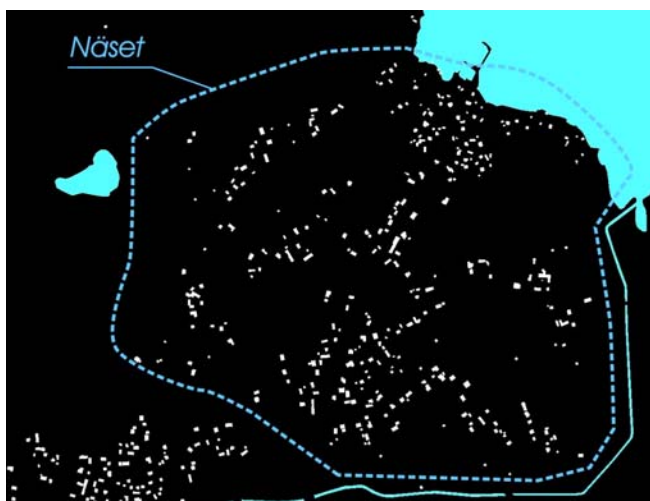
Kotiseutumuseo.

viljelystä. Söderfjärdenin meteoriittikraaterin historia ulottuu 520 miljoonan vuoden taakse.

Sundomissa on ollut kiinteää asutusta 1300-luvulta saakka. Asutusta lienee ollut Översundomin Norrbackenilla. Ensimmäiset talot rakennettiin rantojen läheisyyteen, suojaan länsi- ja pohjoistuulilta. Sundom, tai Murmursund, kuten aluetta tuolloin kutsuttiin, oli olemassa kylänä jo 1400-luvun alussa. 1500-luvulla hyvinvointi kasvoi ja sen myötä myös kylän väkiluku. 1500-luvun keskivaiheilla Sundomissa oli kaksi kylää: Murmursund, nykyinen Översundom, ja Kålsö, nykyinen Yttersundom. Väestö oli tuolloin kalastajia ja pienviljelijöitä, useimmilla oli erittäin pienet maatilat. 1500-1800-luvuilla Sundomissa oli muutama sata asukasta. 1800-luvulla asukasluku kasvoi voimakkaasti runsaasta 500:sta noin 1400:aan. Vuonna 1868 sallittiin maaseudulla kaupankäynti ja Sundomin ensimmäinen kauppa perustettiin 1875. Se sijaitsi tämän päivän museoalueella.

Museoalueella on useita vanhoja rakennuksia. Päärakennus on kalastaja- ja pienviljelijämökki 1700-luvun jälkipuoliskolta. Pienemmät rakennukset, mm. karjamaja, viljalato ja tuulimylly, on rakennettu 1700- ja 1800-luvuilla. Södersundin tuulimylly on rakennettu 1809. Nämä on siirretty museoalueelle eri paikoista Sundomissa. Söderfjärden, joka pitkään oli kalaisa merenlahti kuivatettiin 1920-luvulla ja alueesta tuli pelto-
maata.

Vuonna 1848 Sundom siirrettiin Mustasaaren suurpitäjästä Sulvan pitäjään. Vuodesta 1973 kylä on kuulunut Vaasan kaupunkiin. Sundomin osayleiskaava hyväksyttiin 1984.

vulta ja toinen 1800-luvun alusta. Asutus tänä päivänä koostuu rakennuksista, jotka ovat peräisin 1800-1900-luvuilta. Rannan viereisellä Näsbackenilla talot ovat tiheässä, kun taas Kotisarantien tontit ovat huomattavasti suurempia.

1900-luvun keskivaihelle asti Näsetin asukkaat olivat ennen kaikkea kalastajia ja työläisiä. Kalastus, kauppa ja veneliikenne ovat kolme tärkeintä asiaa, jotka on yhdistetty Näsetiin. Näsetin ja kaupungin välinen liikenne hoidettiin ensin pikkuveneillä ja myöhemmin, 1906-75, moottorikäyttöisillä matkustajaveneillä.

3.3.26 Näset (Anna Blomqvist)

Merenläheisessä Sundomissa kylän asukkaat saivat pitkään pääasiallisen toimeentulonsa kalastuksesta. Maankohoamisen vuoksi sundomilaiset ovat joutuneet siirtämään satamiaan useita kertoja. 1800-luvun keskivaiheilla Näsetiä, Sundomin kylän pohjoisinta osaa, alettiin käyttää kyläsatamana. Rannan venevajakentän rakentaminen tapahtui 1860-1900 välisenä aikana. 1900-luvun alussa rannassa oli noin kolmekymmentä venevajakenttää. Niistä seitsemän on säilynyt tähän päivään saakka. Venevajakenttiä käytettiin lähinnä kalastusvälineiden säilytystilana.

Näsetiin alettiin rakentaa 1860-luvulta alkaen, heti sataman perustamisen jälkeen. Vanhimmissa taloista ei tänä päivänä ole montakaan jäljellä. Ennen kuin rakentaminen lähti käyntiin, Näsetissä lienee ollut vain kaksi taloa, toinen 1770-lu-

Svartön historiaan sisältyy vanha varvin paikka jo 1600-luvulla, mutta ennen kaikkea 1700-luvulta 1800-luvun alkupuolelle sekä huvila-asutus. Paikkaan liittyy myös legendoja kirkkohopeista.

Mittsin tila Kotisarantien varrella.

Näsetin satama.

Sataman myötä Näset vilkastui. 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla Näsetissä oli kaksi kauppaa ja kahvila. 1920-luvulla siellä toimi jopa täyshoitola lyhyen ajan. Monet kaupunkilaiset vuokrasivat myös huoneen Näsetistä kesäksi. 1976 rakennettiin tieyhteys kaupunkiin ja lautaliikenne lakkasi.

Lähteet:

Byn som steg ur havet. Sundoms historia, osa I. 1994. Bertel Nygård m.fl. Vaasa.
Murmursunds allehanda 1965, 1978, 1986, 1989.
Sundomin rakennusinventointi 1996-2003. Kaj Höglund, Susanne Öst ym. Pohjanmaan museo.
<http://www.sundom.fi/>
<http://www.vasa.abo.fi/luc/hamnarna/>

Tiheää asutusta Näsetin kärjessä.

Höstvesi, rakennuskanta 2008.

3.3.27 Höstvesi (Anna Blomqvist)

Höstvesi, joka sijaitsee noin 9 kilometriä Vaasasta itään päin, on vanha maanviljelyskylä, jolla on perinteitä keskiajalta. Kylä on kivenheiton päässä Vanhasta Vaasasta, mikä on antanut leimansa kylälle. Höstvesi on asemakaavoittamaton alue. Rakentamista ohjaa yleiskaava sekä erillinen maankäyttösuunnitelma. Museovirasto on luokitellut osan Höstvedestä valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi.

Asutus

Höstveden asutus on keskittynyt Höstvedentien varteen. Asutus on pienimuotoista ja kylän menneisyys maanviljelyskylänä on leimaa-antava. Vanhempi asutus on sijoittunut mäkien ympärille, jotka kohoavat saarina peltomaisemassa. Högbackenilla asui vielä 1900-luvun alussa kylän varattomat. Tänä päivänä heidän pieniä, harmaita tupia ei kuitenkaan enää ole, koska ne on joko purettu tai niitä on laajennettu. Osa Högbackenin tuvista on laajennettu huone huoneelta, mikä on johtanut lähinnä orgaanisiin muotoihin. Useat Höstveden maataloista ovat kuitenkin säilyneet alkuperäisessä muodossaan. Muutama tila päärakennuksineen ja piharakennuksineen on säilynyt kokonaisuudessaan. Nämä sijaitsevat lähinnä pienehköillä mäillä Högbackenin itäpuolella. Nykyaikainen asutus on tasaisesti jakautunut ja sulautuu enimmäkseen hyvin maisemaan.

Höstveden maisema on pienimuotoista peltomaisemasta kohoavine kumpareineen. Högholmen on kivinen kumpu Höstvedentien varrella Vanhan Vaasan ja Höstveden välillä. Vuoteen 1677 asti täällä poltettiin noituudesta tuomittuja ihmisiä.

Kylän talot ovat kerääntyneet Höstvedentien varteen.

Historia

Höstveden kylä, joka mainittiin kirjallisesti ensimmäisen kerran 1400-luvulla, oli Mustasaaren osa (1920-luvulle asti Mustasaaren pitäjä) vuoteen 1973, jolloin kylästä tuli osa Vaasaa.

Höstveteen liittyy myös ns. Kihlmanin torpan tuulimyllyrauniot. Paikalla on kivi, jossa on vuosiluku 1604. Pilvilammen alueella on myös asuttu, ja sen asutuksen ja latojen jäänteet ovat nyt osittain veden alla.

1950-luvulle asti Höstvesi oli maanviljelyskylä, jossa melkein jokaisessa talossa oli vähintään muutamia eläimiä. 1950-luvulta alkaen yhä useampi kyläläinen sai elantonsa muista elinkeinoista. Muovitehdas Pilvilammen läheisyydessä, KWH:n nykyisellä teollisuusalueella, työllisti esimerkiksi Höstveden asukkaita. Sa-

malla teollisuusalueella oli toisen maailmansodan aikoihin dynamiititehdas.

Kylää on myös voimakkaasti leimannut lyhyt etäisyys Vanhaan Vaasaan. Läheisyys kaupungin keskustaan paloon 1852 saakka tarjosi varattomille hyvät toimeentulomahdollisuudet. Tämä vaikutti kylän sosiaaliseen rakenteeseen ja näin ollen kylän kulttuurimaisemaan, jossa oli ollut suuri määrä mäkitupia. Kun rautatie vihittiin käyttöön 1883 kyläläiset pääsivät helpommin uuteen Vaasaan Klemetilään.

Höstvedentie kiemurteli aikanaan tupien ja mäkien välillä. Tietä on levennetty ja suoristettu eri vaiheissa ja on nykyään varsin suora. Tie on nykyään vilkkaasti liikennöity, myös raskaan liikenteen suhteen. Rinnakkain Höstvedentien kanssa asutuksen eteläpuolella kulkee rautatie.

Lähteet:

Höstves. Kulturlandskapsinventering. 2007. Annika Hargula. Vaasan kaupunkisuunnitteluvirasto, Pohjanmaan museo.

Vaasa suunnittelee ja rakentaa.

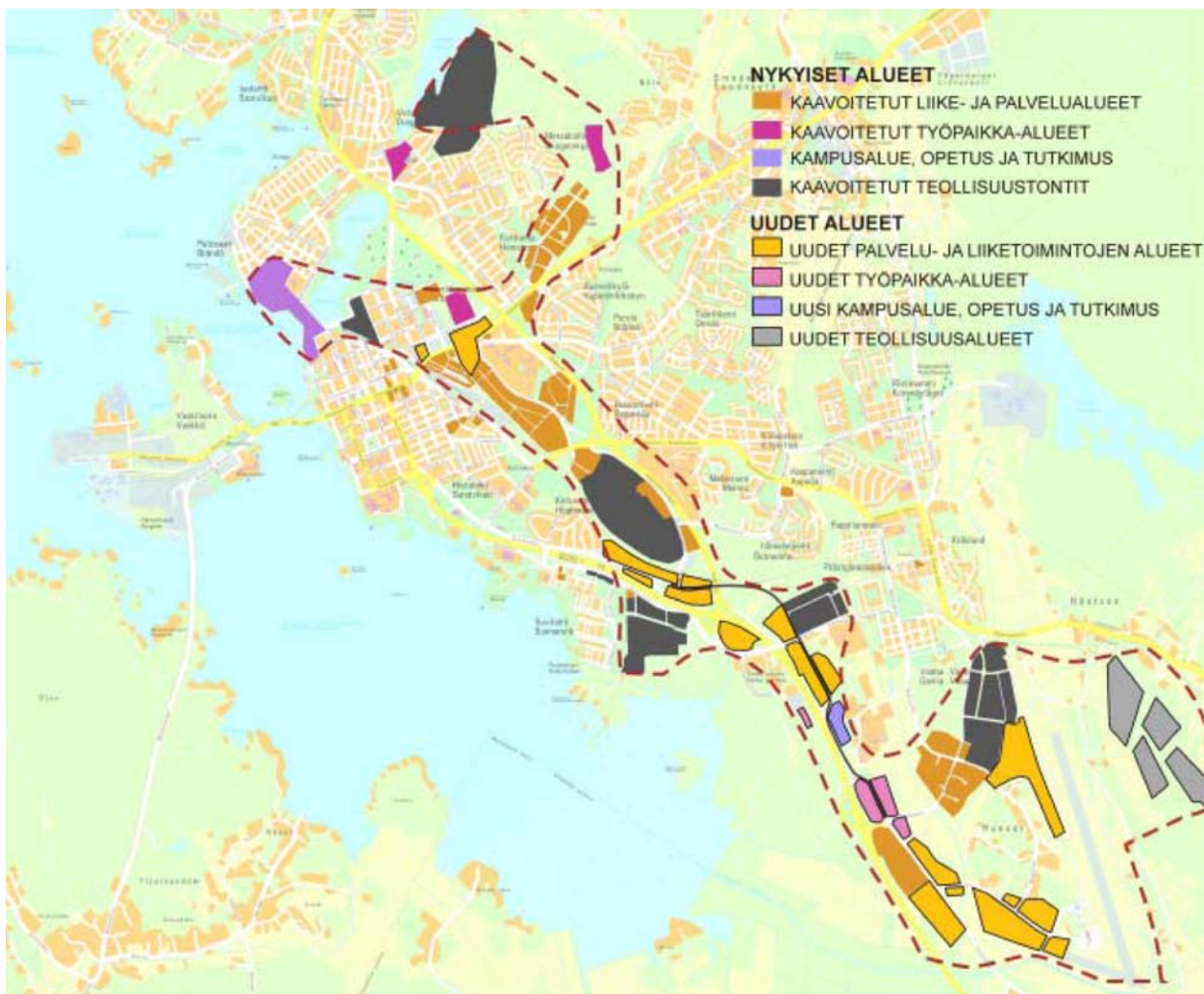
Kaavoituskatsaus ja rakennushankkeet 2008.

Kylätalon vanhin osa on rakennettu 1860. Talon vanhimmat osat ovat toimineet sotilastorppana. Sen jälkeen rakennus on ehtinyt olla kauraryynitehdas, olkainkutomo, alakoulu, kylän suojakaartin päämaja, kutomatupa ja vuodesta 1999 kylätalo. Talo ei ole enää säännöllisesti käytössä.

Sabelinmäen rakennukset oikealla muodostavat hyvin säilyneen ja omaleimaisen kokonaisuuden, jossa on kaksi vanhaa asuintaloa ja piharakennuksia. Punaisen asuintalon vanhimmat osat ovat peräisin vuodelta 1757. Keltainen rakennus vasemmalla on 1920-luvulta. Myös tämä muodostaa yhdessä piharakennusten kanssa arvokkaan kokonaisuuden.

3.4 TEOLLISUUDEN KEHITYS JA VAIKUTUS KAUPUNKIKUVAAN

Liike- ja teollisuustoiminnan laatukäytävä 2008.

Nykyistä kaupunkikuvaa määrittelee sekä toiminnallisesti että fyysis-tilallisesti teollisuus- ja yritystoiminnan vyöhyke ns. ”laatukäytävä”. Se muodostaa kaupunkirakenteen läpi kulkevan vyöhykkeen Palosaaren entisen puuvillatehtaan alueelta ja keskustasta kohti linja-autoaseman seutua. Siellä se jakautuu kahteen suuntaan: toisaalta pohjoiseen Kivihakaan ja Kemiran alueelle, toisaalta etelään Klemetilän kautta Rompanmäelle, Suvilahteen, Liisanlehtoon, Runsoriin ja lentokentälle. Aluetta yhdistävät pääliikenneväylät, etelän suunnasta myös rautatie.

Nykyiselle kansainväliselle yritystoiminnalle perustan on luonut vuosisatainen sekä käsityömainen että teollinen perinne ja yhteydet, joita alueelta kautta vuosisatojen on ollut meritse Ruotsiin, mutta myös laajemmin ympäri maailman. Verkottumisen tihentyessä globaalissa taloudessa myös välimatkat ovat pienentyneet ja yhä suurempi merkitys on keskustaajungin ja koko seudun vetovoimaisuudella.

Vaasa toimi perustamisestaan vuodesta 1606 runsaat 200 vuotta yhtenä Pohjanmaan tärkeimpänä kaupankäynnin ja käsityöläisyyden keskuksena. Kaupankäynnin kohteena olivat puun käsittelyyn liittyneet toimialat: sahat, tervan tuotanto sekä veneen- ja laivanrakennus. Vähäistä käsityömaista manufaktuuria oli alueella 1700-luvun puolella mm. verka- ja kutomatehtaat (Bladh, Öhman, Nyholm).

Varsinainen teollistuminen kaupungin historiassa ajoittuu 1800-luvun keskivaiheille, jolloin A.A. Levon perusti mm. Puuvillatehtaan ja Höyrymyllyn. Teollisuuden edellytyksiä vahvasti myös Sundissa sijainnut Vaasan ulkosatama, jonka vierelle C.G. Wolff rakennutti jo v. 1834 veneveistämön. Tärkeitä tuotannonaloja 1800-luvulla olivat tekstiili-, elintarvike- ja konepajateollisuus. Kaikki olivat sen ajan huomattavia työnantajia ja siten myös tärkeitä yhteiskunnallisia vaikuttajia. Uuden kaupungin rakentaminen edisti

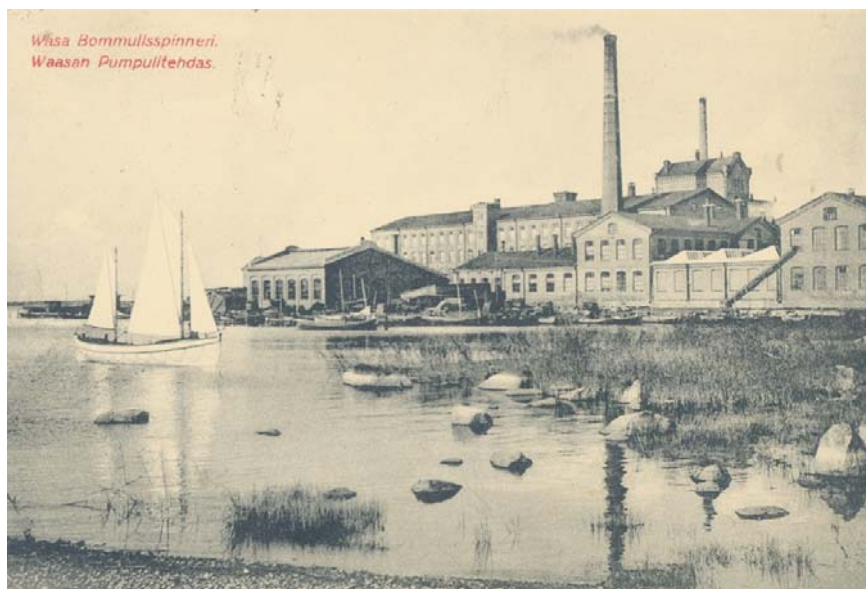
myös rakennustarvikkeiden tuotantoon liittyviä teollisuudenaloja kuten tiilitehdas sekä höyrysaha Hietalahdessa. Grönvikin lasitehdas sijaitsi Iskmossa Mustasaassa, mutta toimitti lasia kaupungin vilkkaaseen rakentamiseen. Kaupunkikuvassa teollisuuden rakennukset saivat yleensä merkittävän sijainnin rannassa, jolloin yhteydet meritse sekä viennin että tuonnin mahdollistamiseksi olivat luontevat. Rakennukset suunniteltiin usein ulkomaisten esimerkkien mukaan ja rakennusmateriaalina käytettiin punatiiltä. Tuon ajan jäljellä olevaa rakennuskantaa ovat mm. Puuvillatehdas, Wärtsilän konepaja, osa VR:n rakennuksista ja Leipätehdas. Elintarviketeollisuutta edustivat mm. Vaasan Höyrymölly 1849, Vaasan Sokeritehdas 1897 sekä lukuisat panimot. C.G. Wolffin purjelaivat rahtasivat kaupunkiin suolaa ja kahvia.

1900-luvun merkittävimmän suurteollisuutensa Vaasa sai sotastrategisista syistä. Oy Strömberg Ab, joka oli maamme merkittävimpiä sähköteollisuusyrityksiä, osallistui sotatarviketuotantoon ja joutui turvallisuussyistä siirtymään pois Helsingistä. Vaasan myötämielisen suhtautumisen vuoksi päädyttiin Huutoniemelle ”Rompanmäelle”. Strömbergin tehdasaluetta on ollut muotoilemassa maamme nimekkäitä arkkitehteja kuten Alvar Aalto, Viljo Rewell ja Bertel Liljeqvist. Vuonna 1944-45 Aallon toimisto laati uudet kaavasuunnitelmat alueelle, jossa hän sijoitti 17 pienekköä tehdasrakennusta vapaamuotoisesti luontoon. Rakennuksista Aalto suunnitteli vain keskusvaraston ja ilmeikkään pyöräkatoksen. Hänen vaikutuksensa on kuitenkin selvästi näky-

vissä myös muissa alkuvaiheen rakennuksissa, joissa toteutettiin luonnonläheisyyttä ja inhimillistä mittakaavaa. Aallon suunnitelmaan sisältyi myös tehtaan työntekijöiden asuinalue ns. ”Neekerikylä” asuinrakennuksineen sekä yksittäisten pientalojen tyyppipiirustukset Mannerheimintielle.

Nykyisessä kaupunkirakenteessa teollisuuden ja työpaikka-alueiden sijoitus seuraa nauhamaisena rautatien ja pääliikenneväylien muodostamaa ns. laatuikäytävää. Raskaan teollisuuden muuttuminen tuotantotalvaltaan yhä kevyemmäksi ja nopeammaksi on muuttanut alueiden luonnetta. Vanhat ns. savupiipputeollisuuden rakennukset on muutettu uusiin käyttötarkoituksiin. Uudet työpaikka-alueet ovat yhä enenevässä määrin toimistotiloja kerrostaloissa. Strömbergin, nykyisen ABB:n, tehdasalueen mittakaava on edelleen suurtuotantoa, samoin Wärtsilän toiminta, joka edelleen laajenee voimakkaasti keskustassa toimistotilojen siirryttyä Runsoriin. Kuljetusmuotojen muuttumista kuvastaa lentoliikenteen kasvanut volyymi sekä siihen liittyvien toimintojen mm. rahtikuljetusten ja logistiikka-alueen rakentaminen.

Vaasan kaupungin suhteellisen pienen maa-alueen takia kaupungin kehittyminen ja kasvu rajojen sisällä merkitsee kaupungin tiivistämistä sisänpäin. Uusia työpaikka-alueita suunnitellaan käyttöönotettavaksi mm. lentokentän läheisyydestä. Näitä ovat esim. Laajametsän pienyritysalue sekä Kivihaan liikekeskustan laajennus.

Vaasan puuvillatehdas v. 1913.

ABB Strömberg.

ABB Strömberg v. 1961.

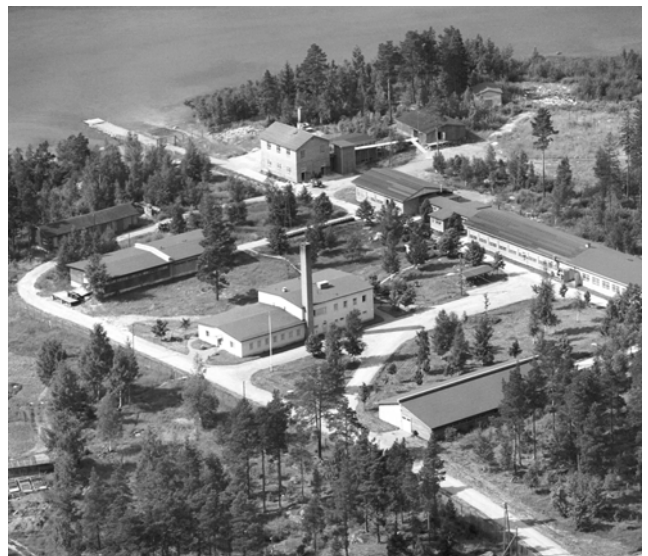
Vaasan höyrymylly v. 1911.

Vaasan Sähkö Oy, Höyrymylly ja sisäsatama.

Bockin panimo v. 1961.

Kemira Oy v. 1961.

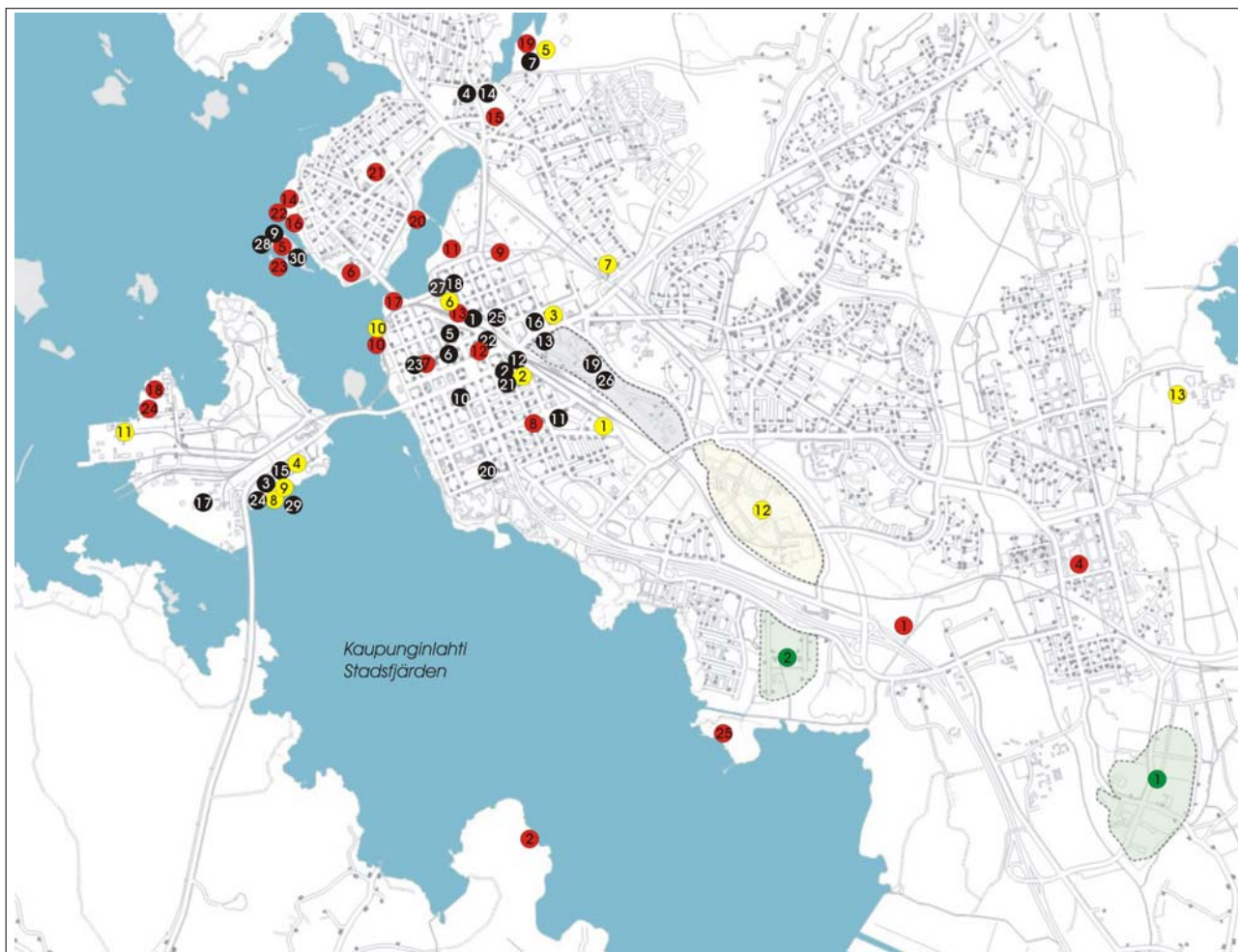
Oy Wärtsilä Ab v. 1961.

Oy Wärtsilä AB Vaasan tehtaat.

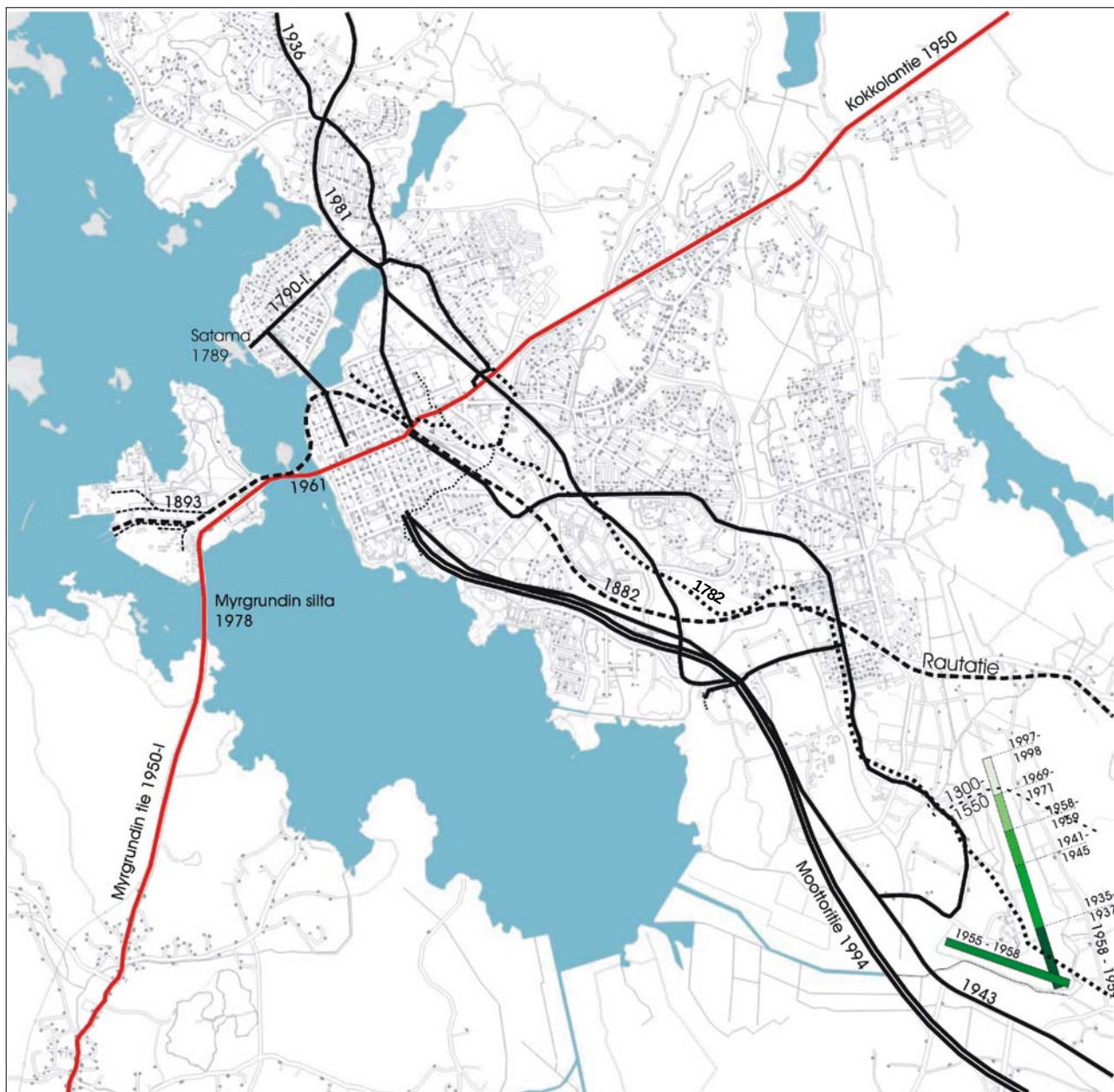
Klemetti v. 1961.

Teollisuuslaitoksia eri aikakausilta.

● 1850-1900	10 Vesitorni 1914
1 Pikitehdas Beckholmenilla 1647	11 Kaupungin teurastamo 1915
2 Laivatelakka, Svartö 1685	12 Lytz rengashuolto 1916
3 Grönvikin lasitehdas 1812-1907 (kartan ulkopuolella)	13 Ilkka-lehden paino 1918
4 Höyrymölly, Alkula 1849	14 Vaasan Pitsitehdas Oy 1919
5 Telakka-alue, Mansikkasaari 1850-1	15 Suomen Moottoritehdas Oy 1920
6 Vaasan Puuvilla Oy 1857	16 Pohjanmaan Liha 1920
7 Vasabladet, Unggren 1858	17 Öljysatama 1906
8 Leipomo, puuverstas (1865), Vaasan lasipaja (1935)	18 VR:n konttori ja palvelutalo 1923
9 Långvikin polttimo 1869	19 Virvoitusjuomatehdas 1925
10 Höyrymölly 1875	20 Vaasan Kivipaino 1927
11 Pohjolan höyrypolttimo 1881	21 Vaasan Villatavatehdas 5 krs. 1929
12 Carl ja Jakob Finnilän tupakkatehdas 1881	22 Vaasa Oy 1929
13 VR:n verstas 1882	23 Vasabladet 1931
14 Vaasan Saippua Oy 1885	24 Fjärdings & Träförädlings 1934
15 Bockin panimo 1890	25 Valkolinna 1934, Osuustukkukauppa 1950-luvulla
16 Rahkola Oy 1890	26 Klemetilän varastoalue
17 Vaasan Sähkö Oy 1892	27 Onkilahden Konepaja 1894 Wärtsilä Oy 1936
18 Suomen Sokeri Oy 1897	28 Valimo Kokilli (Laihian Metalli Oy 1960, nyk. Alteams Oy 2002)
19 Lindemanin olutpanimo Kruunu 1898-1905	29 Vaasan Puutavara Oy, Vaskiluoto
20 Wickströmin moottoritehdas, Onkilahden rannassa	30 Uno Finnilän teollisuuslaitos
21 Gerby becksbruk v.1868	● 1940-1976
22 Wolffin telakka 1850-1893	1 Aga Oy 1941
23 Wolffin pikitehdas	2 Pukuteollisuus Oy 1944
24 Vaskiluodon höyrysaha	3 Turkisteollisuus Oy 1945
25 Suvilahden pikitehdas	4 Hienopaja Hehku Oy 1945
● 1900-1940	5 Kemira Oy 1945
1 VR:n veturitalli 1902 ja paja 1900	6 VR:n pajan siipirakennus 1948
2 Vaasan Villatavatehdas Oy 1904	7 Työväen Osuusliike 1948
3 Wickströmin moottoritehdas 1906	8 Litokset Sahakatu 2 1950-luvulla
4 Lindemanin verkkotehdas 1908	9 Wiik & Höglund 1955
5 Tiklas Oy 1908	10 Höyrymöllyn siilot 1958-63
6 Uusi Leipätehdas 1910	11 Ab Wasa Wood 1971
7 Hiivitehdas Oy Kruunu 1910	12 ABB Strömberg 1945
8 Kronvikin saha 1910 (kartan ulkopuolella)	13 Wiik & Höglund/KWH ja 1940-1946 Suomen Forsiitti-Dynamiitti OY
9 Onkilahden Konepaja 1903 Wärtsilä Oy 1936	● 1976
	1 Runsorin teollisuusalue, Wärtsilä, Vacon ym.
	2 Suvilahden teollisuusalue

3.5 INFRASTRUKTUURIN KEHITYS JA VAIKUTUS (Marketta Kujala/Esko Aromaa)

Tiestön ja lentokentän kehitys.

Saavutettavuus on edellytys kaupungin kehitykselle, sillä viestinnän ja yhteistyön ansiosta kaupunkiverkkoihin kuuluvista yhteisöistä on aina tullut mahtavampia kuin verkon ulkopuolisista. Merireitti oli pitkään Vaasan tärkein reitti muuhun maailmaan. Sen kautta syntyi perusta kansainvälistymiseen ja verkottumiseen vuosisatoja sitten. Rautatien tulo vuonna 1883, päätieverkon muutokset, moottoritie ja lentokenttä laajennuksineen ovat olleet kehitystä voimakkaasti eteenpäin vieviä tekijöitä. Tietoverkot tämän ajan teknisenä keinona tihentävät tiedonvälitystä, mutta eivät korvaa ihmisten kohtaamista. Logististen yhteyksien järjestäminen on keino edistää ihmisten, tiedon ja tavarantoiminnan kohtaamista. Kau-

punkirakenteessa nämä logistiikan reitit rajaavat, yhdistävät ja erottavat. Kaupunkikuvallisesti ne leimaavat kaupunkia kuten rakennukset ja antavat mielikuvan kaupungin ominaislaadusta.

Paikallisesti merkittäviä yhteyksiä ovat olleet Vaskiluodon pengeri, Myrgrundin silta, Yhdystie ja Konepajankatu rautatien yli. Suunnitteilla olevista yhteyksistä erittäin merkittäviä ovat Vaasan Satamat ja Korsholmanpuistikon silta rautatien yli Klemettilään.

Satamat

Satamat ovat olleet tärkeä tekijä Vaasan kehityksessä. Maankohoamisen vuoksi Vanhan Vaa-

san satama madaltui. Jo 1789 lopulla perustettiin uusi satama Palosaarelle. Aluksi sitä käytettiin rinnan Vanhan Vaasan sataman kanssa, joka kuitenkin madaltui ruoppauksista huolimatta. Palon jälkeen kaupungin siirtoa kannattaneilla oli tärkeimpänä perustelunaan juuri satamakysymys. Kaupungin muuton jälkeen rakennettiin vuonna 1875 nk. sisäsatama Klemetsönniemen luoteisrannalle. Huolimatta sisäsataman laajentamisesta ja väylän ruoppaamisesta se ei tyydyttänyt suurimpien alusten tarvetta.

Vuonna 1886 valtuusto päätti sijoittaa uuden ulkosataman Vaskiluotoon. Vuonna 1893 saatiin satamaan ulottuva rautatie, joka lisäsi merikuljetuksia. Öljysatamatoiminta Porvarinsaarella alkoi v.1903 Tmi Aino Lindemanin toimesta. Tämän jälkeen öljysatama- ja varastoalue on laajentunut huomattavasti. Kaupungin satamien lisäksi useilla tehdaslaitoksilla on ollut omat satamalaiturinsa: Suomen Sokeri Oy:llä Vaskiluodossa, Vaasan Höyrymyllyllä sisäsatamassa sekä Vaasan Puuvillalla Palosaarella.

Palosaaren satama v. 1912.

Palosaaren silta v. 1907.

Maantiet

Tieyhteydet Vaasaan ovat kehittyneet kaupankäynnin ansiosta. Aikoinaan Vaasan kautta vietiin ulkomaille paljon maataloustuotteita. 1600-

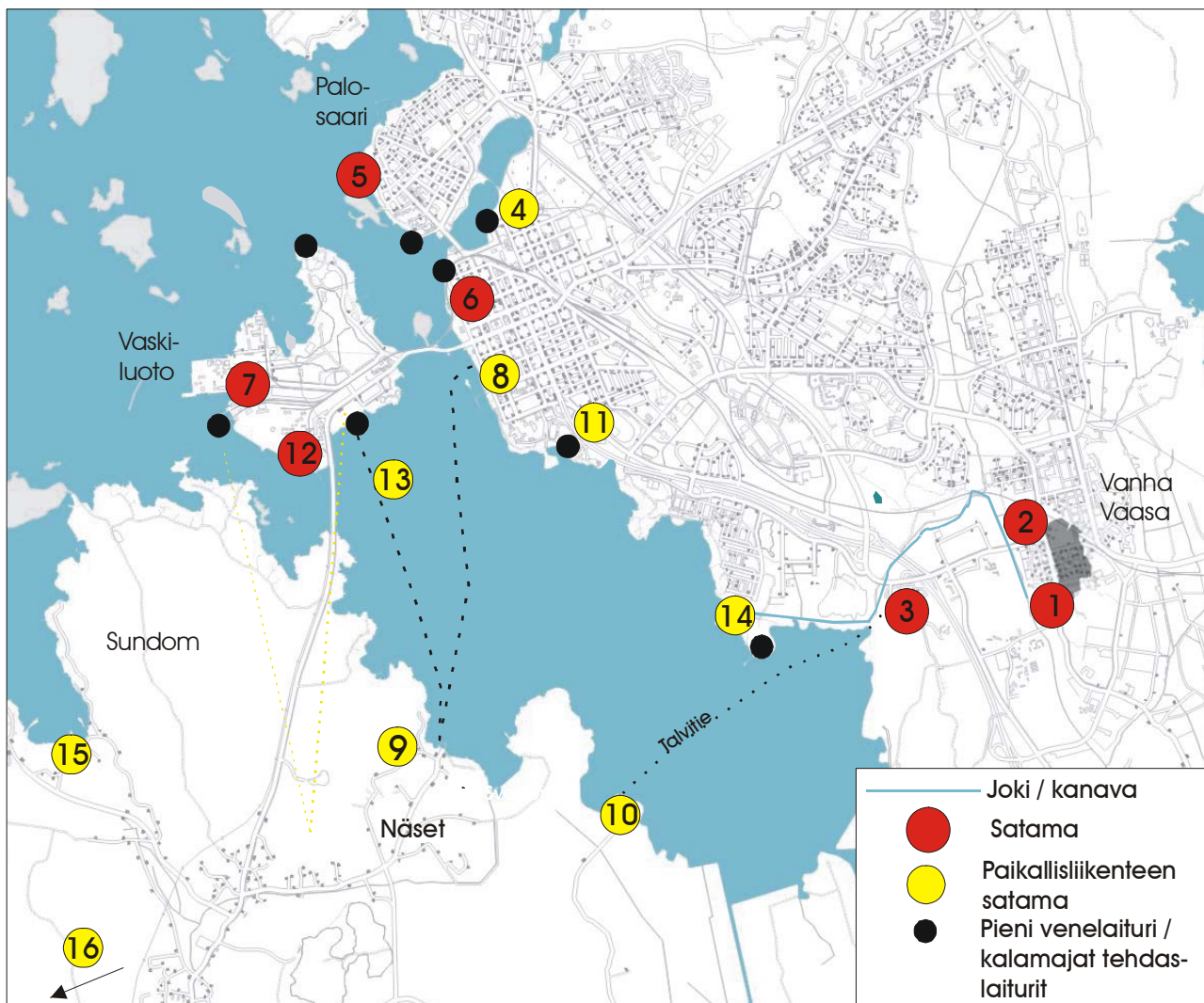
luvulla Vanhasta Vaasasta lähti kaksi tietä. Etelätullin kautta kulki tie Tuovilaan, josta toinen haara kääntyi etelään, Maalahteen ja toinen haara johti Laihialle. Itäisestä tullista lähtevä tie vei Vähääncyöön. Tiet olivat kesäaikaan huonokuntoisia, johtuen kosteikoista, joiden kautta tiet kuljivat. 1600-luvulla joet olivatkin tärkeimmät liikennereitit, sekä talvella että kesällä.

Palosaaren silta v. 1900.

Klemetsön niemelle varhaisin tie (1782) kulki nykyistä ns. hiekkatietä pitkin Huutoniemelle, jonka jälkeen Klemetilässä toinen tie haarautui nykyiseen kaupunkiin ja toinen Kotirannan ja Palosaaren halki Palosaaren satamaan. Yleensä useimmat tiet ovat vanhojen kyläteiden paikoilla. Tällaisia ovat Gerbystä ja Västervikistä tuleva tie, Bölentie ja Sepänkyläntie. Kaupungin muuton jälkeen muotoutui lähemmäksi rantaa suorempi tie Vanhaan Vaasaan. Vaskiluotoon johtanutta ratapengertä levennettiin tiekäyttöön vuonna 1910. Maasilta Vaasanpuistikon päästä Klemetilään on valmistunut 1930-luvun alussa.

Sota-aikana rakennettiin ns. vankitie Vanhan Vaasan sataman luota Helsingbyhyn. Kuljetus-

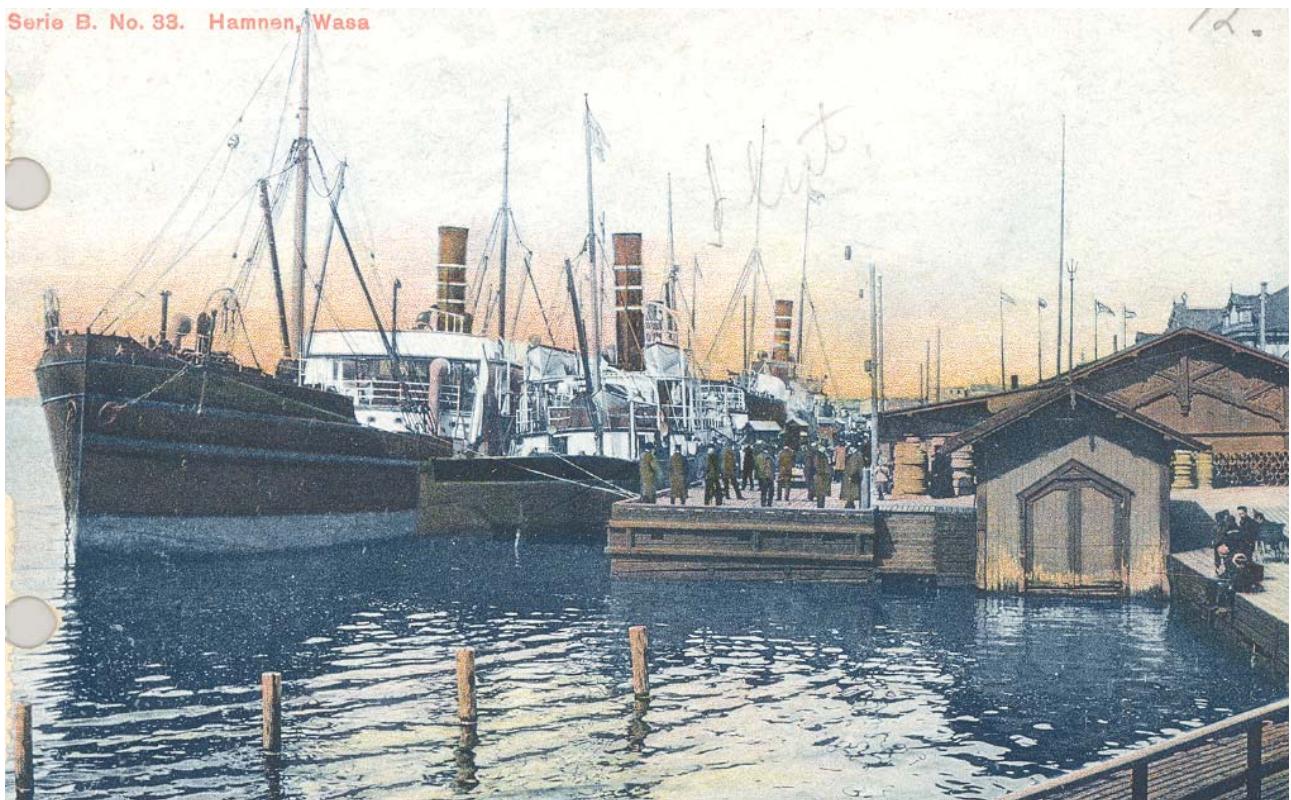

Vaasan satamat eri aikoina.

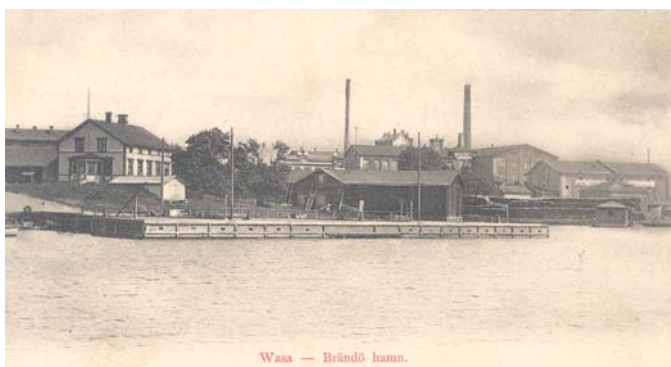
1. Korsholman linnan vierellä	9. Näsätin satama
2. Kirkkoranta	10. Munsmön satama
3. Hästholmenin satama	11. Boyn huvilan laituri
4. Venevajoja	12. Öljysatama
5. Palosaaren satama	13. Laivareitti Sundomista Vaskiluotoon
6. Sisäsatama	14. Pikisaari
7. Vaskiluodon satama	15. Kronvikin sahan satama ja Bodskatan kalastajasatama
8. Kalaranta	16. Långskäret, kalastussatama

Vaasan sisäsatama.

Vaasan sisäsatama v. 1913.

Palosaaren satama v. 1903.

Kalarannan venelaitureita v. 1916.

Vaskiluodon satama v. 1903.

4. RAKENNETUN YMPÄRISTÖN ANALYYSI

2000-

Taso 1 Makro		
Globaalitalous Taloudellinen nousukausi Kaupunkiseutujen kilpailu Ilmastonmuutos		
Taso 2 Kaupunki	Taso 3 Alue	Taso 4 Detalji
Fyysinen rakenne yli kuntarajojen		
Energiateollisuuden kehitys	Airport Park	Toimisto-rakentaminen
Urbaanin keskustan kehittäminen	Kävelykeskusta	Laatutason korostaminen
Laatukäytävän kehittäminen	Runsorin yritysalue Kivihaan liikealue Lentologistiikka-alue	
Täydennys-/muutosalueet	Kasarmialue Purola	Suojelu + uudisrakentaminen
Uudet alueet	Maisemaraken- teeseen perustuva kaupunkirakenne	Tyypipiientalot Materiaalinen kokonaisidea
Rakennussuojelukysymykset	8. ja 9. kaup.osa Palosaari	Ajallinen ja tyylilinen kerroksellisuus

1999-1980

Taso 1 Makro		
Tietoyhteiskunnan kehittyminen Teollisuusalueiden muutospainee 90-luvun alun lama Liittyminen EU:hun		
Taso 2 Kaupunki	Taso 3 Alue	Taso 4 Detalji
Voimakas kaavoitetun alueen laajentuminen Täydennys- ja hajarakentaminen	Kyläalueiden tiivistyminen poikkeusluparakentamisella	"Uusvanhat" talotyypit
Keskustan kerrostalorakentaminen		
Yliopistoalue ja puuvillatehtaan muutos	Suljettu katutila	Modernismi
Uudet pientaloalueet: Gerby Västervik Pukinjärvi Teeriniemi	Luontoperustainen kortteli- ja kaupunkirakenne Lähiötyyppinen asuntoalue lähi-aluepalveluineen	Tyypitalo-rakentaminen Monipuolinen rakennustyyppi-valikoima
Moottoritien jatkaminen Yhdystien rakentaminen	Kaupunkirakennetta sekä yhdistävä että erottava vaikutus	Tierakenteet Meluaidat

Rakennetun ympäristön analyysinä käytetään matriisimuotoista norjalaisesta DIVE-lähestymistavasta kehitettyä tila-aika-analyysimenetelmää. Kyseessä on luonteeltaan suunnitteluprosesseja muistuttava nelivaiheinen menetelmä, jonka nimilyhennys tulee englannin kielen sa-

1979-1945

Taso 1 Makro		
Sodanjälkeinen kasvuoptimismi Kaupungin väestön kasvu Kaupunkialueen rajojen muutoksia		
Taso 2 Kaupunki	Taso 3 Alue	Taso 4 Detalji
Kaupunkikuvan muutos; kerroksellisuus Erik Kråkströmin asemakaavat	Avoim katutila Mittakaavan muutos	Funktionalismi Puukaupunki ja kivikaupunki "päällekkäin"
Sundom ja Gerby-Västervik liitettiin Vaasaan	Maaseutumainen kyläasutus Myrgrundin silta 1978	Ruotsinkielisen kylän liitos Vaasaan
Liike- ja teollisuus-rakentaminen	Strömbergin teollisuusalue Klemettilän teollisuusalue Suomen Pankki 1954 Pohjolan Talo Keskuskortteli 1963	Korkeatasoinen "valkoinen" liike- ja teollisuus-arkkitehtuuri
Uudet pientaloalueet: Asevelikylä Hietalahden lahjoituspienaloalue Pappilänmäki Ristinummen pientaloalueet	Suljettu katutila Puutarhat	Puiset, 1-1½ -kerroksiset tyypipiientalot
70-luvun lähiörakentaminen: Ristinummi, Suvilahti, Isolahti	Avoim kaupunki- ja katutila, luonnon elementtien korostaminen, monipuoliset lähipalvelut	Elementtirakentaminen, koulut, päiväkodit, lähikaupat, liikuntapaikat
Moottoritien rakentaminen		Urbani sisääntulo kaupunkiin

1944-1930

Taso 1 Makro		
Sodan aika Rakentaminen kohtuullisen vähäistä		
Taso 2 Kaupunki	Taso 3 Alue	Taso 4 Detalji
Strömbergin teollisuusalue sotakorvausten perusteella Klemettilän liikerakentaminen		Funktionalismin alku
Kaupunkialue laajeni Palosaarella, Kustaalaan, Kotirannalle ja Purolaan		Tyylillisesti monipuoliset pientalot Rakennustapa muuttui hirsi-rakentamisesta runkorakentamiseen
Lentokentän 1. vaihe rakennettiin 1935		

noista Describe (kuvata), Interpret (tulkita), Valuate (arvottaa) ja Enable (mahdollistaa).

1929-1890

Taso 1 Makro	Venäläistämiskausi Suomessa, itsenäistyminen, kansalaissota, Vaasa ”jäkärien kaupunki” Sosiaaliset uudistukset	
Taso 2 Kaupunki	Taso 3 Alue	Taso 4 Detalji
Teollisuusalueet kehittyvät: Wärtsilän konepaja, Klemettiän teollisuusalue;		
Vöyrinkaupunki	Osuuskuntamuotoista asuntorakentamista Hoitolaitoksia, koulurakennuksia	
Vaskiluodon ja Palosaaren jugendkaavat		Jugend Uusklassisismi
Rautatie satamaan 1893 Öljysatama 1903		

1889-1855

Taso 1 Makro	Kaupungin palo 1852 ja siirto uuteen paikkaan Vanhan Vaasan rappeutuminen	
	Teollisuuden kehitys Purjelaivakauden päättyminen	
Taso 2 Kaupunki	Taso 3 Alue	Taso 4 Detalji
C. A. Setterbergin asemakaava 1855 Empireruutukaava	Puistikot, palokadut, torit, rantapuisto	Julkisten rakennusten korostunut asema Punatiili ja puiset asuinrakennukset
Vähävaraisten alue ns. Kapsäkki		
Tarkk'ampuja-kasarnit		
Rannoille ja rautatien läheisyyteen sijoittuvat teollisuus-rakennukset Palosaaren Suntain alueen kehitys	Puuvillatehdas Höyrymylly Sokeritehdas Wärtsilän konepaja Wolffin purjelaivat	Korkeatasoinen teollisuus-arkkitehtuuri, rapattu tai tiili
Rautatien tulo 1882 Satama Vaskiluotoon		Asemapuistot ja rautatieasemat

DIVE soveltuu käytettäväksi eri tasoilla; laajemmista kaupunkikokonaisuuksista pienempiin osa-alueisiin, yksittäisiin kortteleihin ja tontteihin ja aina yksittäisiin rakennuksiin. Se integroi tiivistetysti kulttuuriympäristön historiallisen kontekstin sekä kaupunki-, alue- ja detaljitason ominaispiirteet. Analyysimenetelmä keskittyy rakennetun ympäristön ja kulttuuriperinnön jat-

1852-1700

Taso 1 Makro	Merenkulun ja kaupan kehittyminen Vaasan läänin perustaminen 1775 Isoviha ja Pikkuviha	
Taso 2 Kaupunki	Taso 3 Alue	Taso 4 Detalji
Vaasa Pohjanmaan tärkein kaupan ja käsityöläisyyden keskus	Ruutukaavan kehittyminen; Marian kirkko, kellotapuli, raatihuone ja triviaalikoulu	Matala puurakentaminen Kaupungin tulliaita
Hovioikeuden ja kirjaston perustaminen	Carl Fredrik Adlercrantzin Hovioikeudentalon suunnitelma 1775	Kustavilainen tyyli; 4-kertainen lehmuksuistikko
Maankohoamisilmiö, satamien siirrot	Vanha satama, Palosaaren satama; tieyhteys satamaan	

1600-luku

Taso 1 Makro	Merkantilinen kauppapolitiikka Keskittetty hallintojärjestelmä Kaupunkien perustaminen	
Taso 2 Kaupunki	Taso 3 Alue	Taso 4 Detalji
Vaasa perustettiin 1606	Ruutukaava kaupungissa, ympärillä maaseutumainen kylärakenne	Kaupungeilla esteettinen status

1500-1200

Taso 1 Makro	Pohjanmaa kehitty hallinnolliseksi maakunnaksi Siteet Ruotsiin vahvistuvat	
Taso 2 Kaupunki	Taso 3 Alue	Taso 4 Detalji
Norrbotenin suurlääni 1370-luvulla	Korsholman linna 1367	Muinaisjäännökset

kuvan muutoksen tilassa olevaan prosessiin. Tätä prosessia voidaan tutkia tilallisten ja ajal-listen elementtien sekä niitä yhdistävien tekijöiden kartoittamisella kautta historian. Niiden kautta pyritään ohjaamaan alueiden säilyttämis- ja muutosprosesseja eri kaavatasoilla. Analyysi sisältää ne perustiedot ja päälinjaukset, joiden pohjalta tarvittavat ratkaisut eri kaavatasoilla voidaan tehdä. Tavoitteena on analyysin pohjal-ta luoda perusteet kulttuuriympäristön arvotta-miselle ja sitä koskevien tavoitteiden asettami-selle sekä toimenpiteille, joiden kautta tavoitteet saavutetaan.

5. KULTTUURIYMPÄRISTÖN ARVOTAMINEN

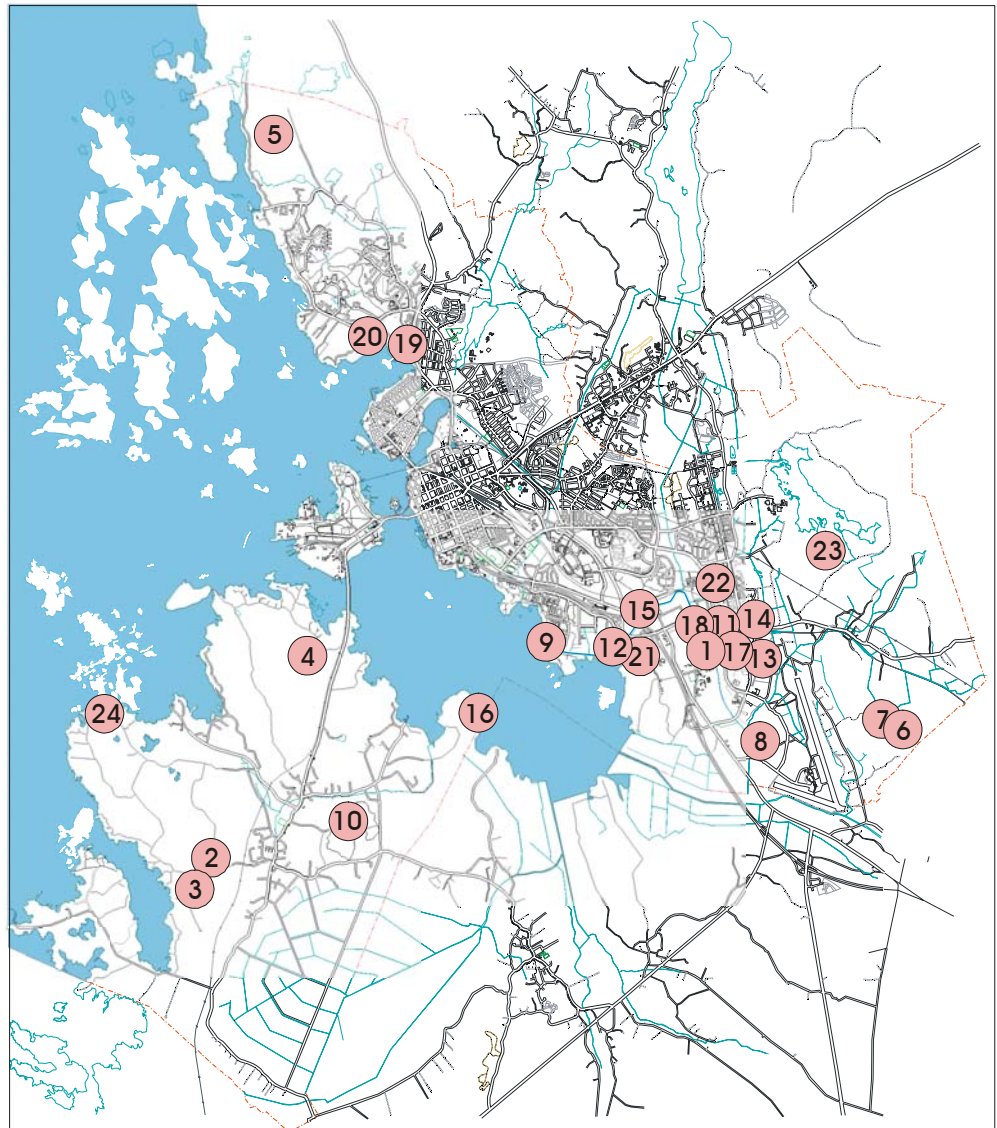
Kulttuuriympäristö on yleiskäsite. Sillä tarkoitetaan ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset. Tarkemmin kulttuuriympäristöä voidaan kuvata käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö. Kulttuuriympäristöön kuuluvat myös muinaisjäännökset ja perinnebiotoopit.

Käsite rakennettu kulttuuriympäristö viittaa sekä konkreettisesti rakennettuun ympäristöön että maankäytön ja rakentamisen historiaan ja tapaan, jolla se on syntynyt. Rakennettu kulttuuriympäristö muodostuu yhdyskuntarakenteesta, rakennuksista sisä- ja ulkotiloineen, pihosta, puis-

toista sekä erilaisista rakenteista (kuten esim. kadut tai kanavat). Rakennusperintö on pääsääntöisesti synonyymi rakennetulle kulttuuriympäristölle, joskus käsitettä käytetään tarkoittaen erityisesti vanhoja rakennuksia.

Rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaisemien arvoa määriteltäessä puhutaan mm. historiallisista, rakennushistoriallisista, arkkitehtonisista, rakennusteknisistä, taiteellisista ja maisemallisista arvoista. Kohteen arvon määrittämisessä (arkikielessä myös arvottaminen) käytetään vakiintuneita kriteerejä. Alueiden ja kohteiden hoito ja suojelu perustuu tunnistettuihin arvoihin ja niiden valtakunnalliseen, maakunnalliseen tai paikalliseen merkittävyyteen. (*Kulttuuriympäristön käsitteet, Ympäristöministeriö ja Museovirasto*).

Seuraavilla sivuilla esitellään eri tasoilla arvotettuja kulttuuriympäristöjä ja -kohteita.

Kiinteät muinaisjäännökset.

5.1 KIIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET

Muinaisjäännökset ovat maisemassa tai maaperässä säilyneitä rakenteita ja kerrostumia, jotka ovat syntyneet paikalla kauan sitten eläneiden ihmisten toiminnasta. Kiinteät muinaisjäännökset ovat usein maastossa silmin havaittavissa ja selvästi erottuvia, kuten hautaröykkiöt, uhrikivet,

linnavuoret, jätinkirkot, jätulintarhat ja puolustustalaitteet. Toisena ryhmänä ovat maanalaiset kiinteät muinaisjäännökset, kuten asuin- ja työpaikat sekä ruumishaudat. Kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain rauhoittamia. Laissa käytetään sekä kiinteä muinaisjäännös että muinaisjäännös -käsitettä tarkoittamaan samaa asiaa. (Kulttuuriympäristön käsitteet, Ympäristöministeriö ja Museovirasto).

MUSEOVIRASTON MUINAISJÄÄNNÖSREKISTERI MJR:

1. **Korsholma, Linnanvallit.**
MJR 499500009, pkoo: 7007254 ikoo: 3233539 Z/m.mpy alin: 5,00 ylin: 10,00
2. **Djupkärrsbacken, Sundom, Översundom. Asumuksen pohja varhaiselta rautakaudelta.**
MJR 905010001, pkoo: 7003717 ikoo: 3223215 Z/m.mpy alin: 20,00 ylin: 22,00
3. **Västersvägen, Sundom, Översundom. Ns. rakkakuoppa kivikossa.**
MJR 905010002, pkoo: 7003282 ikoo: 3222712 Z/m.mpy alin: 20,00 ylin:
4. **Sundom-Öjen, Yttersundom, Öjen. Kolme kompassiruusu kalliolla.**
MJR 905010003, pkoo: 7007571 ikoo: 3225325 Z/m.mpy alin: 12,00 ylin:
5. **Västervik-Morisberg, Västervik. Kompassiruusu kalliolla.**
MJR 905010004, pkoo: 7018106 ikoo: 3225760 Z/m.mpy alin: 12,00 ylin:
6. **Kyan 1, Laajametsä. Luonnonkivaita.**
MJR 1000000048, pkoo: 7005202 ikoo: 3236950 Z/m.mpy alin: 10,00 ylin:
7. **Kyan 2, Laajametsä. Luonnonkivaita.**
MJR 1000000049, pkoo: 7005307 ikoo: 3236811 Z/m.mpy alin: 7,50 ylin:
8. **Hattnötbacken, Runsor. Luonnonkivaita.**
MJR 1000000050, pkoo: 7005120 ikoo: 3234307 Z/m.mpy alin: 7,50 ylin:
9. **Suvilahti Patteriniemi. Tykkipatterivarustukset.**
MJR 1000001928, pkoo: 7007610 ikoo: 3230222 Z/m.mpy alin: ylin:
10. **Öjberget, Sundom. Kivikautinen asuinpaikka.**
MJR 1000 00 5309, pkoo: 7004082 ikoo: 3226274 Z/m.mpy alin: 47,50 ylin:
11. **Vanha Vaasa.**
MJR 1000006122, pkoo: 7007626 ikoo: 3233619 Z/m.mpy alin: ylin:
12. **Majakkakivi, Risö. Merimerkki.**
MJR 1000 00 6184, pkoo: 7007138 ikoo: 3231660 Z/m.mpy alin: ylin:
13. **Surbrunnen/Kuninkaanlähde, Runsor. Luonnonlähde.**
MJR 1000007602, pkoo: 7006866 ikoo: 3234428 Z/m.mpy alin: 3,00 ylin:
14. **Kvarnbacken, Kråklund. Asutuksen jäänteitä 1600-luvulta lähtien.**
MJR 1000007604, pkoo: 7007560 ikoo: 3234422 Z/m.mpy alin: ylin:
15. **Pikitehdas, Pitkämäki.**
MJR 1000007605, pkoo: 7007994 ikoo: 3232045 Z/m.mpy alin: ylin:
16. **Svartö, Sundom. Laivatelakka.**
MJR 1000007606, pkoo: 7006255 ikoo: 3228727 Z/m.mpy alin: ylin:
17. **Hovioikeudenmetsä.**
MJR 1000011469, pkoo: 7007037 ikoo: 3233818 Z/m.mpy alin: 7,50 ylin: 15,00
18. **Vanhan Vaasan kanaali.**
MJR 1000011673, pkoo: 7007578 ikoo: 3233263 Z/m.mpy alin: ylin:
19. **Isolahti. Vanha louhos.**
MJR 1000011790, pkoo: 7013774 ikoo: 3227994 Z/m.mpy alin: ylin:
20. **Gerbyviken, Gerby. Tykkiasema.**
MJR 1000012377, pkoo: 7013942 ikoo: 3227200 Z/m.mpy alin: ylin:
21. **Vanhan Vaasan satama.**
MJR 1000013397, pkoo: 7007180 ikoo: 3232000 Z/m.mpy alin: 5,00 ylin:
22. **Alkulan tila.**
MJR 1000013398, pkoo: 7008370 ikoo: 3233690 Z/m.mpy alin: ylin:
23. **Höstvesi. Asuinpaikka.**
MJR 1000013412, pkoo: 7008895 ikoo: 3235938 Z/m.mpy alin: ylin:
24. **Jämtläningsberget. Maihinnousupaikka.**
MJR 1000017225, pkoo: 7004096 ikoo: 221213 Z/m.mpy alin: Z/m.mpy ylin:

<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

5.2 VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET

Valtioneuvoston vuoden 1995 periaatepäätöksessä nimetyt 156 aluetta. Nämä alueet ovat valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevas-

sa valtioneuvoston päätöksessä (30.11.2000) kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevissa erityistavoitteissa tarkoitettuja alueiden käytön suunnittelun lähtökohtia. (Kulttuuriympäristön käsitteet, Ympäristöministeriö ja Museovirasto).

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

- 1 Söderfjärden
- 2 Vanha Vaasa / Gamla Vasa

Söderfjärden.

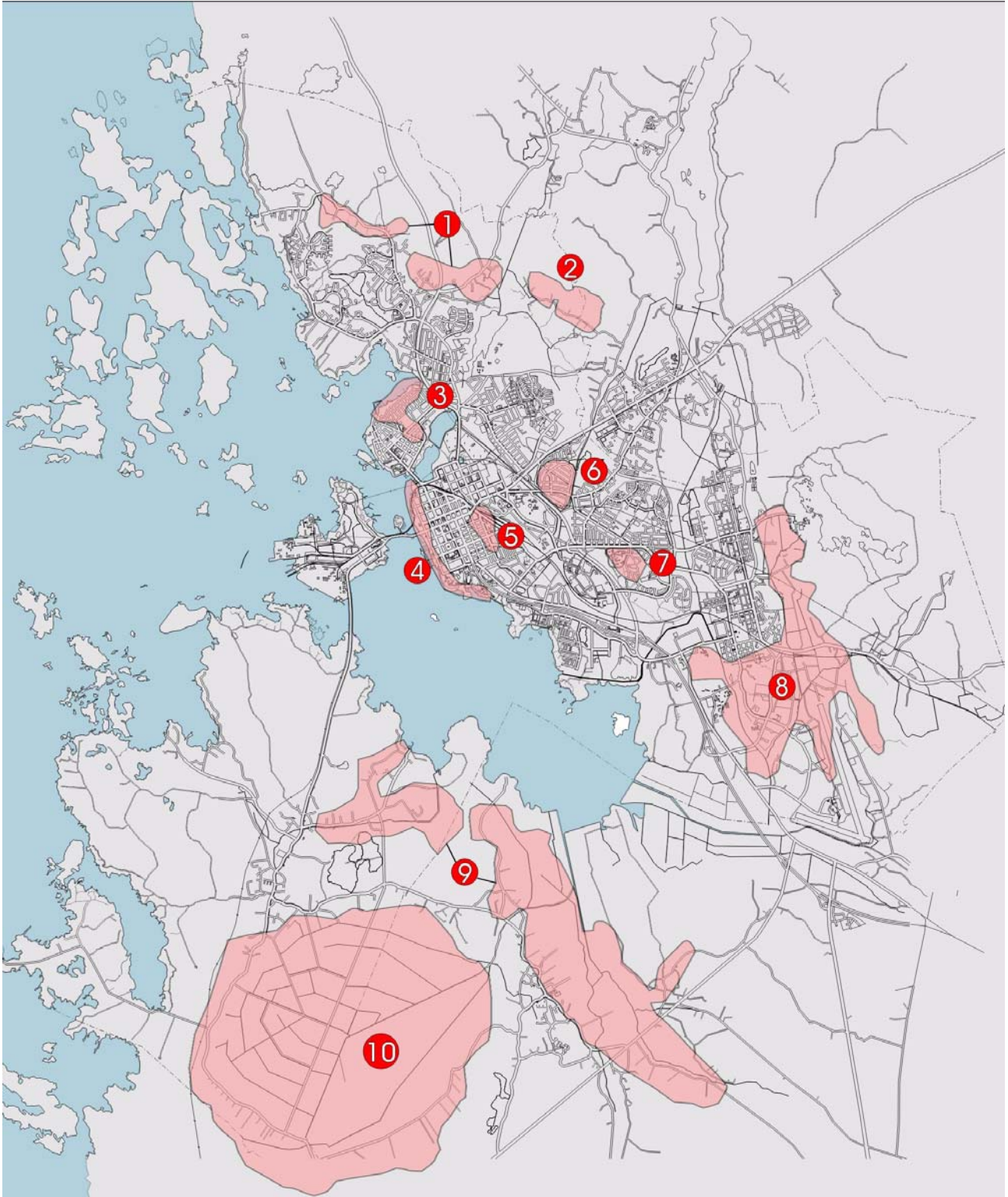

Vanha Vaasa.

Vanha Vaasa.

5.3 SEUTUKAAVAN 1995 MUKAISET KULTTUURIMAISEMA-ALUEET

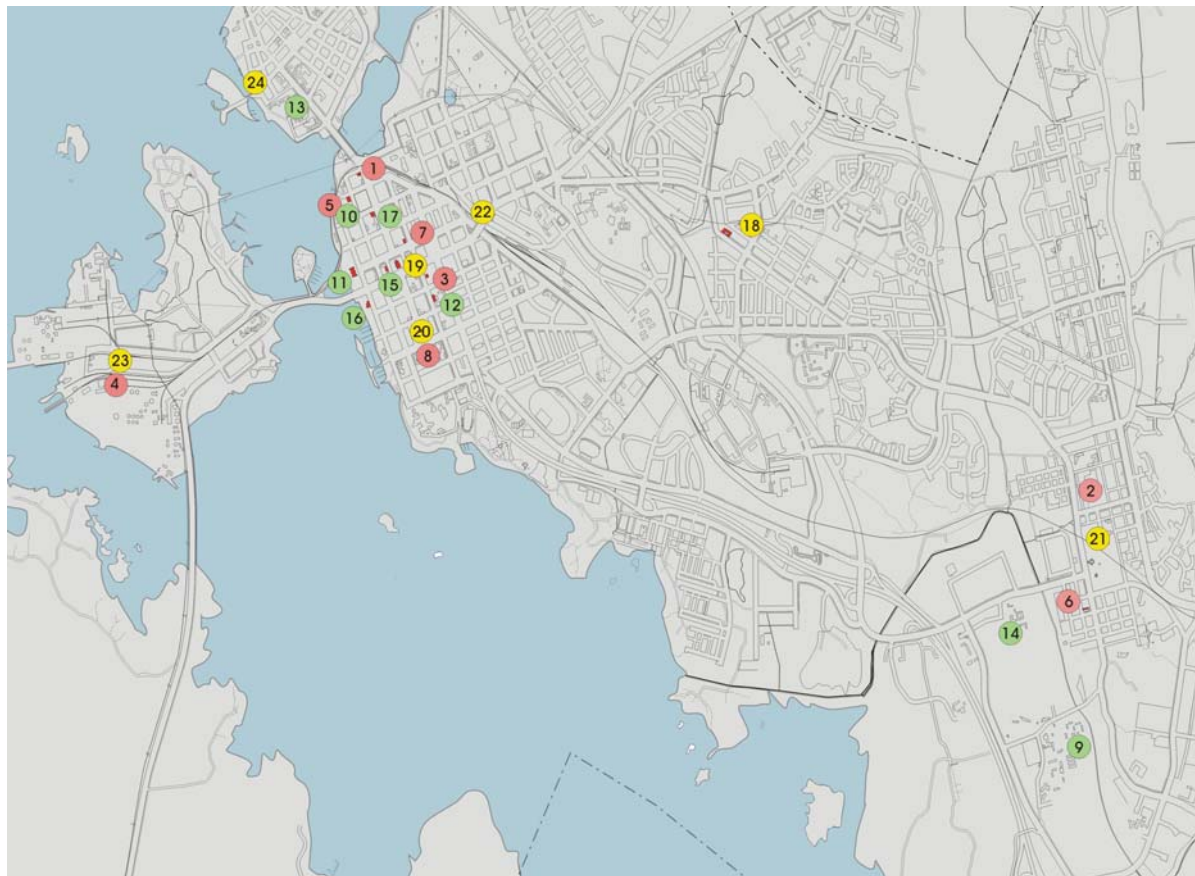
Seutukaavan 1995 mukaiset kulttuurimaisema-alueet.

1. Västervikin ja Gerbyn kulttuurimaisemat	6. Asevelikylä
2. Västerängen	7. Huutoniemen sairaala ja Neekerikylän ympäristö
3. Palosaaren Vikinga	8. Vanhan Vaasan kulttuurimaisema ja Norra Grundfjärden
4. Kaupunginranta	9. Österängen ja Näset
5. Kapsäkki	10. Söderfjärdenin aurinkokello

5.4 VALTION PÄÄTÖKSIIN SUOJELLUT RAKENNUKSET

Rakennussuojelulain 1 §:n mukaan kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi suojellaan kulttuurikehitykseen tai historiaan liittyviä raken-

nuksia, rakennusryhmiä ja rakennettuja alueita. Rakennussuojelulain mukaan (3-4 §) suojelu toteutetaan maankäyttö- ja rakennuslain säännösten nojalla asemakaavalla, rakennussuojelulailla, valtion omistamien rakennusten suojelusta annetulla asetuksella tai kirkkolailla.

Valtion päätöksiin suojellut rakennukset.

Rakennussuojelulailla (60:1985) suojellut rakennukset:

1. Kirkkopuistikko 2
2. Alkula
3. Raastuvankatu 11 (Carls & Carolinas hem)
4. Vaskiluodon asemarakennus
5. Koulukatu 2 (maaherran talo)
6. Lainajyvämakasiini, Vanha Vaasa
7. Hovioikeudenpuistikko 11 (ent. Waasan Osake Pankki)
8. Kasarmialue

Rakennussuojeluasetuksen 480:1985 nojalla suojellut rakennukset:

9. Korsholms skolor, Korsholman koulutila
10. Maaherrantalo
11. Vaasan hovioikeudentalo
12. Ent. Vaasan korkeakoulu (Raastuvankatu 31)
13. Vaasan yliopistoalue / Paloasema, pääkonttori, asuinrak.
14. Vanhan Vaasan sairaala
15. Vasa Övningsskolans gymnasium
16. Ent. Vesiyläioikeus
17. Ent. Åbo Akademin päärakennus

Kirkkolailla suojellut rakennukset:

18. Huutoniemen kirkko
19. Vaasan Pyhän Kolminaisuuden kirkko
20. Ortodoksinen kirkko, laki ortodoksisesta kirkosta

VR:n sopimussuojelukohteet:

21. Mustasaaren asema
22. Vaasan rautatieaseman alue
23. Vaskiluodon asema-alue

Merenkululaitoksen inventoinnin mukainen kohde:

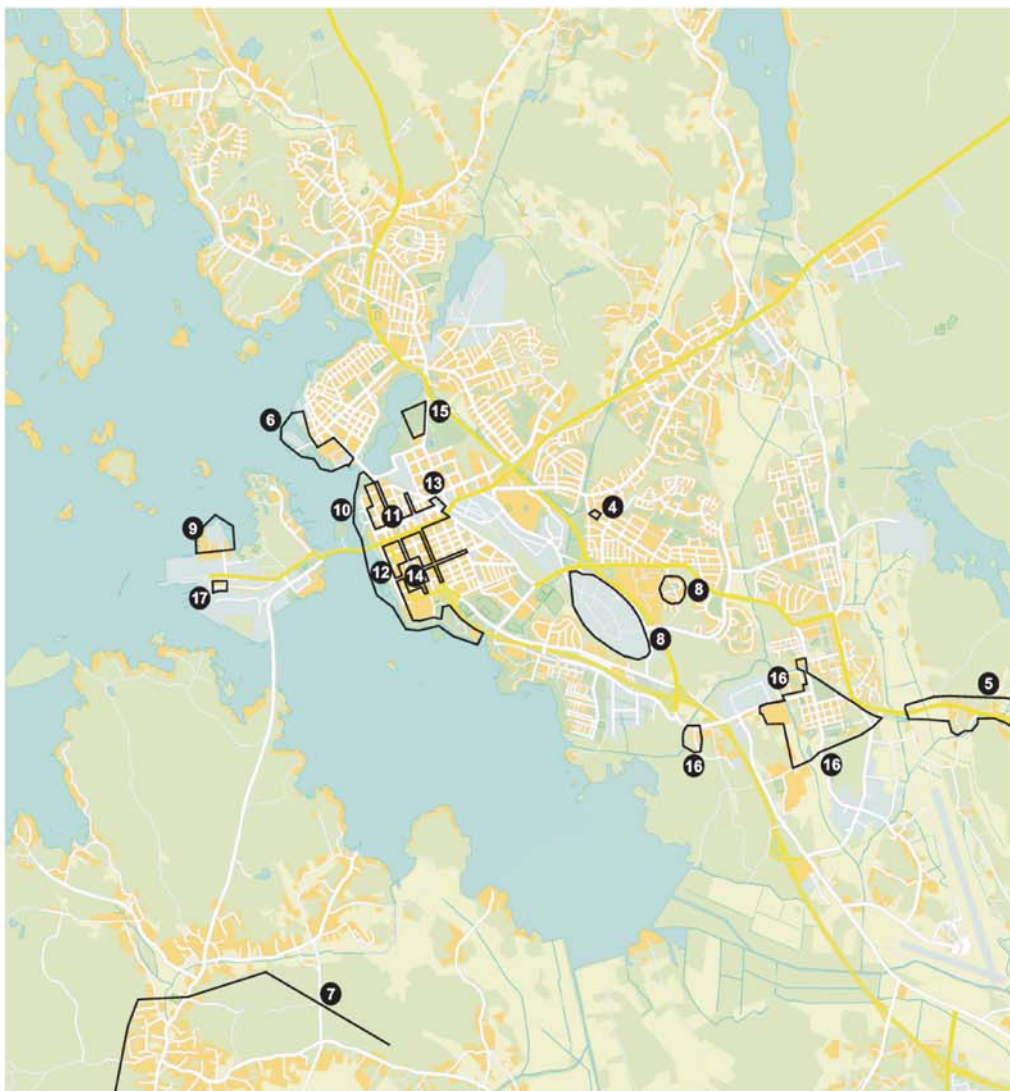
24. Palosaaren luotsiasema

5.5 VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Valtakunnallinen inventointi Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, Museovirasto 2009 (www.rky.fi), on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu valtakunnal-

listen alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi, joka korvaa vuoden 1993 inventoinnin valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamina alueiden käytön suunnittelun lähtökohtina.

Päätös on tullut voimaan 1.1. 2010. Vaasasta luetteloon kuuluvat seuraavat kohteet:

Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009).

- ④ Huutoniemen kirkko / Roparnäs kyrka
- ⑤ Höstveden raitti / Höstves bygata
- ⑥ Palosaaren historiallinen satama- ja tehdasympäristö / Brändö historiska hamn- och industrimiljö
- ⑦ Söderfjärdens viljely- ja kylämaisema / Söderfjärdens odlings- och bylandskap
- ⑧ Strömbergin teollisuus- ja asuinalue / Strömbergs industri- och bostadsområde
- ⑨ Suomen Sokerin tehdas asuinalueineen / Finska Sockers fabrik med bostadsområde
- ⑩ Vaasan Höyrymylly / Vasa ångkvarn
- ⑪ Vaasan keskuspuistikot ja palokadut / Esplanaderna och brandgatorna i Vasa centrum
- ⑫ Rantapuistovyöhyke julkisine rakennuksineen / Strandparkzonen med sina offentliga byggnader
- ⑬ Vaasan rautatieasema / Vasa järnvägsstation
- ⑭ Vaasan tarkkampungakasarmit / Vasa skarpskyttekaserner
- ⑮ Vaasan vanha hautausmaa / Vasa gamla begravningsplats
- ⑯ Vanha Vaasa ja Mustasaaren kirkko / Gamla Vasa och Korsholms kyrka
- ⑰ Vaskiluodon rautatieasema / Vasklots järnvägsstation

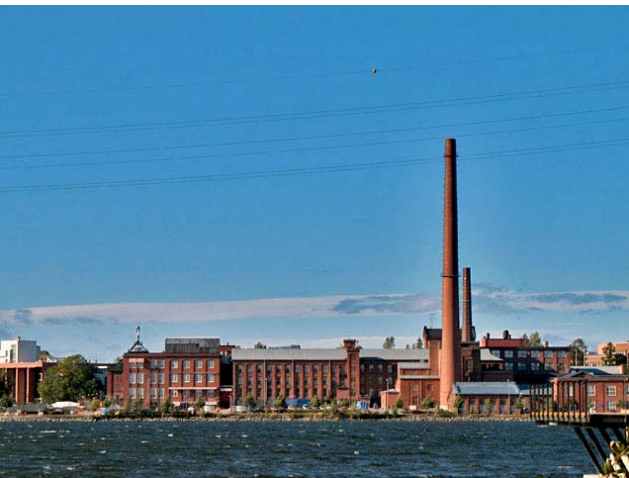
Vaasan keskuspuistikot.

Vaasan Höyrymölly.

Vaasan tarkkampusrakennus.

Palosaaren tehdasympäristö.

Hovioikeudenpuistikko.

Mustasaaren kirkko.

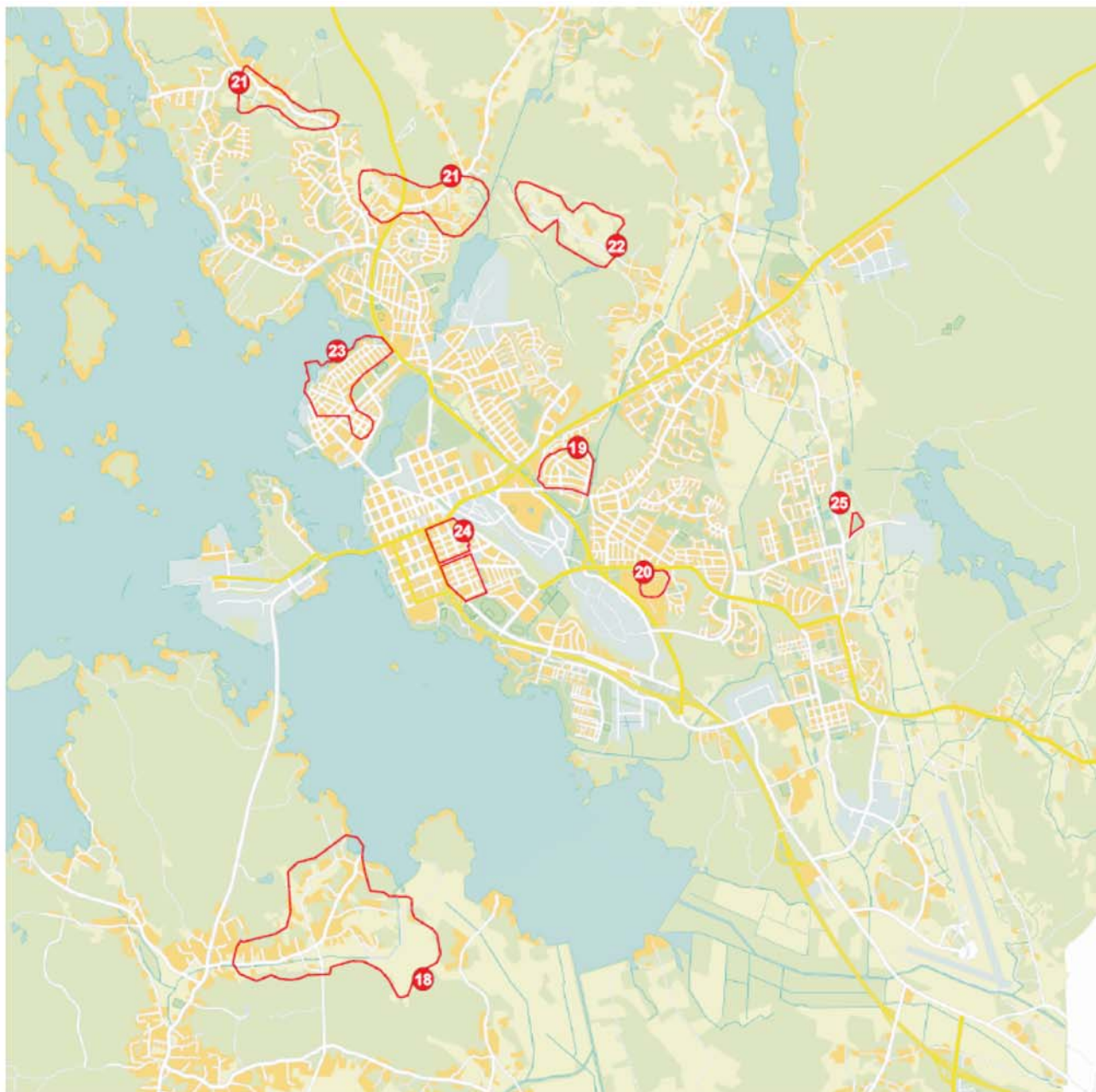

Höstveden raitti.

5.6 MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö on asiantuntijaviranomaisten

määrittelemä maakunnan ominaisluonnetta ja erityispiirteitä ilmentävä rakennettu kulttuuriympäristö. (Kulttuuriympäristön käsitteet, Ympäristöministeriö ja Museovirasto).

Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (Vaasan rannikkoseudun seutukaava 1995).

- 18** Östergränden ja / och Näset
- 19** Asevelikylä / Vapenbrödraby
- 20** Huutoniemen sairaala / Roparnäs sjukhus
- 21** Västervikin ja Gerbyn kulttuurimaisemat / Kulturlandskap i Västervik och Gerby
- 22** Västerängen
- 23** Palosaaren Vikinga / Vikinga, Brändö
- 24** Kapsäkki / Kappsäcken
- 25** Vanhan Vaasan hautausmaa / Gamla Vasa begravningsplats

Vikinga.

Kapsäkki. Kuva: Christine Bonn.

Kapsäkki.

Asevelikylä.

Västervik.

Näset. Kuva: Toni Lustila.

Huutoniemen sairaala. Kuva: Christine Bonn.

5.7 ARVOKKAAT KULTTUURIYMPÄRISTÖT JA KAAVASUOJELU

Kaavasuojelulla tarkoitetaan maankäyttö- ja rakennuslain nojalla kaavoissa rakennetun kulttuuriympäristön ominaisluonteen ja erityispiirteiden säilymistä turvaamiseksi annettavia suojelumääräyksiä ja -merkintöjä, SR, sr tai /s-merkintä. Maankäyttö ja rakennuslain mukaan rakennetun kulttuuriympäristön säilymistä turvaamiseksi voidaan antaa maakuntakaavassa (30 §), yleiskaavassa (41 §) ja asemakaavassa (57 §) suojelumääräyksiä.

Seuraavassa esitetään karttayhteenvetona eri tasoilla arvotetut rakennetut kulttuuriympäristöt sekä yleiskaava 2030:ssä esitetyt arvokkaat kulttuuriympäristöt ja -kohteet, jotka tulee ottaa huomioon kohteiden asemakaavoja laadittaessa. Uudemman rakennuskannan, pääosin v. 1945 jälkeisen ajan rakennusinventoinnit ovat yleiskaavaa tehtäessä osittain puutteelliset. Modernin rakennusperinnön inventointeja jatketaan ja niiden huomioonottaminen on mahdollista tulevissa asemakaavoissa.

Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut maisema-alueet

- 1 Söderfjärden
- 2 Vanha Vaasa / Gamla Vasa

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

- 3 Norra grundfjärden

Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009):

- 4 Huutoniemen kirkko / Roparnäs kyrka
- 5 Höstveden raitti / Höstves bygata
- 6 Palosaaren historiallinen satama- ja tehdasympäristö / Brändö historiska hamn- och industrimiljö
- 7 Söderfjärdenin viljely- ja kylämaisema / Söderfjärdens odlings- och bylandskap
- 8 Strömbergin teollisuus- ja asuinalue / Strömbergs industri- och bostadsområde
- 9 Suomen Sokerin tehdas asuinalueineen / Finska Sockers fabrik med bostadsområde
- 10 Vaasan Höyrymylly / Vasa ångkvarn
- 11 Vaasan keskuspuistikot ja palokadut / Esplanaderna och brandgatorna i Vasa centrum
- 12 Rantapuistovyöhyke julkisine rakennuksineen / Strandparkzonen med sina offentliga byggnader
- 13 Vaasan rautatieasema / Vasa järnvägsstation
- 14 Vaasan tarkkampujakasarmit / Vasa skarpskyttekaserner
- 15 Vaasan vanha hautausmaa / Vasa gamla begravningsplats
- 16 Vanha Vaasa ja Mustasaaren kirkko / Gamla Vasa och Korsholms kyrka
- 17 Vaskiluodon rautatieasema / Vasklots järnvägsstation

Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (Maakuntakaava 2010):

- 18 Östergränden ja / och Näset
- 19 Asevelikylä / Vapenbrödraby
- 20 Huutoniemen sairaala / Roparnäs sjukhus
- 21 Västervikin ja Gerbyn kulttuurimaisemat / Kulturlandskap i Västervik och Gerby
- 22 Västerängen
- 23 Palosaaren Vikinga / Vikinga, Brändö
- 24 Kapsäkki / Kappsäcken
- 25 Vanhan Vaasan hautausmaa / Gamla Vasa begravningsplats

Paikallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt:

- 26 Hietalahden omakotitaloalue / Sandvikens egnahemshusområde
- 27 Palosaaren osa joka ei kuulu valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaisiin alueisiin / Den del av Brändö vilken varken hör till nationellt eller för landskapet värdefulla miljöer
- 28 Sundomin kyläasutus / Sundom bybosättning
- 29 Pienkylä / Lillby
- 30 Kuulahden huvila-alue / Månvikens villaområde
- 31 Strömsö
- 32 Niemeläntien rantavyöhyke / Uddnäsvägens strandzon
- 33 Alkula
- 34 Väderskatanin huvila-alue
- 35 Svartön varvi ja vanhat huvilat

Vanha Vaasa, Thölberginkadun länsipään kauppiaiden ”makasiinipohja” 1750-luvulta.

Vanha Vaasa

Vanha Vaasa muodostaa kaupungin lähes täydellisesti hävittäneestä palosta vuonna 1852 ja myöhemmästä jälleenrakentamisesta huolimatta valtakunnallisesti merkittävän ja yhtenäisen aluekokonaisuuden. Säilyneiden kaupunkirakenteellisten elementtien (katuverkko, julkiset tilat ja ympäröivä maisemarakenne) kautta voidaan hahmottaa kustavilaisen ajan hävinnyt kaupunkirakenne. Kaikkien näiden säilyneiden rakennusten ja ympäristökokonaisuuksien voidaan katsoa olevan valtakunnallisesti arvokkaita.

MERKITTÄVIMMÄT SUOJELUKOhteet:

- 1 Hovioikeus/Mustasaaren kirkko sekä siihen liittyvä puistoakseli ja kirkkopiha ulkorakennuksineen
- 2 Falanderin talo
- 3 Tullitupa
- 4 Vanhan Vaasan sairaala
- 5 Hagan pappila
- 6 Säilynyt katu- ja korttelirakenne
- 7 Vanhan Vaasan lainajyvämäkasiini
- 8 Kruununtila/Mustasaaren maatalouskoulu
- 9 Palosaaren Sunti/Vanhan Vaasan ulkosatama makasiinirakennuksineen
- 10 Alkulan tila
- 11 Vanhan Vaasan asemarakennukset ympäristöineen, huolimatta myöhemmästä toteutusajanjaksostaan.
- 12 Pyhän Marian kirkon rauniot
- 13 Patteriniemi
- 14 Vanhan Vaasan vallit
- 108 Antell

Hovioikeus / Mustasaaren kirkko.

Setterbergin Vaasa 1855-1890

Alueiden ja rakennusten arvo perustuu sekä Vaasassa käytettyyn poikkeukselliseen empirekaavamalliin, joka on kestänyt hyvin myöhempiin kaupunkimalleihin nojaavan uudisrakentamisen, että Setterbergin voimakkaaseen henkilökohtaiseen panokseen kaupungin kaavoittajana, julkisten ulkotilojen luoja ja rakennussuunnittelijana.

MERKITTÄVÄT SUOJELUKOhteet:

- 15 Alkuperäisen asemakaavan mukaiset puistikot, palokadut, julkiset torit ja puistot sekä koko rantapuistovyöhyke sekä niihin ajallisesti tai kaupunkikuvallisesti liittyvät rakennukset.
- 16 Kapsäkki
- 17 Vaasan rata ja siihen liittyvä rakennuskanta osana kaupunkikuvaa
- 18 Vaasan kasarmialue rakennuksineen
- 19 Vaasan Puuvilla Oy:n alue (Finlayson) Palosaarella

Entinen komentajan asuinrakennus. Valmistunut vuonna 1881. (Kasarmintori).

- 20 Puuvillatehdas, naisten asuntola 1857
- 21 Puuvillatehdas, miesten asuntola 1858
- 22 Leison Café, Wolffintie 36
- 23 Puuvillatehdas 1857, Wolffintie 36
- 24 Tri Hartmanin talo 1862, Kirkkopuistikko 1
- 25 Wasastjernan talo 1863-65, Koulukatu 2
- 26 Levonin talo 1861, Rantakatu 2
- 27 Puinen asuintalo 1858, Rantakatu 3
- 28 Setterbergin talo 1856, Rantakatu 6
- 29 Rantapaviljonki 1869, Rantapuisto
- 30 Byholmin talo 1858, Raastuvankatu 7
- 31 Puutalo 1860, Raastuvankatu 11
- 32 Hovioikeus 1855-1862, Rantapuisto
- 33 Raatihuone 1856, Koulukatu 31
- 34 Kaupungin kirkko 1857, Kirkkopuisto
- 35 Puutalo 1859, Raastuvankatu 32
- 36 Moen talo 1861, Vaasanpuistikko 12
- 37 Puutalo 1861, Raastuvankatu 30
- 38 Piharakennus 1862, Vaasanpuistikko 10
- 39 Lindebäckin talo, nyk. hallintotalo 1858-1863
- 40 Carls och Carolinas hem 1869, Raastuvank. 23
- 41 Puinen asuintalo, Ukkokoti 1861, Rauhankatu 11
- 42 Puutalo 1862, Kirkkopuistikko 25
- 44 Puurakennus 1861, Pitkäkatu 54
- 45 Rapattu puutalo 1862, Kirvesmiehenkatu 3
- 46 Puurakennus 1862, Kirvesmiehenkatu 4
- 47 Ortodoksinen kirkko 1857-1862, Kasarmintori
- 48 Kruununmakasiini 1865-1868, Rantapuisto

Setterbergin suunnittelemat vielä jäljellä olevat rakennukset.

Stenforsin kausi 1890 - 1920

A.W. Stenfors vaikutti merkittävästi Vaasan kaupunkikuvan kehittymiseen vuosisadan vaihteessa, jolloin perinteinen matala puurakentaminen väistyi keskusta-alueella uuden rakennusjärjestyksen salliman tehokkaamman kivirakentamisen tieltä.

Sosiaalipainotteista asuntorakentamista työväenasuntoineen edustaa Vaasassa yhtenäisimmillään Vöyrinkaupungin kaupunginosa. Kaupunginosa heijastaa keskikaupungin ajallisesti vanhempaa ja suurelta osin hävinnyttä palokatuihin tukeutuvaa puutalorakentamista.

Vuosisadan vaihteen merkittävät sosiaaliset uudistukset heijastuivat julkisen rakentamisen määrään ja laatuun. Koululaitoksen kehittyminen sekä panostukset terveydenhuoltoon synnyttivät uudentyypistä rakentamista.

MERKITTÄVIMMÄT SUOJELUKOhteet:

- 49 Kaupunginsairaalan tiilirakennukset, Hietalahdenk. 2-4
- 50 Kunnallissairaala, Klemetsöhemmet ja Boijesbacken, Klemettilä
- 51 Ruotsalainen tyttölyseo, Kirkkopuistikko 12
- 52 Vaasan korkeakoulu, Raastuvankatu 31
- 53 Kauppapuistikon ala-aste, Kauppapuistikko 22
- 54 Palosaaren kansakoulu, Wolffintie 25
- 55 Tyttölyseo, Kirkkopuistikko 27
- 56 Lennart Backmannin talo, Rantakatu 3, osana rantapuistovyöhykettä
- 57 A. Schaumanin talo, Rantakatu 4, osana rantapuistovyöhykettä
- 58 Viktor Ekin talo, Rantakatu 4, osana rantapuistovyöhykettä
- 59 Vesiylöikeus osana rantapuistovyöhykettä
- 60 Piispasen talo, Rantakatu 21, osana rantapuistovyöhykettä

- 61 Bragen kotiseutumuseo, osana rantapuistovyöhykettä
- 62 Myntin talo, Koulukatu 18
- 63 Kipinä, Hovioikeudenpuistikko 5
- 64 Tikanojan taidekoti, Koulukatu 24
- 65 As. Oy Vaasanpuistikko 4, Vaasanpuistikko 4
- 67 Poliisilaitos, Raastuvankatu 30, osana korttelikokonaisuutta
- 68 Vesitorni, Raastuvankatu 30, osana korttelikokonaisuutta
- 69 Vaasan-Osake-Pankki, Raastuvankatu 24
- 70 Vasaborg, Raastuvankatu 21
- 71 C.J. Hartmanin talo, Kauppapuistikko 12
- 72 Commerce, Alatori, osana torialuetta
- 73 Kauppahalli, Vaasanpuistikko 18
- 74 Kirvesmiehenkatu 2
- 75 Kosken talo, Pitkäkatu 66
- 76 Vaasan Villatavaratehdas, Asemakatu 10
- 77 Onkilahden suomalainen kansakoulu, Vuorikatu 7, osana Vöyrinkaupungin aluetta
- 78 Onkilahden konepaja, osana Vöyrinkaupungin aluetta
- 79 Palosaaren kirkko, Kapteeninkatu 18
- 80 Suomen Sokeri Oy, Vaskiluoto
- 81 Vaskiluodon huvila ja vapaa-ajanalueet
- 107 Prästudden

1920-luvun klassismi

Vuosien 1920-1930 välille ajoitetun klassistisen kauden rakennuskanta on Vaasassa melko vähäistä ja valtakunnallisesti merkittävät yksittäiset kohteet liittyvät pääosin aiempiin aluekokonaisuuksiin.

MERKITTÄVIMMÄT SUOJELUKOhteet:

- 82 Hietalahden omakotialue, korttelit 9-13 ja 14
- 83 Suomen Sokerin työväenasunnot, osana teollisuusaluetta
- 84 Palosaaren kirjasto ja tori
- 85 Unitas, osana torialuetta
- 86 Vaasan Puuvilla Oy:n konttorirakennus, osana teollisuusaluetta

Kellosepätkatu 19.

Talonpoikaisrakentaminen

Vaasaa ympäröivä maaseutualue on pinta-alaltaan suhteellisen pieni ja alueella sijaitsevat kyläyhteisöt rakentamistavaltaan ja tilamuodokseltaan melko pirstoutuneita. Alueella sijaitsee muutamia rakennustavaltaan ehjiä pihapiirejä, kuten Runsorin Storgårds ja Höstveden Finne, mutta niillä ei ole yksittäisinä kohteina laajempaa valtakunnallista merkitystä. Miljöoarvoiltaan merkittävän poikkeuksen Vaasaa ympäröivästä maaseuturakentamisesta tekee kuitenkin Sundomin Söderfjärdenin alue, joka on rakentunut peltoviljelyyn vallatun selkeästi hahmotettavan, halkaisijaltaan 5-6 km laajan meteoriittikraaterin ympärille. Alueen rakentamisessa ja muussa hyödyntämisessä ilmenee kauniilla ja omaperäisellä tavalla talonpoikaisrakentajien kyky käyttää hyväkseen luonnon ympäristön tarjoamia topografisia ja mikroilmastollisia erityispiirteitä. Söderfjärdenin muo-

dostamaa kulttuurimaisemaa sekä alueella säilynyttä alkuperäistä rakennuskantaa, johon kuuluvat mm. peltoaukean ladot, vuodelta 1926 peräisin oleva pumppuasema, Arholmintien varressa oleva Södersundin tuulimylly sekä osa alueen maalaistaloista pihapiireineen, voidaan tämän johdosta perustellusti pitää valtakunnallisesti arvokkaana miljöökokonaisuutena. 'Akavabacken' Sundomin keskustassa taas on esimerkki kyläasutuksen onnistuneesta täydennysrakentamisesta. Osa Gerbyn Lillbystä edustaa vanhinta rakentamista Vaasassa.

MERKITTÄVIMMÄT SUOJELUKOhteet:

- 87 Storgårds
- 88 Finne
- 89 Söderfjärden
- 91 Södersundin tuulimylly
- 92 "Akavabacken"
- 93 Lillby

Östergränden, Sundom.

Funktionalismi sekä jälleenrakennuskauden arkkitehtuuri ja modernismi

Vuosien 1928-1939 funktionalistisen kauden sekä vuosien 1939-1960 välisen jälleenrakennuskauden merkittävä rakennuskanta on Vaasassa melko niukkaa, mutta varsinkin jälleenrakennuskauden osalta rakentamisessa on muodostettu tietoisesti selkeitä aluekokonaisuuksia, joiden arvo perustuu pitkälti säilyneeseen yhtenäiseen ja harkittuun rakennustapaan.

MERKITTÄVIMMÄT SUOJELUKOhteet:

- 94 Valkolinna
- 95 Askon talo osana torialuetta
- 96 SOK
- 97 ABB Strömbergin tehdasalue
- 98 ABB Strömbergin työväen asuntoalue 'Neekerikylä'
- 99 KOPin talo
- 100 Lassila Tikanojan liiketalo
- 101 Suomen Pankki
- 102 Asevelikylä
- 103 Hietalahden omakotialue
- 104 Vaasan Saton kortteli ja Malmönkadun kerrostalot Hietalahdessa
- 105 Aarno Ruusuvuoren 1963 suunnittelema Huutoniemen kirkko
- 106 Simo ja Käpy Paavilaisen suunnittelema Vaasan yliopistoalue
- 109 Radioasema

Yliopistoalue.

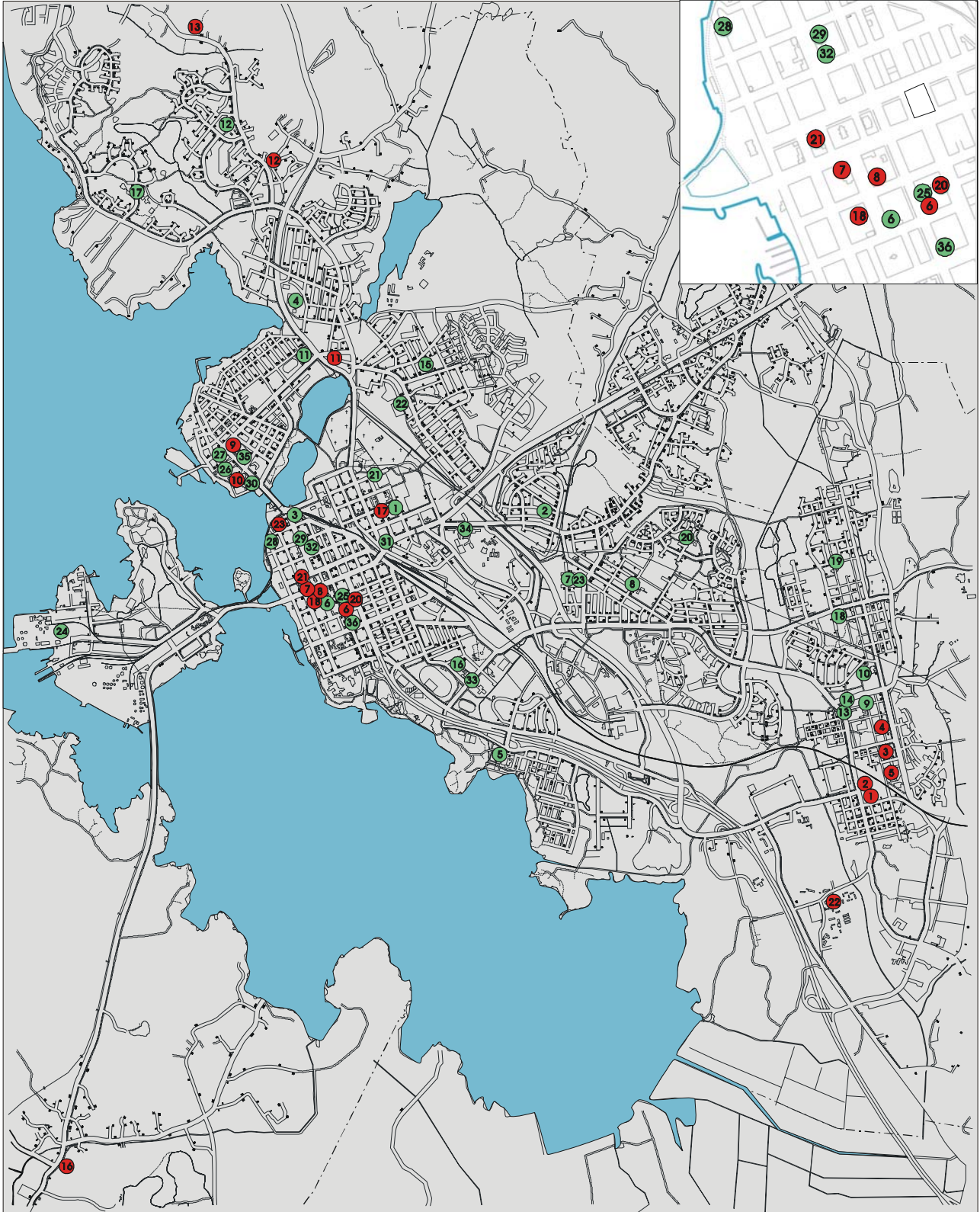
LÄHTEET

Raportti perustuu seuraaviin, Vaasasta tehtyihin inventointeihin ja kulttuuriympäristöselvityksiin:

1. Kappelinmäen vanhan hautausmaan inventointi, 1966.
2. Vaasa, rakennusperinneselvitys aloitettu, 1979.
3. Suomen kaupunkilaitoksen historia 2, 1982, s. 235-236.
4. Parempaan pientaloasumiseen asuntomessut Suomessa. 1983. Rakennuskirja Oy.
5. Vaasan Puuvilla Oy:n rakennushistoriallinen selvitys, Juhani Hallasmaa, Kaupunkisuunnittelu 1987.
6. Vanha Vaasa, palossa säilynyttä kaupunkia, 1987.
7. Vaasalaisia teollisuusrakennuksia I, 1988.
8. Vaasan kaupungin rakennusperinneselvitys - Värdefulla byggnader i Vasa, 1988.
9. Murmursunds allehanda 1965, 1978, 1986, 1989.
10. Industribyggnader i Vasa II, 1991.
11. Gerby-Vestervik i gången tid I-III, Skinnar Leif m.fl. 1985, 1987, 1992.
12. Hietalahti Sandviken kaupunginosa Vaasassa. Historiikki 1350-1992. 1992. Lars Sundqvist ym. Vaasa.
13. Utredning över byggnadstraditionen i Vasa, 1993.
14. Vaasan Ev.lut. seurakuntien hautausmaiden inventointi, 1993.
15. Byn som steg ur havet. Sundoms historia, osa I. 1994. Bertel Nygård m.fl. Vaasa.
16. Damnbrunngården, byggnadsinventering, 1995.
17. Huutoniemen sairaalan rakennushistoriallinen selvitys, arkkit.yo Roope Rissanen, Kaupunkisuunnittelu 1995.
18. Suvilahden rakennusinventointi; Kuparisaari, Pikisaari, Patteriniemi, Gräsholmarna, Beckbruks-holmar, 1995.
19. Susanne Öst, Byggnadsinventering Gerby, Lillby, Österbottens museum 1995.
20. Aseveljien perintö. Vaasan asevelikylän 50-vuotishistoriikki. 1996. Jussi Kangas. Vaasa.
21. Ekologinen lähiöuudistus Vaasan Ristinumelle - suunnittelukilpailu. Lyhennelmä arvostelu-pöytäkirjasta 25.05.1996.
22. Vaasan kasarmialue - rakennushistoriallinen tutkimus, Katarina Andersson, Pohjanmaan museo 2006.
23. Huvila-alueinventointi: Västervik, Gerby ja Isolahti, 1997.
24. Tehtaan asunnot Vaasassa, Puuvillatehtaan, Sokeritehtaan ja Strömbergin työsuhteasunnot 1997.
25. Alvar Aalto - Tuotanto Pohjanmaalla, 1998.
26. Kiireelliseksi luokitellut erillisinventoinnit, 1997 alkaen.
27. Vaasan puistot ja puutarhat, 1998.
28. XVII:n kaupunginosa, Palosaaren salmen ja Mansikkasaaren rakennusinventoinnin täydennys, 1998.
29. Rakennusperinneselvitys II - Värdefulla byggnader II, Pohjanmaan museo ja Kaupunkisuunnittelu, 1999.
30. Vaasan Söderfjärdenin alueinventointi, Pohjanmaan museo 1999.
31. Wanha Pakka - Huutavanmäen - Huutomäen - Huutoniemen historiaa asiakirjojen ja haastattelujen pohjalta, Jussi Kangas 1999.
32. Strömberg Park, Liisa Ikonen, Kaupunkisuunnittelu 2001.
33. Kotirannan kaupunginosa rakennusinventointi, Pohjanmaan museo 2002.
34. Strömberg Park - rakennushistoriallinen selvitys, Tuija Mikkonen ja Katarina Andersson, Pohjanmaan museo 2002.
35. Arvokkaita sisätiloja Vaasassa; Länsi-Suomen ympäristökeskus 2003.

36. Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan perinnemaisemat, 2003.
37. Sundomin rakennusinventointi, alueinventointikertomus Kaj Höglund, Pohjanmaan museo 1996-2003.
38. Vetokannaksen kaupunginosan rakennusinventointi, 2003 (päivittyvä).
39. Kohti luonnonmukaisempaa taajamahydrologiaa, Ahponen Hannele 2003.
40. Hovioikeuden puistot ja ryytimaat, vihreää arkkitehtuuria Pohjanmaalla, 2004.
41. Isolahden pohjukka lähialueineen, rakennusinventointi, Pohjanmaan museo 2004.
42. Klemmettilä eteläinen, asemakaavan rakennusinventoinnit / Päivi Korkealaakso, Kaupunkisuunnittelu 2004.
43. Suuntaviivoja, Pohjanmaan arkkitehtuuri 1900-luvulla, 2005.
44. Vaasan kasarmialueen periaatetasoinen maisemasuunnitelma, Marketta Nummijärvi, Kaupunkisuunnittelu 2005.
45. Suvilahden kulttuuriympäristön täydennysinventointi, Annukka Rajala, Pohjanmaan museo 2005.
46. Vaasan inventoinnit, Pohjanmaan museo 2006.
47. Till fots genom byn. Promenadstråk i Gerby och Västervik. 2006. Gerby-Västervik hembygdsförening r.f. Vasa.
48. Chartografia Ostrobotnica, Heikki Rantatupa, 2006.
49. Vanhan Vaasan sairaala - kulttuurihistoriallinen selvitys, Juha-Matti Märijärvi, Pöyry Enviroment Oy 2007.
50. Vanha Vaasa - kaupunkiarkeologinen tutkimus, Päivi Hakanpää, Museovirasto 2007.
51. Långskogen - kulttuurimaisemainventointi, Annika Harjula, Pohjanmaan museo ja Kaupunkisuunnittelu 2007.
52. Höstves: Kulturlandskapsinventering, Annika Harjula, Pohjanmaan museo ja Kaupunkisuunnittelu 2007.
53. Gerby - Västervik: Saariston kulttuurimaisemainventointi, Annika Harjula, Pohjanmaan museo ja Kaupunkisuunnittelu 2007.
54. Dragnäsback - en småstad i staden. 2007. Ingalill Hagman m.fl. Vasa.
55. Sundomin saaristo, rakennusinventointi, Kaj Höglund, Pohjanmaan museo 2008.
56. Alkulan tila: Arkeologinen inventointi, Juha-Matti Lehto, Pohjanmaan museo 2008.
57. Palosaaren kampuksen ja salmen kulttuuriympäristöselvitys, Arkkitehtitoimisto Käpy ja Simo Paavilainen / Kaupunkisuunnittelu 2008.
58. Vaasan sisäsataman alueen ja kaupunginrannan kulttuuriympäristöselvitys, LRP - arkkitehdit / Kaupunkisuunnittelu 2008.
59. 1930-1950. Arkkitehtuurimme vuosikymmenet. 2008. Elina Standertskiöld. Suomen rakennustaiteen museo.
60. Kungsgården - en byggnadsinventering, Susanne Öst, Pohjanmaan museo 2009.
61. Klemmettilän laitosalue - rakennusinventointi, Susanne Öst, Pohjanmaan museo 2009.
62. Kulttuuriympäristöselvitys: Klemmettilä, Maasillan ja rautatien ylikäytävän välinen alue, Anne Majaneva-Virkola, Pohjanmaan museo 2009.
63. Rakennushistoriallinen tutkimus - Vaskiluoto, Susanne Öst, Pohjanmaan museo 2009.
64. Vanha Vaasa - rakennushistoriallinen tutkimus, Susanne Öst, Pia Hartvik, Hanna Kalliomaa, Pohjanmaan museo ja Kaupunkisuunnittelu 2009.
65. Hietalahden itäosan rakennusinventointi, Pia Hartvik - Susanne Öst, Pohjanmaan museo 2009.

LIITE 1. Vaasan koulut

Vaasan koulut.

- Koulut perustettu ennen v. 1900
- Koulut Vaasassa v. 1900 jälkeen

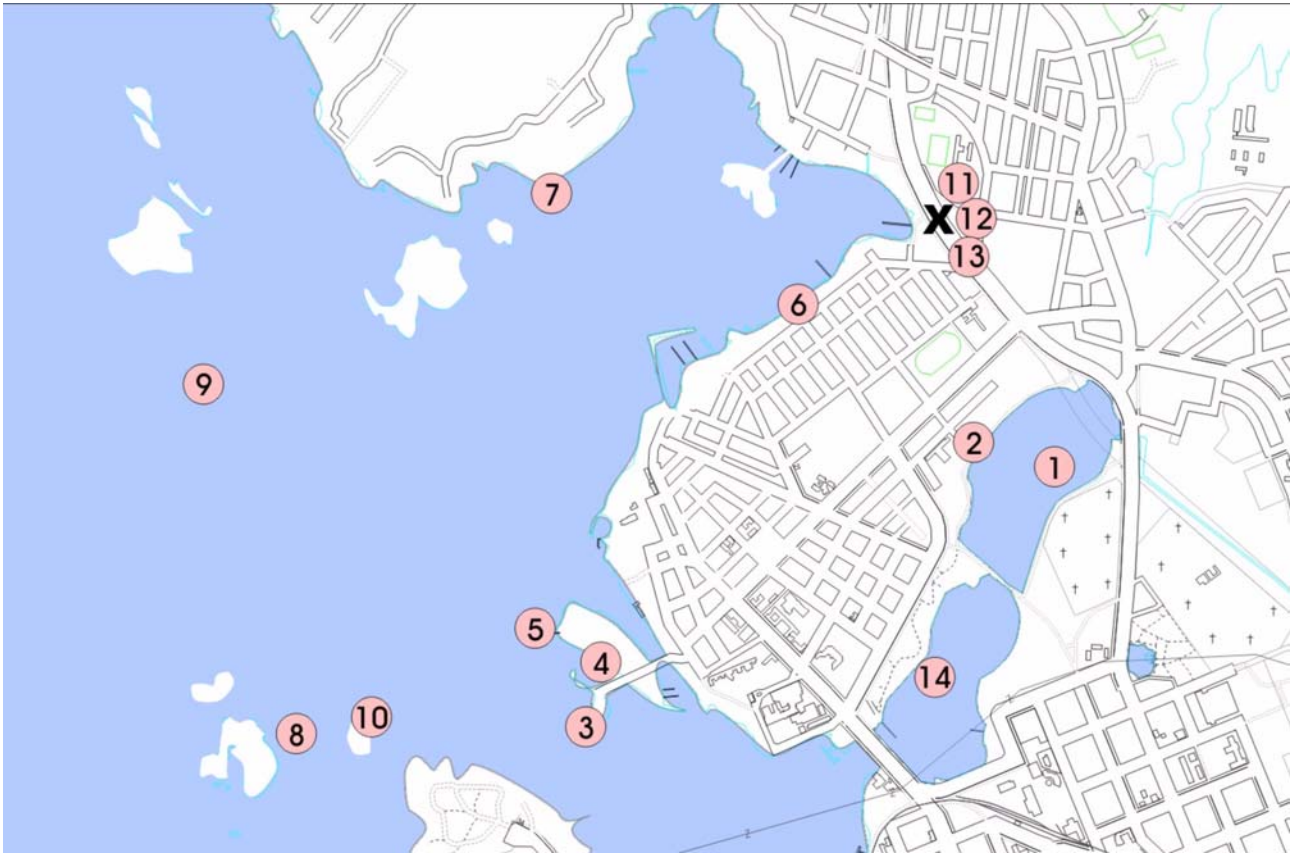
● Vanhat koulut perustettu ennen v. 1900

1. Vaasan pedagogio 1641-1684, Vanha Vaasa, rakennus 1662.
2. Triviaalikoulu valmistui 1691, Vanha Vaasa.
3. Navigaatiokoulu vuokratiloissa 1812, Vanha Vaasa.
4. Vaasan kymnaasi ja alkeiskoulu, Vanha Vaasa.
5. Tekninen reaalikoulu, Vanha Vaasa (köyhäintalossa).
6. Suomenkielinen kansakoulu 1890-91, Backmansson & Thesleff.
7. Vaasan lyseo 1880, Kirkkopuistikko 27, puutalo, uusi rakennus Vaasanpuistikko 8, Jac. Ahrenberg 1895-1909.
8. Tyttölyseo, Cannelin talo Raastuvank 14, 1891-93, Koulukatu 2 1893-1895, Kirkkopuistikko 21 1895-1898, Koulukatu 20 1989-1909, Stenforsin koulutalo 1909, lisärak. 1959.
9. Palosaaren kansakoulu 1896, Fr. Thesleff 1909, Wolffintie 25.
10. Fabriksskola, Puuvillatehdas 1888-1917.
11. Brändö-Dragnäsbäck-Vikinga folkskola 1896-1975.
12. Gerby-Västervik folkskola 1896-1975.
13. Västervik småskola 1888.
14. Högre folkskola för flickor 1896-1913.
15. Högre folkskola för gossar 1875-1910.
16. Sundom folkskola 1892-1975.
17. Metvikens folkskola 1869-1975.
18. Sunnuntaikoulu.
19. Bell-Lancesterkoulu 1828.
20. Handelsplanadens folkskola, 1871-1975, Kauppapuistikko 22, Jung & Bomansson 1911-13, laajennus 1954.
21. Vasa Lyceum, nyk. Vasa övningsskola, Setterberg 1856.
22. Korsholman koulut, nyk. Svenska yrkesinstitutet Gamla Vasa enheten, 1879-1983.
23. Navigaatiokoulu, Koulukatu 1.
4. Isolahden koulu, Sulo Kalliokoski 1967, Pallokatu 17.
5. Suvilahden koulu, ostoskeskus Kari Kyyhkynen 1976, uusi koulurak. 1979, Osmo Sipari.
6. Vaasan Yhteiskoulu nyk. Merenkurkun koulu, Visanti 1928, lisärak. 1960, 3. kerros 1970.
7. Huutavanmäen-Huutomäen-Huutoniemen kansakoulu 1917-1975.
8. Huutoniemen koulu, Mannerheimintie 41, Roparnäs folkskola 1954-1975.
9. Vanhan Vaasan koulu, Kustaa III:n polku 2-4.
10. Variskan koulu 1990, Asko Halme.
11. Vikinga skola 1958.
12. Gerby skola, Västervikintie 27, rakennus 2000.
13. Haga skola, Gustav III:s stig 2, 1977.
14. Mussor skola 1984.
15. Borgaregatan skola, Porvarinkatu 13-15, 1977.
16. Hietalahden koulu, Ravikatu 9, 1957.
17. Länsimetsän koulu, Länsimetsäntie 10, 1997.
18. Ristinummen koulu 1975.
19. Kappelinmäen koulu 1975.
20. Teeriniemen koulu 1982.
21. Steinerkoulu, Laivakatu 13, perustettu 1980-luvulla.
22. Gustavsro folkskola 1923-1935.
23. Roparnäs folkskola 1925-1954.
24. Vasklot folkskola 1901-1912.
25. Vaasan kauppakorkeakoulu 1966.
26. Vaasan yliopisto 1992, Tervahovi ja luotsi 1994, Käpy ja Simo Paavilainen.
27. Vaasan teknillinen oppilaitos / ammattikorkeakoulu 1967.
28. Åbo Akademi, rakennus 1861, Åbo Akademi 2002.
29. Hanken, rakennus 1927, Hanken 2001 jälkeen.
30. Muova, Taideteoll. korkeakoulu / Vaasan yliopisto, rakennukset 1857-, Muova 1990-luvulla.
31. Työväenopisto, SOK:n liiketalo 1939.
32. Arbis, rakennus 1881.
33. Kauppaoppilaitos, ensin Raastuvankatu 31, uusi rak. Ruutikellarintie 4, rakennus 1969.
34. Vaasan ammattiopisto, rakennukset 1954-.
35. Svenska yrkesinstitutet, rakennukset 1938-.
36. Keskuskoulu, Raastuvankatu 43, 1938.

● Koulut Vaasassa v. 1900 jälkeen

1. Onkilahden kansakoulu, U. Ullberg 1906.
2. Asevelikylän koulu 1946-55, Aleksis Kiventie 54.
3. Onkilahden yhteiskoulu, Kirkkopuistikko 1, Myllykatu 2-6, 1961-99, nyk. Rakennus Osmo Sipari 1961, lisärakennukset 1964 ja 1971.

LIITE 2. Laivahylkyjen ja tukkiankkurin löytöpaikat

Laivahylkyjen ja tukkiankkurin löytöpaikat.

Selvitys perustuu Unto Lintalan arkiston tietoihin ja sen on koonnut Esko Aromaa.

1. ”Tiililaivan hylky”. Onkilahdessa, karttaan merkityssä paikassa, oli vielä v. 1945 näkyvissä pieni noin 15-18 metriä pitkän puurakenteisen laivan hylky. Laiva oli uponnut kanttaan myöten liejuun. Laivan on täytynyt tulla Onkilahteen ennen v. 1859, koska tuolloin rakennettiin Palosaaren silta, joka sulki lahden laivaliikenteeltä.

2. Tuntematon purjelaivan hylky, joka 1800-luvun viimeisinä vuosina makasi rantavedessä ja liejuun uponneena niin, että vain vasen kylki oli näkyvissä. Sodan jälkeen (1950-1960-luvulla) aluetta käytettiin kaatopaikkana, joka peitti alueen. Myöhemmin kaatopaikka maisemoitiin täytemaalla, joka peitti ja tasoitti ranta-alueen.

3. Vartiomoottorivene VMV 6 hylky, joka upposi Pikisaaren läheisyyteen 1960-luvulla. Alus myytiin merivartioston huutokaupassa. Ostaja purki siitä kaiken arvokkaan ja siirsi rungon

ankkuriin merelle, jonne se myöhemmin upposi. Hylky on säilynyt hyvin ja se on edelleen ehyt ja kunnossa.

4. Mansikkasaaren uimarannan hylky. Vaasan kaupungin kunnostaessa uutta uimarantaa Mansikkasaaren itäpäähän, nousi vedestä kaivinkoneen poistaessa kiviä kaivumassan mukana rannalle laivahylyn osia kuten kaaria, kansilankkuja, takilan osia sekä käsikäyttöisen vintturin osia kuten pääakseli, jossa oli suuri hammaspyörä ja köysirumpu. Vuosien kuluessa on uimarantaan ajettu hiekka peittänyt hyllyn pohjan, joka jäi tuolloin melko eheäksi.

5. Mansikkasaaren telakan pistolaiturin pohjoissivulla on puurakenteisen laivan jäänteet. Saattavat olla ONNI - nimisen kuunarin jäänteet. Laiva siirrettiin v. 1899 maistraatin määräyksestä pois kaupungin sisäsataman läheisyydestä, jossa se oli maannut upoksissa useita vuosia.

6. Hylky Vikingan uimarannan kivilaiturin sivulla ja alla. Vielä 1940-luvulla oli hyllyn oikea

kylki osittain näkyvissä kivilaiturin vieressä uimarannan puolella. Tarinoiden mukaan kyseessä oli ASTA-nimisen kaljaasin jäännökset.

7. Pieni talonpoikaislaiva ns. Molpe Haksa, joka ankkurikaapelin petettyä ajautui itätuulen painamana matalaan rantaan ja hajosi siihen. Tämä tapahtui v. 1947.

8. Tamminen purjelaivan hylky. Tarinan mukaan kyseessä olisi norjalainen parkkilaiva, joka ajautui kovassa myrskyssä karille Merenkurkussa 1800-luvun loppupuolella. Vaurioitunut laiva saatiin hinattua Vaasaan, jossa sen puutaralasti purettiin. Tarkastuksessa todettiin laivan saaneen niin pahoja vaurioita, että se todettiin korjauskelvottomaksi. Hylky myytiin vaasalaiselle kauppiaalle, joka hinautti ja upotti sen huvilansa edustalle aallonmurtajaksi 1920-luvulla. Hylystä revittiin kaikki veden päälliset osat poltopuiksi.

9. Palaneen puurakenteisen laivan jäänteitä. Tapaus on täysin tuntematon, ainoastaan alueella työskennellyt kalastaja kertoi, että kartalle merkityllä kohdalla verkot tarttuivat kiinni ja niiden mukana pintaan nousi palaneen laivan osia.

10. Palaneen puurakenteisen laivan jäänteet. Hästgrundin läheisyydessä on palaneen laivan jäänteet. Alueella on sukellettu joskus 1960-luvulla, mutta kohteesta ei ole nostettu mitään. On mahdollista, että Pohjanmaan suurin laiva-

tuho tapahtui syksyllä 1793, jolloin vaasalaisten ylpeys 438 lästin fregatti Allmänna Båsta tuhoutui tulipalossa Palosaaren sataman lähellä. Laiva paloi uponneena vesirajaan. Palon hetkellä laivassa oli 1000 tynnyriä suolaa ja kivipainolastia. Mitkään arkistotiedot tai laivan meriselitys eivät kerro uppoamispaikkaa.

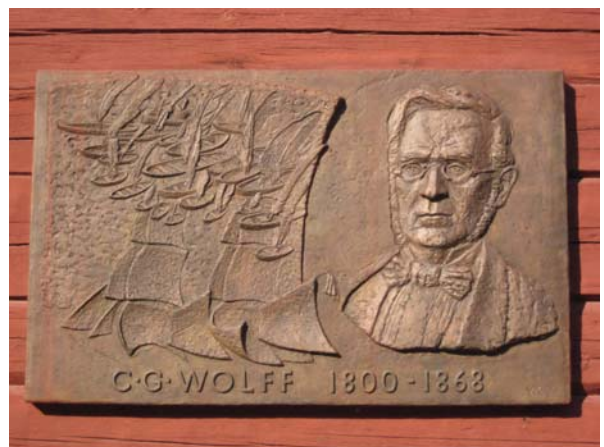
11, 12 ja 13. Englantilaisten, Krimin sodan aikana, polttamat kauppaneuvos C.G. Wolffin laivat. Englantilaisen laivasto-osaston lähes työssä Vaasaa v. 1855 Wolff siirsi kolme laivaansa Palosaaren itäpuolelle piiloon, mistä englantilaiset ne löysivät ja polttivat (X).

Minulle kerrottiin kerran seuraavanlainen tarina: Pikkupoikia oli ollut salmen rannalla kun englantilaisten parkassi oli ilmestynyt paikalle. Pojat olivat painuneet rantalepikkoon piiloon ja sieltä seuranneet kuinka laivoista oli viety tavaraa, jonka jälkeen ne oli sytytetty tuleen. Tarinan on kertonut merikapteeni Roos, joka toimi Vaasan satamakapteenina 1800-1900 lukujen tienoilla.

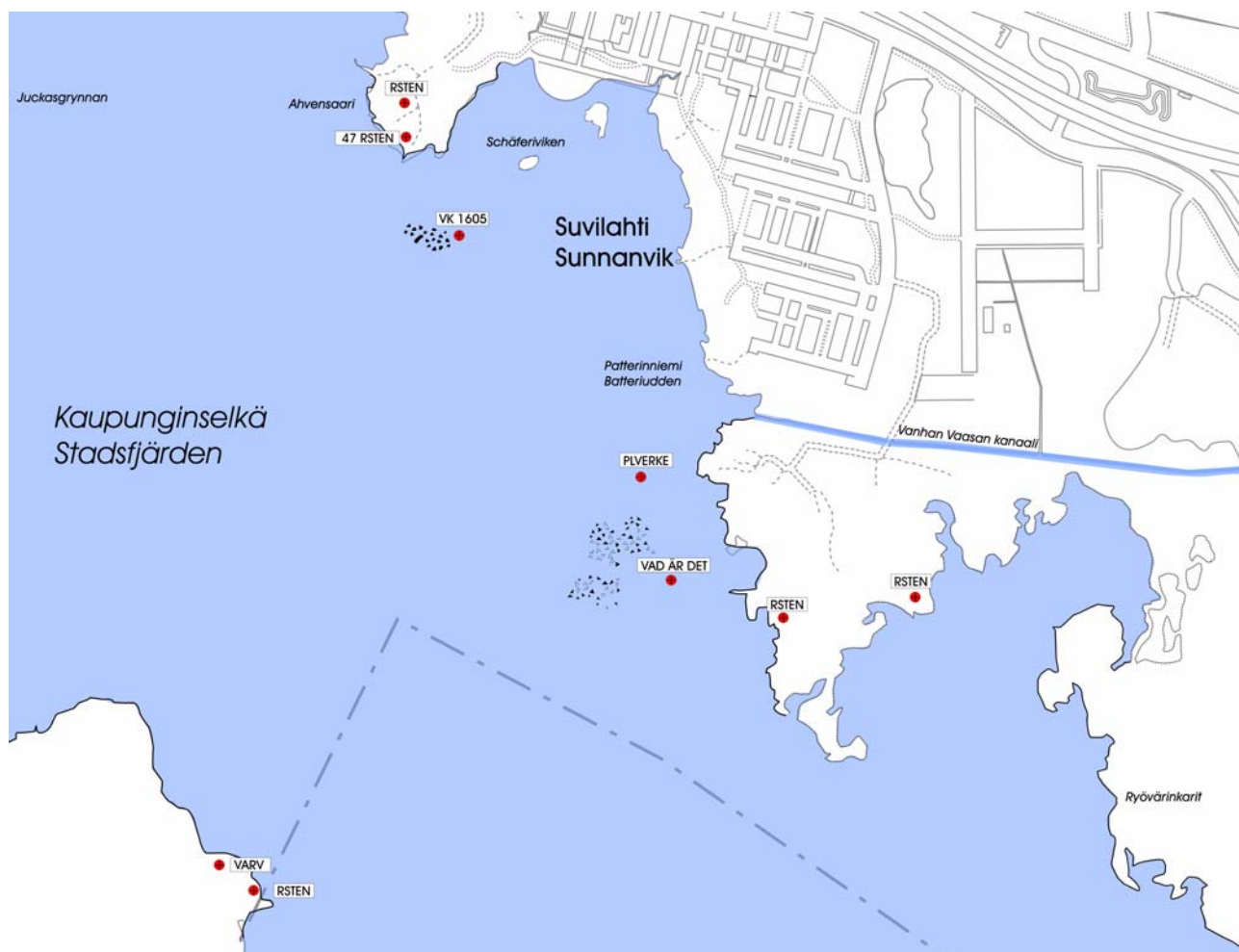
14. Onkilahden ankkuri. Aluetta, josta ankkuri löytyi, käytettiin ennen vuotta 1859 Palosaaren sataman ankkuri- ja odotuspaikkana. Ankkurin menetti englantilainen parkkilaiva, jonka kapteeni teki tapahtuneesta protestin, vaatien Vaasan kaupunkia korvaamaan ankkurin menetyksen. Hän perusteli vaatimustaan ankkuripaikan pehmeällä ja liejuisella pohjalla. Protesti ei mennyt läpi. Tapahtuma ajoittuu 1850-luvun alkuvuosiin.

Englantilaiset tykkibarkassit tulittavat Palosaaren satamaa 8.8.1855. Värilitografia C. Cramerin alkuperäisteoksen mukaan, National Museum, Greenwich. (museovirasto, Historian kuva-arkisto).

C.G. Wolff 1800-1868.

LIITE 3. Kiinteät muinaisjäännökset Suvilahdesta Svartöhön

Kiinteät muinaisjäännökset Suvilahdesta Svartöhön.

**Vaasan alueella on kaksi Museoviraston meri-
arkeologisen osaston määrittelemää kiinteätä
muinaisjäännöstä:**

- **Laivahylky** Sundomin Näsetin lähellä.
- **Ankkuri** (englantilaisesta parkkilaivasta), joka on nostettu Onkilahdesta ruoppauksen yhteydessä ja jota säilytetään Vaasan merimuseon pihamaalla. Unto Lintala, Vaasan Merimuseo: Onkilahden ankkuri löytyi ruoppauksen yhteydessä 10.6.1991. Ankkuri on 170 cm pituinen ja se onenglantilaisesta laivasta. Ankkurikettinki katkesi ankkuria nostettaessa syvältä mudasta 1850-luvulla.

Kartan merkinnät ylhäältä alas:

- **RSTEN** Vanha Klemetsön kylän ja Vaasan kaupungin välinen rajakivi, on kuvattu (mitat yms.) ja mainittu historiallisissa kartoissa ja asiakirjoissa.
- **47 RSTEN** Uudempi rajakivi Kl. Ja V. välillä. Merkintöinä risti ja numero 47.

- **VK1605** Vanha ilmeisesti vuodelta 1605 oleva 2,5 x 2,5 m hirsiarinan ympäröimä rajakivi (vesialueiden?), jossa vk1605-merkintä.
- **PLVERKE** Paaluista on tehty aallonmurtaja 1660-luvulta. Jäänteet ovat edelleen nähtävissä merenpohjassa. Tarkka sijainti on määrittelemättä, koska sijaitsee vesialueella. Maa-alueella on samalla kohtaa joitain vanhojen aittojen kolmiomaisia peruskiviä.
- **VAD ÄR DET** Suuri rajakivi vedessä/karikolla. Kivi on maalattu (C. Waxlax) valkoiseksi. Ilmeisesti merkinnät vk1605 ovat myös tässä.
- **RSTEN** Ömsandstenarna lännen puoleisella rannalla on rajakivi, jonka tarkka sijainti on tarkistamatta.
- **RSTEN** Ömsandstenarna itäpuoleinen rajakivi, jonka tarkka sijainti on tarkistamatta.
- **VARV** (Svartö) kolmikerroksinen rajakivi, jossa on merkintöjä. Tämän kiven mallia Waxlax ehdotti käytettäväksi mahdollisessa tekosaarella muistomerkkinä alueen historiallisesta käytöstä

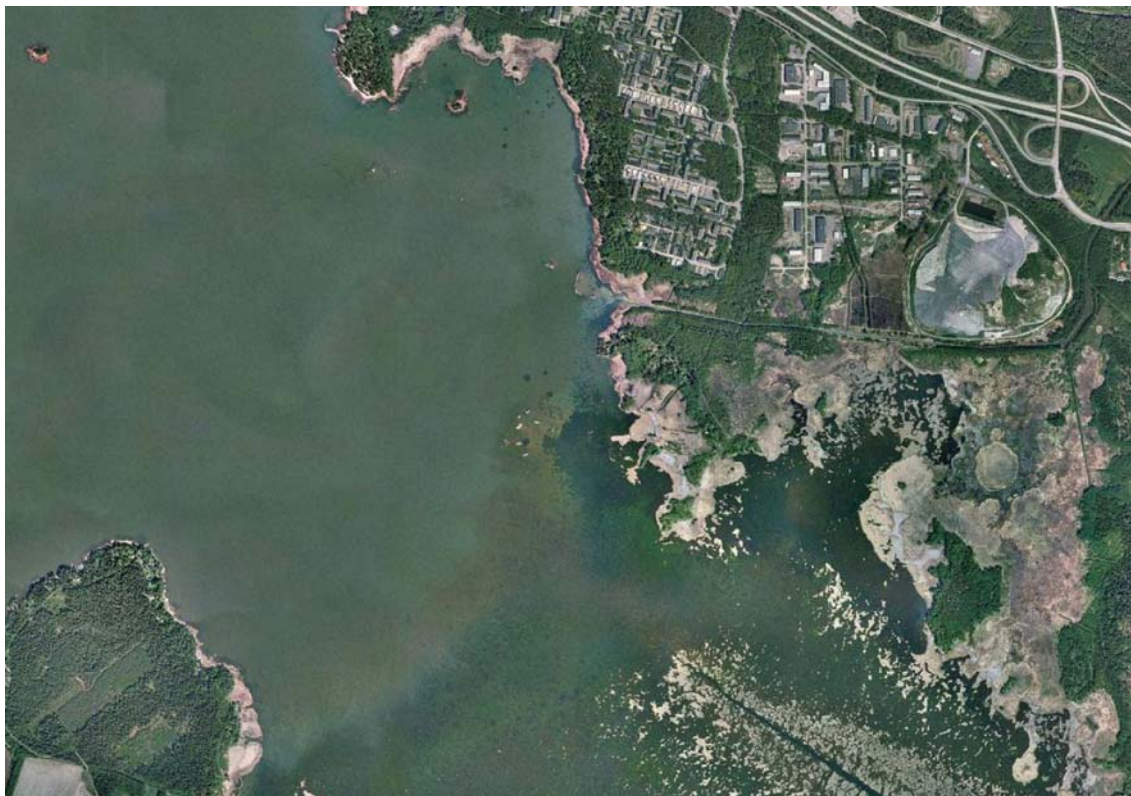
(vuosiluku 1605 jne.). Schäferiviken on kuulunut Smedsbyn kylälle.

- Lisäksi epäiltiin Ahvensaaren eteläpuolella olevan karikon mahdollisesti olevan myös Kriminsodan aikana rakennettu keinotekoinen ka-

rikko (lähellä vk1605 rajakiveä meressä). Joten sen mahdollinen muokkaus on suoritettava myös Museoviraston valvonnassa. Laivaväylä Vanhaan satamaan on kulkenut aivan karikon eteläpuolella.

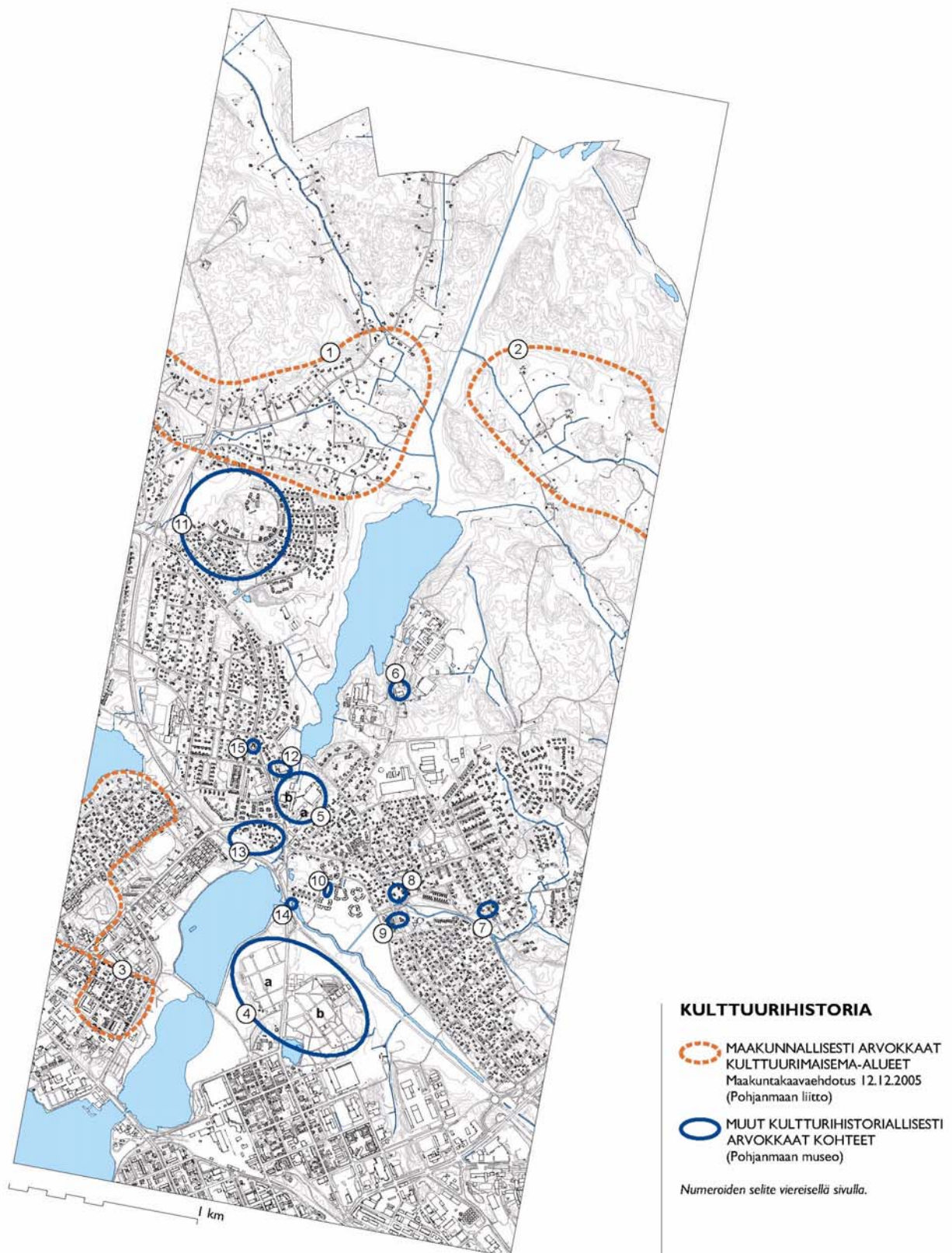

Englantilaisen parkkilaivan ankkuri Palosaaren Merimuseon pihalla.

Ilmakuva Suvilahdesta.

LIITE 4. Onkilahden-Pukinjärven laakson maisemaselvitys ja ulkoilualuesuunnitelma

OTE JULKAISUSTA:

ONKILAHDEN-PUKIJÄRVEN LAAKSON MAISEMASIELVITYS JA ULKOILUALUESUUNNITELMA

I SUUNNITTELUALUE - 3. Ihminen maiseman muokkaajana

3.5 Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet

Tarkastelualueen maakunnallisesti arvokkaat kulttuurimaisema-alueet on mainittu Pohjanmaan maakuntakaavaehdotuksessa, muut tässä listatut kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet on koottu Pohjanmaan museon maakuntamuseotutkija Kaj Höglundin haastattelusta (12/2006). Onkilahden-Pukinjärven alueelle on ollut ominaista paitsi maalaismainen kyläasutus Gerbyssä ja Västerängenillä, myös vireä teollisuus- ja erityisesti panimotoiminta Pukinjärven tuntumassa. Myös puutarha-alan osaamista on alueella esiintynyt useampaan otteeseen niin lajikejalostuksen, taimikaupan kuin puutarhakoulunkin muodossa.

MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT KULTTUURIMAISEMA-ALUEET

Maakuntakaavaehdotus 12.12.2005 (Pohjanmaan liitto)

1. **Västervikin ja Gerbyn kulttuurimaisemat.**
2. **Västerängen.**
3. **Palosaaren Vikinga.**

Alueiden rajaukset ovat suuntaa antavia.

MUUT KULTTUURIHISTORIALLISESTI ARVOKKAAT KOHTEET

(Pohjanmaan museo)

4. **Vanha ja uusi hautausmaa.** Vanha osa (a) ns. Almanniemi perustettu 1864 (suunnitelma: kaupungininsinööri A.F. Berger). Uusi hautausmaa (b) perustettiin 1921 (suunn. insinööri Olli Martikainen). Siunauskappeli vuodelta 1973 arkkitehti Juhani Kataisen suunnittelema.
5. **Pukinkulman panimoalue.** Alueella sijainneet panimot: Lahti 1865 (a) ja Bock 1890 (b). Alueella nykyisin teollisuustoimintaa.
6. **Vasa Ångbryggeri/ Kronan** 1898. Rakennuksissa alkoi 1950-luvulla rikkihappotehtaan toiminta. Nykyisin rakennukset osana Kemira Oyj:n teollisuusaluetta.
7. **Vasa ölbryggeri/ Nya bryggeriet** 1875. Rakennusryhmä.
8. **Broströms bryggeri** 1909. Rakennuksissa toimii edelleen panimo.
9. **Villa Gustafsro**, vanhin osa 1850-luvun lopulta. Rakennusryhmä Kustaalantien molemmin puolin. Rakennuksissa toiminut Gustaf Lundénin perustama tiili-tehdas (Bruket), minkä jälkeen poika Ossian Lundénin puutarhakoulu ja kauppapuutarha 1892 (Korsholms handelsträdgård). Tilalla on pitänyt kauppapuutarhaa myös puutarhuri Karl Käck 1940-luvulla. Villa Gustafsrossa toiminut mm. kehitysvammaisten toimintakeskus, rakennus nykyisin tyhjiillään. Kustaalantien pohjoispuolella olevassa rakennuksessa toiminut palokunta, nykyisin päiväkotina.

10. **Eisnäsins villan** (n.1880–90) lehmuskujanne. Paikalla harjoitettu puutarhatoimintaa. Purettu, tilalla asuinrakennuksia 1990-luvulta. Vanha lehmuskujanne säilynyt.
11. Alueella sijainnut **Syringin taimisto** 1900-luvun alussa, joka oli tunnettu omenalajikkeiden jalostuksesta. Alue jäänyt uudemman rakentamisen alle, mutta paikalla on säilyneitä kiviaitoja ja mahdollisesti myös kasvillisuuden jäänteitä.
12. **Pitsitehdas** 1919 sekä tehtaan johtajan asuntona ollut puuhuvila. Punatiilinen teollisuusrakennus nykyisin liiketilaa, huvila asuinkäytössä.
13. **Näkinkujan alue.** Vanhaa rakennuskantaa 1900-luvun alusta, mm. Vetokannaksen koulu, Elim-seurakuntatalo (1924) sekä asuinrakennuksia.
14. **Pitkälähden pumppuasema** 1950-luvulta. Pitkälähden kuivatuksen suunnittelu alkoi 1933, kuivatusyhtiö perustettiin 1938. Varsinainen kuivatustyö alkoi kuitenkin vasta sodan jälkeen. Ohitustie valmistui 2002.
15. **Vetokannaksen kirkko.** Arkkitehti Gösta Bergman 1961.

Lisäksi muutamilla kartalla näkyvistä asuinalueista on myös melko vanhaa, yhtenäistä rakennuskantaa; esimerkiksi Kotirannan puutaloalue.

Onkilahdesta on löydetty myös joitakin laivanhylkyjä.

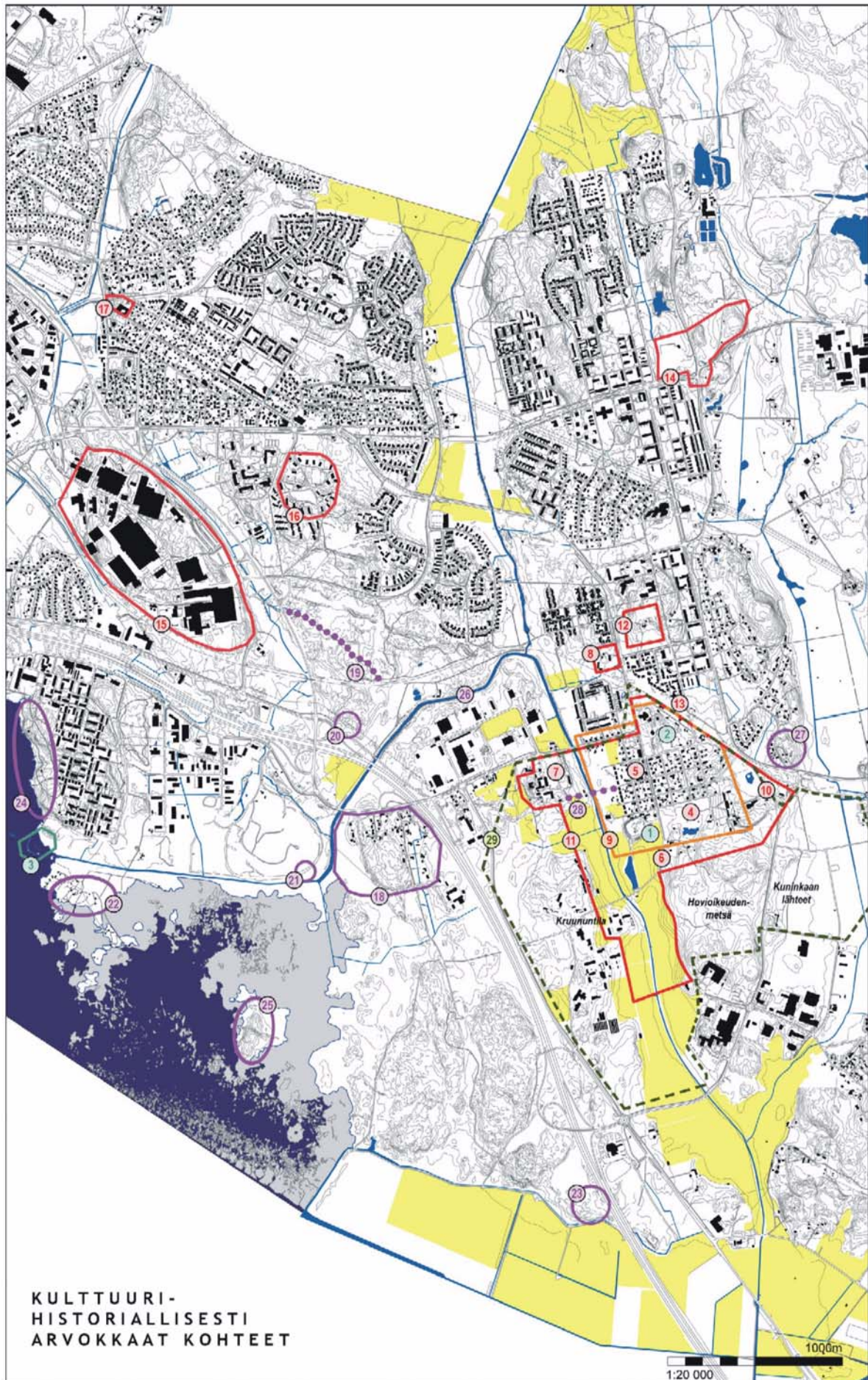

Pukinkulman-Vetokannaksen alue suurin piirtein nykyisen pumppuaseman kohdalta katsottuna.

Pumppaamo Onkilahteen laskevan Pitkälähdenojan suulla.

LIITE 5. Vanhan Vaasan laaksojen maisemaselvitys ja ulkoilualuesuunnitelma

OTE JULKAISUSTA:

VANHAN VAASAN LAAKSOJEN MAISEMA-SELVITYS JA ULKOILUALUESUUNNITELMA

I SUUNNITTELUALUE - 3. Ihminen maiseman muokkaajana

3.5 Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet

Viereiseen karttaan on merkitty alueen valtakunnallisesti, seudullisesti tai paikallisesti merkittäviä alueita tai kohteita. Valtakunnallisesti merkittävät on mainittu Vaasan valtakunnallisesti arvokkaat rakennukset ja miljööt -luettelossa (2000) (1) sekä museovirastolle annetussa lausunnossa (2004), jossa ovat Vaasan kaupunginhallituksen suunnittelujaoston valtakunnallisesti merkittäviksi kulttuuriympäristöiksi hyväksymät alueet Vaasassa (2).

Muita merkittäviä kohteita on käyty läpi mm. Pohjanmaan museon avustuksella (Kaj Höglund, haastattelu 20.6.2005, täydennetty 2007) (3). Karttaan on merkitty myös Ympäristöministeriön valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi osoittama alue (1993) (4).

Muinaismuistolain nojalla suojellut kohteet (1

1. Pyhän Marian kirkon rauniot ympäristöineen. Kirkon vanhin osa periytyy keskiajalta. Vanhan Vaasan palosta v. 1852 jäivät tälle alueelle lisäksi kellotapulin, triviaalikoulun ja raatihuoneen rauniot.
2. Korsholman linnakumpu. Paikalla sijainneen linnatuksen rakentaminen aloitettu n. 1360-luvun lopulla. Nykyisin paikalla puutarhuri Willy Nykoppin 1894 suunnittelema muistomerkki.
3. Patterinniemi. Krimin sodan (1854-1856) aikaisia linnatuksrakenteita.

Vanhan Vaasan valtakunnallisesti merkittävät kohteet (1; 2

4. Hovioikeus/ Mustasaaren kirkko (C.F. Adelcrantz 1776-1786, C.A. Setterberg ja A. Kuorikoski 1863) sekä siihen liittyvä puistoakseli ja kirkkopihha ulkorakennuksineen.
5. Falanderin talo 1782.
6. Päävartio (siirrettyä alkuperäiselle paikalle).
7. Vanhan Vaasan sairaala (C.L. Engel 1837-1844) (asetuksen 480/85 nojalla suojeltu rakennusryhmä).
8. Hagan pappila (1782 ja 1803-1804).
9. Säilynyt katu- ja korttelirakenne.
10. Vanhan Vaasan lainajyvämäkasiini.
11. Vanhan Vaasan valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. (Vaasan kaupunginhallituksen suunnittelujaoston hyväksymään rajaukseen kuuluu säilynyt korttelirakenne, Vanhan Vaasan sairaala, Kruununtala eli Kustaa Vaasan latokartano - nyk. Mustasaaren maatalouskoulu - sekä koulun alueeseen liittyvä kulttuurimaisema Vanhan Vaasan linnankummun eteläpuolella, Vanhan Vaasan pappila, Alkula sekä lainajyvämäkasiini. Alueella sijaitsevat myös kaupungin ensimmäinen satama.)

12. Alkulan tila (1793?) (suojeltu rakennussuojalain pohjalta).
13. Vanhan Vaasan asemarakennukset ympäristöineen, huolimatta myöhäisemmästä toteutusajanjaksostaan.

Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt ja kohteet Vanhan Vaasan ulkopuolella (2

14. Kappelinmäen hautausmaa. Vaasan vanhin hautausmaa, jonne on haudattu mm. Vanhan Vaasan aikaiset merkkihenkilöt. Hautausmaan pohjoispuolelta löydetty toistaiseksi tutkimaton joukkohauta.
15. Strömbergin teollisuusalue (mm. Alvar Aalto, Bertel Liljeqvist; alueen rakentaminen aloitettu 1939). Alue edustaa sodan jälkeistä teollisuusrakentamista, joka on sekä miljööllisesti, kulttuurihistoriallisesti että rakennustaiteellisesti merkittävää. Alueen asemakaavituksen yhteydessä vuonna 2002 kohde on inventoitu ja arvotettu. Alvar Aallon suunnittelema asuntoalue (kohde 17) liittyy merkittävänä osana kokonaisuuteen.
16. Strömbergin teollisuusalueeseen liittyvä asuntoalue (entinen 'Neekerikylä') (Alvar Aalto 1944-1947).
17. Huutoniemen kirkko (Aarno Ruusuvaari 1964).

Muita kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kohteita (3

18. Vanhan Vaasan satama. Jäänteitä vähän, mm. kuivalle maalle jääneitä laiturirakenteita ja kiviarkkuja sekä osittain mutakerrosten alle hautautuneita laivanhylkyjä.
19. Säilynyt osuus Vanhasta Vaasasta Palosaaren ulkosatamaan johtaneesta tiestä (1760-luvulta). Tie on ollut käytössä vielä ainakin 1950-luvulla (*Gamla vägen*). Lähistöllä kulkenut myös vanha Sepänkylään johtava tie, suurin piirtein pohjois-etelä-suuntaisena nyk. ratalinjan poikki; erottuu maastossa polkuna.
20. 1600-luvulla toimineen pikitehtaan paikka. Vaasan vanhin teollisuuslaitos, toiminut n. vuodesta 1678. Kaivauksissa on alueen maakerroksista löydetty mm. pikeä ja tynnyrinpalasia.
21. Vanhaan satamaan liittyvä majakkakivi (*fyrsten*). Iso siirtolohkare, jolla on pidetty tulta laivojen ohjaamiseksi satamaan.
22. Ns. uuden, 1700-luvulta peräisin olevan pikitehtaan paikka sijainnut tällä alueella. Tehdas on merkitty v. 1738 karttaan (*Beckbruket*), mutta maastossa siitä ei ole löydetty jäänteitä eikä tarkka sijainti ole tiedossa. Paikan nimistö heijastaa kuitenkin alueen historiaa: Pikisaaret-Beckbruksholmarna. Lähistöllä mm. vanhoja väylämerkkejä, rakennusten pohjia sekä vanha paaluvarustus.
23. Risön torpan kivijalan jäänteet. Entinen kuninkaan-torppa sijainnut tällä paikalla.
24. Suvilahden huviloiden jäänteitä. Emäntälahdesta Vanhan Vaasan kanavalle ulottuneesta huvila-alueesta on näillä kohdin useita kivijalkojen ja rantamuurien jäänteitä. Huvila-asutuksen kulta-aika kesti Suvilahdessa 1800-luvun lopusta 1900-luvun alkuun. Tuona aikana alueella lomaili mm. useita vaasalaisia merkkihenkilöitä, mm. Fritjof Antell.

25. Ryövärinkarit. Vanhoja rakennustenpohjia, historiallinen paikka.
26. Vanhan Vaasan kanava. Historiallisen ajan muinaisjäännös. Vanhasta Vaasasta Eteläiselle Kaupunginselälle ulottuvaa luonnollista uomaa on muokattu vuosisatojen ajan vesiliikenteen tarpeisiin, mm. 1840 suuri panostus väylän kunnostukseen.
27. Storkotabacken / Kvarnbacken. Hyvin säilyneet Malanderin tuulimyllyn rauniot. Vanhoja muureja, talonpohjia, tielinja ja kaivo.

28. Tie Vanhan Vaasan keskustasta kanavan yli Henelundin talon pihaan, jossa sijaitsee Wasastjernojen tuulimyllyn pohja.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (4)

29. Vanha Vaasa. Rajaus sisältää edellä mainittujen Vanhassa Vaasassa sijaitsevien kohteiden lisäksi mm. Hovioikeuden metsän (mm. toisen maailmansodan aikaisen vankileirin jäänteitä) sekä Runsorin Kuninkaan lähteet (käytetty terveyslähteenä 1750-luvulta alkaen).

Korsholman linnakumpu.v. 1928.

Vanhan Vaasan kanava. Kuva: Christine Bonn.

KUVALUETTELO

Raportin kansi: Ilmakuva Vöyrinkaupungilta ja Klemetilästä 1961, Kaupunkisuunnittelu

ss. 6-7: Maankohoaminen 1600 - 2007, Kaupunkisuunnittelu

s. 8: Olaus Magnus: Carta Marina et Descriptio Septentrionalivm Terrarvm, Chartografia Ostrobotnica 2006

s. 9: Vaasa ja sen ympäristökylät vuonna 1651. Grafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2006

s.10: Kaupunkikartta 1902, Kaupunkisuunnittelu

s.11: Vaasan hallinnollisen alueen laajeneminen. Grafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2006

s.12: Asemakaavoitetun alueen kehitys 1600- 1800-luvulla. Grafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu

s.13: Kaavoitetut alueet 1606 - 1783. Grafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu

s.14: Asemakaavoitetun alueen kehitys 1855 - 2010. Grafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu

s. 15: Asemakaava 1855, C. A. Setterberg, Kaupunkisuunnittelu

s.16: Asemakaava vuonna 1930, Kaupunkisuunnittelu

s. 17:

Iso kuva: Ilmakuva kauppatorilta 1961, Kaupunkisuunnittelu

Vasen alakuva: Wolffin talo, Pohjanmaan Museo

Oikea alakuva: Rewell Centeriä rakennetaan 1959, Pohjanmaan museo

s. 18:

Ilmakuva Koulukadulta ja Kirkkopuistosta 1961, Kaupunkisuunnittelu

Ilmakuva Nymansbackenilta 1961, Kaupunkisuunnittelu

s. 19: Asemakaavan havainnekuva1967 / Kråkström, Kaupunkisuunnittelu

s. 20: Kaupungin keskusta 1963, aksonometrinen kuva. Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2006

s. 21: Kaupungin keskusta 2002, aksonometrinen kuva. Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu

s. 22: Vaasan kaupungin keskusta vuonna 1860 A. Lassellin mukaan. Grafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu

s. 23: Vaasan kaupungin keskusta vuonna 2007. Grafiikka: Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

s. 24: Kaupunkirakenteen kehitys 1862 - 2007. Grafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu

s. 25: Palosaari ja Mansikkasaari, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu 2008

s. 26: Palosaaren ja Mansikkasaaren asemakaavaehdotus vuonna 1913. Grafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2004

s. 27:

Yläkuva: Palosaari, aksonometrinen kuva 2001. Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu

Kuvasarja: Palosaaren ja Mansikkasaaren rakennuskanta 1895, 1914 ja 2006. Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2006

s. 28:

Kuva vasemmalla: Bertil Jung (1872 - 1946), Pohjanmaan museon arkisto

Bertil Jungin laatima Onkilahden rannan asemakaavaehdotus 1914, Kaupunkisuunnittelu

Ilmakuva: Vaasan yliopiston alue 2006, Kaupunkisuunnittelu

s. 29: Palosaari Onkilahdelta länteen 1961, Kaupunkisuunnittelu

s. 30:

Vaskiluoto, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

s. 31: Vaskiluodon asemakaavakilpailu 1903, kilpailun voittaja Frosterus- Strengell. Kaupunkisuunnittelu

s. 32:

Yläkuva: Vaskiluodon itäosa 2006, Kaupunkisuunnittelu

Alakuva: Vaasan satama ja Etelä-Pohjanmaan Voima 2003, Kaupunkisuunnittelu

s. 33: Vaskiluodon asemakaavakilpailu 1903, toisen palkinnon saanut ehdotus Jung - Bomansson, Kaupunkisuunnittelu

s. 34:

Yläkuva: Villa Grönroos 1978, Pohjanmaan museon arkisto

Alakuva: Villa Stenfors, Kuulahti; Pohjanmaan museon arkisto

s. 35: Västervik-Gerby-Lillby-Isolahti-Pukinjärvi-Vetokannas, rakennuskanta 2008. Kaupunkisuunnittelu

s. 36:

Yläkuva: Västervikiläinen pihapiiri 1800-luvun alkupuolelta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu

Alakuva: Uudella asuinalueella Storbergetin pohjoispuolella on runsaasti esimerkkejä 1990-2000-lukujen elementti-rakentamisesta, Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 37:

Yläkuva: Rantamäen vanhimmat venevajat ovat 250 vuotta vanhoja. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu

Alakuva: Strömsö on kaupungin omistama virkistysalue. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 38:

Ylin kuva: Huvila-asutusta Strömmenin rannalla. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Kuvasarja alhaalla: Västervikin Huvilatien varrella on tyyliltään, iältään ja kooltaan vaihtelevia kesämökkejä ja ympäri-vuotisia asuntoja. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 39: Hannan tupa vuodelta 1898 toimii kotiseutumuseona. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 40: Gerbyläinen asuinrakennus vuodelta 1945 ja ulkorakennus vuodelta 1943. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 41:

Ylin kuva: Västervikin tiellä rakennuskanta on ajallisesti vaihteleva. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva: Kellonevantie. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alhaalla vasemmalla: Lillbyn rakennuskanta 2008, Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Alhaalla oikealla: Entisiä mäkitupia Lillbyssä. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 42:

Ylin kuva: Kaapontie 29. Talo rakennettu 1859. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva: Palokello ja Kylätupa. Vuonna 1888 rakennettu kylätupa toimi kouluna vuoteen 1936. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: Wijkin maatila. Asuinrakennus taustalla on vuodelta 1910. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 43:

Yläkuva: Kylän mylly. Tässä paikassa on luultavasti ollut myllyjä 1550-luvulta asti. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: Nuorisotalo rakennettiin 1928 - 29. Toiminta oli vilkasta 1940-luvulle asti.

Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 44:

Yläkuva: Kylän vanha keskus on Pienkyläntien, Antuntien ja Suurkyläntien kulmassa. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: Paulatehdas on rakennettu vaihteittain. Vanhin osa vuodelta 1938 on Gunnar Granlundin käsialaa. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 45:

Yläkuva: Isolahden rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Keskikuva: Suuri osa Isolahden asutuksesta on lamellitaloja. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: Rivitalo Hyttystien varrella. Leena Kaijasilta, Kaupunkisuunnittelu 2010

s. 46:

Yläkuva: Isolahden pohjoisosassa on omakotikortteleita 1970-luvulta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: Isolahden uusin asuinkortteli, jossa on omakotiasutusta 2000-luvulta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 47:

Huvilatien huvilat Vikingan suunnasta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 48:

Ylin kuva: Pukinjärven rakennuskanta 2008, Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Ylin kuva oikealla: Yhtenäinen asutus Ratsutien varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva oikealla: Hevosmiehentie. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alin kuva oikealla: Vetokannaksen rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

s. 49:

Yläkuva: Vetokannaksen kirkko vihittiin käyttöön 1961. Se on arkkitehti Gösta Bergmanin suunnittelema. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: Monet kaupunginosan kaduista ovat pitkiä, suoria ja hyvin kapeita. Honkakatu. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 50:

Ylin kuva: Talo Verkkokadun varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva: Vetokannaksen talot on rakennettu 1930- ja 2000-lukujen välisenä aikana. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: Pitsitehtaan yläkerrassa on nykyään asuntoja. Taustalla olevat kerrostalot rakennettu 2000-luvulla. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 51:

Kotiranta-Kustaala-Metsäkallio-Asevelikylä-Impivaara, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

s. 52:

Yläkuva vasemmalla: Eisaninkadun rivitaloja 1970-luvulta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva vasemmalla: Talo Riihikadulla on rakennettu 1920. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva vasemmalla: Kustaala, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Yläkuva oikealla: 1930-luvun asuintalo Kustaalantiellä. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva oikealla: Eisaninkadun ja Kalevankadun kulma. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 53:

Kuva vasemmalla: Kustaan kaupunginosalle nimensä antanut Villa Gustavsrota ruvettiin rakentamaan 1850-luvulla. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Yläkuva oikealla: Metsäkallio, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Alakuva oikealla: Metsäkallionkatu kiemurtelee koko asuntoalueen läpi. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 54:

Yläkuva vasemmalla: Rakennukset ovat tiiltä ati puuta. Näkymä Liuskekivenkadun ja Luolakivenkadun välisille tonteille. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva vasemmalla: Asevelikylä, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Kuva oikealla: Asevelikylän asemakaavalla ja Suomen Aseveljien liiton logolla vuodelta 1940 on selvät yhtäläisyydet. Aseveljien perintö. Vaasan Asevelikylän 50-vuotishistoriikki, s. 45 ja 89

s. 55:

Kuvat vasemmalla: Taloja Aleksis Kiventien varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Kuva oikealla: Helge Österbergin suunnittelema tyyppitalo 1946 ja kaupunkisuunnitteluviraston suunnittelema uudempi malli vuodelta 1989. Aseveljien perintö. Asevelikylän 50-vuotishistoriikki

s. 56:

Asevelikylän taloja on vuosien varrella peruskorjattu ja laajennettu. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 57:

Kuva vasemmalla: Impivaara, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Yläkuva oikealla: Edvin Hevonkosken veistoksia Asevelikylän puistossa. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva oikealla: Korsupuisto rakennettiin 1990-luvun alussa. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva oikealla: Seitsemän veljestä. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 58:

Purola-Teeriniemi-Huutoniemi-Kiilapalsta-Aaltopuisto-Pappilanmäki-Ristinummi-Alkula, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Kuva oikealla: Keltaisia puutaloja eri vuosikymmeniltä, 1960- ja 1920-luvuilta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 59:

Yläkuva vasemmalla: Laaksotie. Vasemmalla olevat talot ovat 1920-30 -luvuilta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva vasemmalla: Viisikymmen- ja kuusikymmenluvun taloja Paukkulantien varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva vasemmalla: Lehtevä maisema Ojatien varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Kuva oikealla: Teeriniemi, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

s. 60:

Yläkuva vasemmalla: Kerrostaloja Teeriniemenkadun varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva vasemmalla: Puutarhat on suljettu Haukankadulle päin. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva vasemmalla: Omakotitaloja Hiirihaukankadun varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Kuva oikealla: Huutoniemi, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

s. 61:

Yläkuva: Aarno Ruusuvuoren v. 1963 suunnittelema Huutoniemen kirkko on esimerkki 60-luvun betoniarkkitehtuurista. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Ylempi keskikuva: Kerrostaloja Kuninkaantien varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alempi keskikuva: Mannerheimintien varrella sijaitsevat talot on rakennettu 1940-50 -luvulla. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuvat: Alvar Aallon suunnittelemat paritalot Mannerheimintien varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 62:

Kuva vasemmalla: Kiilapalsta, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Yläkuva oikealla: Yksi Huutoniemen vanhimmista taloista. Mökki Puskantien ja Huutoniementien kulmassa on rakennettu 1855. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Ylempi keskikuva oikealla: Vanhan Pakan asutus kiemurtelevine teineen ja asemakaava vuodelta 1942 suorine katuineen eivät puhuneet samaa kieltä. Tämä oli Vanhan Pakan lopun alku. Huutomäen-Huutoniemen historiaa s.20.

Alempi keskikuva oikealla: Omakotitalo Kuninkaantien varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva oikealla: Mustikkatie. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 63:

Kuva vasemmalla: Aaltopuisto, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Yläkuva oikealla: Alueelle vuosina 1948-49 rakennetut viisi kaksikerroksista kivikerrostaloa. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva oikealla: Vuonna 1946 rakennetut kaksitoista rivitaloa on sijoitettu vapaasti maastoon ja keskitetty puiston ympärille. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 64:

Yläkuva vasemmalla: Pappilanmäki, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Alakuvat vasemmalla: Korttelirakenne Pappilanmäellä. Kaupunkisuunnittelu

Yläkuva oikealla: Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva oikealla: Pappilanmäki, Pictometry 2007.

s. 65:

Kuva vasemmalla: Ristinummi, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Yläkuva oikealla: Kerrostaloja Eräpolun varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva oikealla: Omakotialue. Karjakonkatu. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 66:

Yläkuva oikealla: Omakotitaloja Sala-ampujankadun varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva oikealla: Ristinummen koulun Domino-elementtiset julkisivut. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: Suuret pysäköintialueet ja niihin liittyvät matalat autotallirakennukset ovat tavallinen näky Ristinumella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 67:

Yläkuva oikealla: Rakennusliike J.E.Ollilin talo, jossa oli vinoon sijoitettu keittiö, herätti eniten huomiota messulla. Parempaan pientaloasumiseen asuntomessut Suomessa s. 54, 55, 57.

Alakuvat: Asuntomessut Vaasassa 1975. Kaupunkisuunnittelu

s. 68:

Kuvia Ristinummen lähiöstä. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 69:

Yläkuva vasemmalla: Alkula, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Alakuva vasemmalla: Kartta: Berger 1834-36. Piispala, Eija: Vanhan Vaasan puutarhojen ja puistojen historiaa. Vaasa 2002.

Alakuva oikealla: Alkulan alue, Pictometry 2007.

s. 70:

Kuva: Hietalahti-Korkeamäki-Suvilahti, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

s. 71:

Yläkuva oikealla: Kaupunginarkkitehti Carl Schoultz suunnitteli Hietalahden vanhan omakotitaloalueen. Asuinrakennukset on sijoitettu katujen varsiin ja talousrakennukset kortteleiden sisälle. Asuinalueella on kaksi erilaista talomallia, pienempi ja isompi. Hietalahti Sandviken kaupunginosa Vaasassa. Historiikki 1350-1992. s. 47.

Alakuva: Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 72:

Yläkuva oikealla: Malmön kaupunginosan lahjatalot olivat alun perin 53 m² kokoisia asuntoja, jossa oli kaksi huonetta ja keittiö. Useimmat talonmestajat rakensivat kuitenkin pian kuistit umpeen lisäasuintilaksi. Hietalahti Sandviken kaupunginosa Vaasassa. Historiikki 1350-1992. s. 56.

Alakuva: Katutila Malmön kaupunginosassa. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 73:

Yläkuva: Selvaag-talojen julkisivut olivat alun perin puuta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: Kerrostalot, jotka Viljo Rewell suunnitteli Oy Strömberg Ab:n toimeksiannosta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 74:

Kuva vasemmalla: Osa Ernst Saxenin asemakaavasta vuodelta 1879. Asutus Hietalahdessa oli säästeliästä. Hietalahti Sandviken kaupunginosa Vaasassa. Historiikki 1350-1992. s. 16.

Kuva oikealla: Korkeamäki, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

s. 75:

Yläkuva oikealla: Karhuntien varrella on 1970-luvun kerrostaloasutusta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva oikealla: Ilveksentien talot on rakennettu 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva: 1960-luvun taloja Ahmantien varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 76:

Kuva vasemmalla: Suvilahti, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Yläkuva oikealla: Rivitaloasuntoihin kuuluvat pienet aidoitettut puutarhat. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva oikealla: Ostoskeskus on rakennettu 1976. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva oikealla: 1960-luvulla suunnitellun asuntoalueen liikennetarkaisu on erikoinen, alueella on erilliset kevyenliikenteen ja autoliikenteen väylät. Pysäköinti on sijoitettu alueille suurten katujen yhteyteen, mikä merkitsee että pihat ovat autottomia. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 77:

Kuva oikealla: Kaupunginosassa on useita suuria pysäköintialueita, tämä alue sijaitsee Kotkankadun ja Hämeenlinnankadun välissä. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Kuva alla: Asunotomessualue mereltä päin katsottuna. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 78:

Kuva: Sundom-Näset, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

s. 79:

Kuva oikealla: Ollesbacken rakennettiin 2000-luvulla. Tässä kuva Svarvarsbackenilta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Kuva alla: Sundomin asutus on kylämaista, pihalla on ulkorakennuksia ja talojen välissä on pieniä peltoja. Näkymä Svarvarsbackenilta Norrbackenille. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 80:

Yläkuva vasemmalla: Sundomin kirkko on vuodelta 1929 ja sen on piirtänyt Oskar Berg. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Keskikuva vasemmalla: Söderfjärden kuivatettiin 1920-luvulla ja alueesta tuli peltomaata. Metsänreunassa alueen ympärillä on pientaloasutusta. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Kuva alla: Kotiseutumuseo. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 81:

Kuva: Näset, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Kuva oikealla: Mittsin tila Kotisarantien varrella. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Kuva alla: Näsetin satama. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 82:

Kuvat: Tiheää asutusta Näsetin kärjessä. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 83:

Kuva: Höstvesi, rakennuskanta 2008. Harri Pääsky, Kaupunkisuunnittelu

Keskikuva oikealla: Höstveden maisema on pienimuotoista peltomaisemasta kohoavine kumpareineen. Högholmen on kivinen kumpu Höstvedentien varrella Vanhan Vaasan ja Höstveden välillä. Vuoteen 1677 asti täällä poltettiin noituudesta tuomittuja ihmisiä. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Alakuva oikealla: Kylän talot ovat kerääntyneet Höstvedentien varteen. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 84:

Kuva vasemmalla: Kylätalon vanhin osa on rakennettu 1860. Talon vanhimmat osat ovat toimineet sotilastorppana. Sen jälkeen rakennus on ehtinyt olla kauraryynitehdas, olkainkutomo, alakoulu, kylän suojakaartin päämaja, kutomatupa ja vuodesta 1999 kylätalo. Talo ei ole enää säännöllisesti käytössä. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

Kuva alla: Sabelinmäen rakennukset oikealla muodostavat hyvin säilyneen ja omaleimaisen kokonaisuuden, jossa on kaksi vanhaa asuintaloa ja piharakennuksia. Punaisen asuintalon vanhimmat osat ovat peräisin vuodelta 1757. Keltainen rakennus vasemmalla on 1920-luvulta. Myös tämä muodostaa yhdessä piharakennusten kanssa arvokkaan kokonaisuuden. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu 2009

s. 85:

Liike- ja yritystoiminnan laatukäytävä 2008. Kaupunkisuunnittelu

s. 86:

Postikortti Vaasan puuvillatehdas 1913. Kaupunkisuunnittelu

s. 87:

Yläkuva: ABB Strömberg 2006. Kaupunkisuunnittelu

Alakuva: Oy Strömberg Ab 1961. Kaupunkisuunnittelu

s. 88:

Yläkuva: Postikortti Vaasan Höyrymylly 1911. Kaupunkisuunnittelu

Keskikuva: Vaasan Sähkö ja Höyrymylly 2008. Kaupunkisuunnittelu

Alhaalla: Bockin Panimo 1961 ja Etelä-Pohjanmaan Voima 1961. Kaupunkisuunnittelu

s. 89:

Yläkuva: Oy Wärtsilä Ab 1961. Kaupunkisuunnittelu

Keskikuva: Oy Wärtsilä AB, Vaasan tehtaat 2008. Kaupunkisuunnittelu

Alakuva: Klemetilä 1961. Kaupunkisuunnittelu

s. 90:

Eri aikakausien teollisuusrakennuksia. Karttagrafiikka: Esko Aromaa. Kaupunkisuunnittelu 2007

s. 91:

Tiestön ja lentokentän kehitys. Grafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2007

s. 92:

Postikortit Palosaaren satama 1912, Palosaaren silta 1900 ja 1907. Kaupunkisuunnittelu

s. 93:

Postikortit Vaasan rautatieasema 1904, Kotkapatsas 1969 ja Junkers F13 v. 1924. Kaupunkisuunnittelu

s. 94:

Vaasan satamat eri aikoina. Karttagrafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2007

Postikortti Vaasan sisäsatama. Kaupunkisuunnittelu

s. 95:

Postikortit Vaasan sisäsatama 1913, Palosaaren satama 1903, Kalarannan venelaitureita 1916 ja Vaskiluodon satama 1903. Kaupunkisuunnittelu

s. 98:

Kiinteät muinaismuistot. Karttagrafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2007

s. 100:

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Karttagrafiikka: Gun-Mari Back, Kaupunkisuunnittelu 2008

s. 101:

Ilmakuva: Söderfjärden. Kaupunkisuunnittelu

Keskikuva: Vanha Vaasa, Kuninkaankartano. Anna-Kaisa Aalto, Kaupunkisuunnittelu

Alakuva: Vanhan Vaasa, laakso. Anna-Kaisa Aalto, Kaupunkisuunnittelu

s. 102:

Seutukaavan 1995 mukaiset kulttuurimaisema-alueet. Karttagrafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2007

s. 103:

Valtion päätöksiin suojellut rakennukset. Karttagrafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2007

s. 104:

Valtakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt RKY 2009. Karttagrafiikka: Jonas Åberg, Kaupunkisuunnittelu

s. 105: Kuvat Museovirasto, RKY 2009

Vaasan keskuspuistikot.

Vaasan Höyrymylly.

Vaasan Tarkk'ampujakasarmit.

Palosaaren tehdasympäristö.

Hovioikeudenpuistikko.

Mustasaaren kirkko.

Höstveden raitti.

s.106:

Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Karttagrafiikka: Gun-Mari Back, Kaupunkisuunnittelu

s. 107:

Vikinga. Kaupunkisuunnittelu 2006
Kapsäkki. Christine Bonn, Kaupunkisuunnittelu
Västervik. Kaupunkisuunnittelu
Kapsäkki. Vanha postikortti, Kaupunkisuunnittelu
Näset. Toni Lustila, Kaupunkisuunnittelu
Asevelikylä. Anna Blomqvist, Kaupunkisuunnittelu
Huutoniemen sairaala. Christine Bonn, Kaupunkisuunnittelu

s. 108-109:

Yhteenvedo valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaista kulttuuri- ja maisemakohteista. Karttagrafiikka: Gun-Mari Back, Kaupunkisuunnittelu 2009. "Makasiinipohjan" kuva Kaj Höglund, Pohjanmaan museo.

s. 110:

Hovioikeus / Mustasaaren kirkko. Museovirasto RKY 2009

s. 111:

Entinen komentajan asuinrakennus 1881, Kasarmintori. Marketta Kujala, Kaupunkisuunnittelu

s. 112:

C.A. Setterbergin suunnittelemat, vielä jäljellä oleva rakennukset. Karttagrafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2007

s. 113:

Kellosepänsäki 19. Kaupunkisuunnittelu

s. 114:

Östergränden, Sundom 2009. Kaupunkisuunnittelu

s. 115:

Yliopistoalue. Kaupunkisuunnittelu

s. 118:

Vaasan koulut. Karttagrafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2007

s. 120:

Laivahylkyjen ja tukkiankkurin löytöpaikat. Karttagrafiikka: Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2008

s. 121:

Englantilaiset tykkibarkassit tulittavat Palosaaren satamaa 8.8.1855. Museovirasto, Historian kuva-arkisto
C. G. Wolff 1800-1868, muistolaatta Merimuseon seinässä. Christine Bonn, Kaupunkisuunnittelu

s. 122:

Kiinteät muinaisjäännökset Suvilahdesta Svartöhön. Esko Aromaa, Kaupunkisuunnittelu 2007

s. 123:

Enlantilaisen parkkilaivan ankkuri Merimuseon pihalla. Leena Kaijasilta, Kaupunkisuunnittelu
Ilmakuva Suvilahdesta 2006. Kaupunkisuunnittelu

s. 124:

Onkilahden - Pitkänlahden laakson kulttuurihistoria. Anna-Kaisa Aalto, Kaupunkisuunnittelu 2007

s. 125:

Valokuva Pukinkulman - Vetokannaksen alue, nyk. pumppuaseman kohdalla katsottuna, Timo Kantokarin arkisto.
Pumppaamo Onkilahteen laskevan Pitkänlahdenojan suulla 2008, Kaupunkisuunnittelu

s. 126:

Vanhan Vaasan laaksojen kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet. Anna-Kaisa Aalto, Kaupunkisuunnittelu 2007

s. 128 :

Postikortti Korsholman linnakumpu v. 1928. Kaupunkisuunnittelu
Vanhan Vaasan kanava 2008. Christine Bonn, Kaupunkisuunnittelu